

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

8191 NUMARALI ŞİRAN ŞER'İYE SİCİLİNE GÖRE
ŞİRAN'DA SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT

Hazırlayan
CANSU ÇALIŞKANOĞLU

Tarih Anabilim Dalı
Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Prof. Dr. Alpaslan Demir

TOKAT-2019

ETİK SÖZLEŞME**T.C.****TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ****SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE**

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçlara atıf yaptığımı ve kaynağımı gösterdiğimi beyan ederim.

(02 /07 /2019)

Cansu ÇALIŞKANOĞLU

İmzası

8191 NUMARALI ŞİRAN ŞER'İYE SİCİLİNE GÖRE ŞİRAN'DA SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 26.07.2019

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

Başkan : Prof.Dr. Ali AÇIKEL

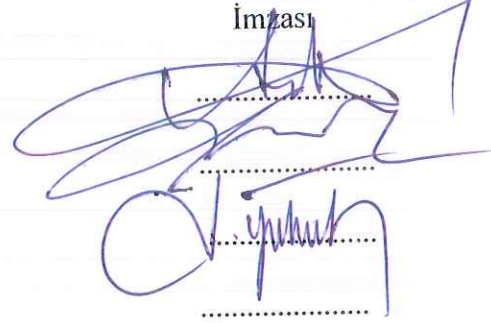
Üye : Prof.Dr. Alpaslan DEMİR

Üye : Doç.Dr. Ahmet YÜKSEL

Üye :

Üye :

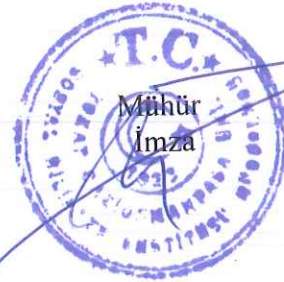
İmzası

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun
04./07./2019 tarih ve 38-03 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul
edilmiştir.

Prof.Dr. İlhan EROĞLU

Enstitü Müdürü: Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Osmanlı tarihinde önemli bir yere sahip olan önemli kaynaklardan biri Şer'îye sicilleridir. Çalışmada 8191 Numaralı Şiran Şer'îye Sicili içerisindeki mahkeme kayıtları incelenerek değerlendirilmeye çalışıldı. Bu aşamalarda danışmanlığın da ötesinde manevi destekleriyle her zaman yanımda olan, üniversiteye başladığım zamandan bu yana beni yetiştiren, yoluma ışık tutan ilmiyle ve ahlakıyla her daim örnek aldığım; hocam, danışmanım Prof. Dr. Alpaslan Demir ve saygıdeğer eşi Dilber Demir'e; bilgilerini, tecrübelerini ve kitaplarını benimle paylaşan kıymetli ve saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Ali Açık, Dr. Öğretim Üyesi Sameddin Başol, Dr. Edip Uzundal ve Dr. Fehim Kuruluoğlu'na; değerli arkadaşlarım Bahar Kocabaş'a ve Ahmet İlhan Aybek'e; her daim yanımda olan aileme desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

8191 NUMARALI ŞİRAN ŞER'İYE SİCİLİNE GÖRE ŞİRAN'DA SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT

ÖZET

Şer'îye sicilleri içerisinde barındırdığı konular bakımından önemli bir yere sahiptir. Sosyal, ekonomik, siyasi ve idari alanlarda yazıldığı döneme ışık tutmuştur. İçerisindeki kayıtlar incelendiğinde hem sosyal bir varlık olan insanın ne gibi sorunlarla karşılaştığını hem de hukuki anlamda ne gibi bir tutum izlendiğini görmek mümkündür. 8191 Numaralı Şiran Şer'îye Sicili içerisindeki belgelerin çözümlenmesi sonucu, vasi tayini, miras meselesi, mülk satışı, alacak davası, hırsızlık gibi sosyal ve ekonomik alanla doğrudan alakalı farklı pek çok konu tespit edilmiştir. 8191 numaralı sicilde 205 adet belge incelenerek çalışmanın temeli oluşturulmuştur. Bunlardan 116 tanesi miras, 38 tanesi vasi tayini, 51 tanesi de sosyo-ekonomik ve miri konuları kapsamaktadır. Sicilde incelenen toplam belgenin 12 tanesinin Gayrimüslim şahıslara ait olduğu görülmektedir. Buna göre; vasi tayinlerinin 36 tanesi Müslümanlara, 2 tanesi Gayrimüslimlere aittir. 116 miras davasında, 107 tanesi Müslüman kişilere ait iken 9 tanesi Gayrimüslim kişilere aittir. 6 tane mülk satışına ilişkin kayıta ise 1 tane Gayrimüslim şahsa ait mülk satışına rastlanmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde zaman, mekan, kavram ve kurumlar bakımından Şiran kazasına dair bilgiler verilerek temel konular açıklanmıştır. İkinci bölümde sosyal ve ekonomik bakımdan Şiran'da vasi tayini ve miras meselesi konusuna açıklık getirilip sicildeki örneklerle pekiştirilmiştir. Üçüncü bölümde de sosyal, ekonomik ve miri meseleler üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler; Şer'îye, Osmanlı, Şiran, Miras, Vasî.

SOCIAL AND ECONOMIC LIFE IN ŞİRAN ACCORDING TO ŞİRAN COURT REGISTER NUMBER 8191

ABSTRACT

Sharia registers have an important place in terms of the subjects it contains. It shed light on the period in which it was written in social, economic, political and administrative fields. When the records in it are examined, it is possible to see both the problems faced by the human being, which is a social entity, and what attitude is taken in legal terms. As a result of the analysis of the documents in the Şiran Şeriye Register numbered 8191, many different issues directly related to the social and economic field such as the assignment of guardian, the inheritance issue, the sale of property, the case of theft, theft were identified. In the Registry numbered 8191, 205 documents were examined and the basis of the study was formed. Of these, 116 are heritage, 38 are guardian assignment, 51 are socio-economic and heritage. It is seen that 12 of the total documents examined in the registry belong to non-Muslim persons. According to this; 36 of the appointments of guardians belong to Muslims and 2 to non-Muslims. In 116 heritage cases, 107 belonged to Muslim persons, while 9 belonged to non-Muslim persons. In the record of 6 property sales, 1 non-Muslim property sale was found. The study consists of three parts. In the first chapter, information about Şiran accident is given in terms of time, place, concepts and institutions and basic issues are explained. In the second part, the issue of the assignment of guardians and inheritance in Şiran in social and economic terms is clarified and reinforced with the examples in the registry. In the third chapter, social, economic and miral issues are emphasized.

Key Words; Sharia, Ottoman, Şiran, Legacy, Guardian.

İÇİNDEKİLER

Etik Sözleşme	i
Önsöz ve Teşekkür.....	ii
Özet.....	iii
Abstract.....	iv
İçindekiler	v
Tablolar Listesi	viii
Şekiller Listesi	ix
Kısaltmalar Listesi	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
KAVRAM, KURUMLAR, ZAMAN VE MEKÂN BAKIMINDAN ŞİRAN	5
1.1. Şer’iyye Mahkemeleri.....	5
1.2. Kadılık Müessesesi	6
1.3 1885-1906 Yıllarında Osmanlı’nın Genel Durumu	7
1.4. Şiran Kazası	10
İKİNCİ BÖLÜM.....	14
SOSYAL VE EKONOMİK BAKIMINDAN ŞİRAN’DA VASİ TAYİNİ VE MİRAS	14
2.1 Vasi Tayini.....	14
2.1.1. Vasi Tayini Meselesi ve Vasilerin Yükümlülükleri	19
2.1.2. Şiran Şer’iyye Sicilindeki Ölüm Sebebiyle Gerçekleşen Vasî Tayinleri	20
2.2. Miras	28
2.2.1. Miras Paylaşımı	29

2.2.2. Alacak Hususu İle İlgili Miras Davaları	30
2.2.3. Anlaşmazlık Veya Miras İşlemlerinin Halledilmesine İlişkin Miras Davaları.....	41
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	54
SOSYAL, EKONOMİK ve MİRİ MESELELER.....	54
3.1. Sosyo-Ekonomik Meseleler	54
3.1.1. Alacak Davaları	54
3.1.2. Mülk Satışı.....	56
3.1.3. Hırsızlık	58
3.1.4. Kölelik Meselesi	60
3.1.5. Sınır Anlaşmazlığı	61
3.1.6. Ölüm Tahkiki.....	63
3.1.7. Evlilik.....	64
3.1.8. Mühür Kaybetme	65
3.1.9. Vefat Eden Şahısların Defni	66
3.1.10. Kurban Bayramı.....	67
3.2. Miri Meseleler.....	67
3.2.1. Naib Tayini	67
3.2.1.2. Kadı'nın Vekili Olarak Ataması Yapılan Naib Tayinleri.....	68
3.2.1.3. Şahısların Vekili Olarak Ataması Yapılan Naib Tayinleri	70
3.2.2. Orduya Koyun Alımı	72
3.2.3. Vakıflarda Görev Talebi Ve Görevli Ataması	73
3.2.4. Eytam Müdürlüğü'ne Memur Tayini.....	75
3.2.5. İrade-İ Seniyye.....	76
3.2.6. İzin Belgesi	76

SONUÇ	78
KAYNAKÇA	81
EKLER	88
ÖZGEÇMİŞ	89

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1: 8191 Numaralı Şiran Şer'ıye Sicilinde İncelenmiş Olan Davaların Konuları ve Toplam Kayıt Sayıları.....	4
Tablo 2. 1: Sicilde Tespit Edilen Vasi Tayinleri ve Detayları.....	16
Tablo 3.1: Vasi Olarak Tayin Edilen Kişilerin Akrabalık Dereceleri ve Sayıları	26
Tablo 4.1: Şiran Kazası Vasî Tayinlerinde Geçen Köyler ve Toplam Sayıları	27
Tablo 6.1: Miras Davalarında Geçen Şiran Kazasına Bağlı Köy İsimleri.....	53
Tablo 7.1: Şiran Kazası'nda Naib Tayinleri	69
Tablo 8.1: Defterin İkinci Kısmında İncelenen Belgelerde Geçen Köy İsimleri	77

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Belgelerde Geçen Kız ve Erkek Sayılarının Yüzdelik Oranı	21
Şekil 2.1: İncelenen Şer'iyye Sicilinde Bulunan Müslim ve Gayrimüslim Vasî Kayıtlarının Sayı Bakımından Yüzdelik Oranı.....	24
Şekil 3.1: Belgelerde Geçen Vasilerin Akrabalık Dereceleri ve Yüzdelik Oranları.....	26
Şekil 4.1: Elde Edilen Verilere Göre Kaç Kişinin Ne kadar Borcu Olduğu.....	36

KISALTMALAR LİSTESİ

ŞŞS	Şiran Şer'ıye Sicili
C.	Cilt
S.	Sayı
s.	Sayfa
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
OTAM	Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi
Bkz.	Bakınız
R.	Rumî
H.	Hicrî
M.	Miladi

GİRİŞ

Türklerin İslamiyeti kabul etmesiyle birlikte hem Türk tarihi hem de Türk hukuk tarihi açısından önemli sonuçlar meydana gelmiştir ki; Türkler sadece cephelerde İslam içincihad etmemişler aynı zamanda İslam hukukunu yozlaştırmak isteyen guruplara karşı mücadele edip İslamiyeti bütün müesseseleriyle kabul etmişler ve Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar pek çok devlet kurmuşlardır.¹ Selçuklular'da Memlûklüler'de özellikle de Osmanlı Devleti'nde kadıların verdiği kararlar ve tuttuğu zabıtlar tarih sırasına göre her kasaba, kaza ve nahiyede şer'iyye sicili denilen defterlere kaydedilmiştir.²

Osmanlı Devleti'nin sosyal ekonomik idari askeri yapısını incelemek ve anlamak için başvurulması gereken en temel ve önemli kaynaklardan biri şer'iyye sicilleridir. Kadı sicilleri, kadı divanı, mahkeme kayıtları, sicillât-ı şer'iyye olarak da adlandırılabilen şer'iyye sicilleri, kadı tarafından veya naibi tarafından tutulup sosyal ve yerel tarih çalışmalarına temel kaynak oluşturan çeşitli türden belgeleri bünyesinde barındırmaktadır. Osmanlı Devleti'nde şer'iyye sicillerinin en erken tarihli örneklerine Bursa'da rastlanmakla birlikte 1455 tarihli bu defterler, XIX. yüzyılın ikinci yarısında yeni mahkemelerin kurulmasıyla içerdiği konular açısından bir daralmaya uğramışsa da XX. yüzyıl başlarına kadar düzenli biçimde tutulmuştur. Kadılık müessesesinin Osmanlıların ilk devrinden itibaren mevcudiyeti dikkate alındığında bu tür defterlerin daha erken dönemlerde de varlığı bilinmekte olup, ancak bunların günümüze ulaşmadığı söylenebilir.³ Osmanlı hukuk sisteminin işleyişinin nasıl olduğunu anlayabilmek açısından bu temel kaynakları incelemek yerinde olacaktır. Temelini İslam hukuku esaslarının oluşturduğu Osmanlı hukukunda, daha ilk devirlerinden itibaren bu temelin üzerine yeni şeyler koyularak geliştirilmiştir. İslam hukukunun teferruatlı olarak düzenlemediği veya düzenlemesini devlet başkanının takdirine bıraktığı alanlara ihtiyaçlar doğrultusunda hukuk kuralları konulup şahsına münhasır bir yapı

¹ Halil Cin, Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, C. 1, Selçuk Üniversitesi Yayınları No:58, Konya 1989, s.71.

² Halil Cin, Ahmet Akgündüz, *a.g.e.*, s.78.

³ Yunus Uğur, "Şer'iyye Sicilleri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, s. 8.

oluşturulmuştur.⁴Şer'i ve örfi hukukun birbiriyle kaynaştırılması ile hâsıl olunup İslam hukuku çerçevesinde şekillendirilmiş ve geliştirilmiş olan bu yapının faal bir şekilde hayata geçirilip tüm Osmanlı coğrafyasında uygulanmasına çalışılmıştır.⁵Bu minvalde ortaya çıkan şer'iyye sicilleri genel olarak iki kısımdan oluşur. Birincisi hükümet ve devlet adamları tarafından gönderilen “*hükümler, fermanlar, beratlar, buyruhdular*” ikincisi ise kadı tarafından düzenlenip sicile yazılan “*ilâmlar, hüccetler, ma'rûzlar, mürâseleler*” gibi belgelerdir.⁶

Bugün Gümüşhane'ye bağlı bir ilçe olan Şiran'a ait iki şer'iyye sicili bulunmaktadır. 8191 Numaralı Şiran Şer'iyye Sicili ve 8192 Numaralı Şiran Şer'iyye Sicili'dir. Çalışmanın temel kaynağını oluşturan sicil ise Gümüşhane'nin Şiran kazasına ait H. 1302-1324 (M. 1885-1906) tarihleri arasını kapsayan 8191 numaralı Şiran Şer'iyye Sicili'dir. Toplamda 268 sayfadan oluşan sicilde; nikâh kayıtları, boşanma davaları, vasi tayini, miras davası, tereke kayıtları, Ramazan ayının başlangıcıyla ilgili kayıtlar, arazi sulama davaları, alacak davaları, mülk satışları, hırsızlık, mühür kaybetme, naib tayini, kölelerin satışı, orduya koyun alımı gibi pek çok belge bulunmaktadır.

205 adet belge incelenerek çalışmanın temeli oluşturulmuştur. Bunlardan 115 tanesini miras meselesi, 38 tanesini vasi tayini, geriye kalanları ise mülk satışı, alacak davası, hırsızlık, naib tayini gibi belgeler oluşturmaktadır. Belgeler tahlil edilirken elde edilen veriler olayların gerçekleştiği tarih, sancak, kaza ve köy isimleri, meselenin hangi şahıslar arasında geçtiği davalı-davacı kişiler, olaylar, varsa şuhudu'l-hal gibi temel konular tespit edilip tablolar eşliğinde bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bilgisayar ortamında hazırlanıp oluşturulan verilerin benzer şekilde davaların tekrar ettiği durumlarda tamamı kullanılmayıp özet tablolar oluşturularak bu tablolara tezde yer verilmiştir. İncelenen belgelerde genel olarak hicri tarihin verildiği, birkaç tanesinde Rumî tarihin kullanıldığı görülmüştür. Defterdeki bazı belgelerde tarih olmadığı görülmektedir. Bu durumda kendinden önceki ve sonraki belgelerin tarihi dikkate

⁴ M. Akif Aydın, “Osmanlı Hukukunun Genel Yapısı ve İşleyişi”, *Türkler*, C. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 15.

⁵ Aydın, “a.g.m.”, s. 16-19.

⁶ Alpaslan Demir, “Şer'iye Sicillerine Göre Şiran Kazası'nda Arazi Sulama Davaları”, *Türk Tarihçiliğine Katkılar <Mustafa Kafalı Armağanı>*, Ed. Üçler Bulduk-Abdullah Üstün, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara 2013, s. 170.

alınmıştır. Defterdeki yazı şekline bakıldığında ise yazının tek bir seyirde gitmediği görülmekte ve farklı kişiler tarafından kaleme alınmış olabileceği ihtimalinin güçlü olduğu düşünülmektedir. Belgelerdeki yazının okunaklı olduğu söylenebilir. Fakat özenden uzaklaşıldığı da görülmektedir. Bu halde ilmiye sınıfındaki kalitenin düşmüş olabileceği düşüncesi kapısını aralamaktadır ki; defterde yer yer şer'iyeciler literatüründe bulunmayan kısaltmalar veya bazı yazım hatalarının bulunduğu da görülmektedir. Çalışmada zikredilen 205 adet belge incelenmiş ve incelenen belgeler ışığında Gümüşhane'nin Şiran kazasının sosyal ve ekonomik yapısı aydınlatılıp Şiran tarihine katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Şiran kazası ile ilgili ulaşabileceğimiz kaynaklar kısıtlı olmakla birlikte bunlar şunlardır: Eyüp Kul, "1642 Tarihli Avârız Defterlerine Göre Şiran Kazası ve Köyleri", *Gümüşhane Tarihi*, Bayram Nazır ve Kemal Saylan (Ed.), Gümüşhane Üniversitesi Yayınları No:33, Gümüşhane 2016, Kemal Saylan ve Faruk Algül, *Osmanlı Vesikalarında Şiran Kazası*, Şiran Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2017, <http://www.gumushane.gov.tr/siran>, Kemal Saylan, "Osmanlı Döneminde Kelkit ve Şiran Çevresinde Yaşanan Eşkıyalık Olayları (1760-1916)", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S. 24, (Bahar 2018), Selahattin Tozlu, *XIX. Yüzyılda Gümüşhane*, Akademik Araştırmalar, Erzurum 1988, Naim Ürkmez, "Şiran Vakıfları (XIX. Vakıf Muhasebe Defterlerine Göre)", *Gümüşhane Tarihi*, Bayram Nazır ve Kemal Saylan (Ed.), Gümüşhane Üniversitesi Yayınları No:33, Gümüşhane 2016, Kemal Saylan, *Seyyahların Gözüyle Gümüşhane (Osmanlı Dönemi)*, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları No: 32, Gümüşhane 2016, Alpaslan Demir, "Şer'iyeciler Sicillerine Göre Şiran Kazası'nda Arazi Sulama Davaları", *Türk Tarihçiliğine Katkılar <Mustafa Kafalı Armağanı>*, Ed. Üçler Bulduk-Abdullah Üstün, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara 2013, Edip Uzundal, "1885-1911 Yılları Arasında Şiran Kazasında İmam- Hatip Tayinlerine Dair Bir İnceleme", *Türk Tarihine Dair Yazılar III*, Prof. Dr. Şamil Arık'a Armağan, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara 2018.

Tablo 1.1: 8191 Numaralı Şiran Şer'iyeye Sicilinde İncelenmiş Olan Davaların Konuları ve Toplam Kayıt Sayıları

KONULAR	KAYIT NUMARALARI	TOPLAM KAYIT SAYISI
Vasi Tayini	35/11 35/12 13/10 24/25 23/23 25/30 162/14 40/32 40/33 60/13 85/168 89/180 90/182 31/51 31/52 36/21 125/21 128/32 159/7 161/10 165/22 166/23 167/26 210/141 212/150 218/181 220/195 222/202 227/1 237/27 237/1 261/15 263/20 51/77 80/138 255/1 99/3 96/233	38
Miras	24/24 162/15 28/41 29/44 152/8 39/29 42/45 44/54 44/55 49/69 50/76 66/66 66/68 68/73 69/80 71/97 71/98 78/127 103/270 107/292 124/20 125/24 126/25 131/50 131/51 131/52 132/60 133/64 133/66 134/73 134/75 135/77 136/90 138/6 140/23 141/32 141/33 146/68 152/9 157/4 161/12 163/16 163/17 163/18 166/24 168/1 176/14 176/15 178/21 178/23 200/84 203/96 204/97 204/99 205/103 205/105 206/107 211/143 211/144 213/156 215/156 217/180 219/189 220/197 222/203 223/206 224/207 224/209 227/3 228/6 229/7 230/10 230/11 231/13 231/14 231/15 232/16 235/24 236/26 236/27 237/29 238/2 247/21 248/22 233/18 248/23 248/24 248/25 252/32 254/1 256/2 258/9 259/10 260/13 262/16 263/21 264/22 266/26 33/7 81/145 82/150 20/12 198/70 169/4 8/61 171/1 257/7 232/17 210/138 268/31 153/10 54/88 55/91 60/14 60/15 73/106	116
Alacak Davası	28/40 176/13 229/9 164/20 168/2	5
Mülk Satışı	22/16 179/20 207/19 213/158 227/3 241/9	6
Hırsızlık	51/78 175/11 223/204	3
Naib Tayini	22/ 123 156/1 255 251/5 227 237 149 168/13 154/11 2	11
Mühür Kaybetme	1/1 57/2	2
Diğer Belgeler	2/2 7/59 10/76 88/177 151/6 157/3 259/2 176/16 178/22 149/1 35/13 234/21 262/17 265/24 209/132 167/27 258/8 68 79/131 150/4 29/42 265/25 235/22 171/2	24
TOPLAM		205

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAM, KURUMLAR, ZAMAN VE MEKÂN BAKIMINDAN ŞİRAN

1.1. ŞER'İYYE MAHKEMELERİ

Arapça'da “*hüküm verilen yer, yargılama yeri*” manasına gelen mahkeme kadınların kamuya hizmet etmek maksadıyla yargılama yetkilerini kullandıkları resmi makamı ifade etmektedir.⁷ Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren adalet kavramına ehemmiyet vermiştir. Hüküm sürdüğü sürece hâkimiyeti altında bulunan tüm reayanın haklarının korunması ve toplumsal düzenin nizam ve intizam içerisinde işleyip gerekli koşulların sağlanması doğrultusunda hareket etmiştir. Bu bağlamda Osman Gazi'nin atama yaptığı ilk memurlardan biri kadı olmuştur.⁸

İlk olarak idari ve adlî pek çok sorumluluğu olan bir kadının tayin edilmesi bu müessesenin ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Kadı yardımcılarının bulunduğu her bölgede şer'i mahkemeleri bulunmaktadır.⁹ Osmanlı Devleti'nde adlî meselelerin görüldüğü belirli resmî bir mekan olmayıp genel itibarıyla davalar ya kadının evinde ya da bir camide görülmüştür. Mahkemenin görülmesi umuma açık bir şekilde gerçekleşmiştir. Osmanlı mahkemelerinde yargılama Hanefî mezhebinin kuralları çizgisinde yapılırken bu durumun davacının isteğine bağlı olarak değişkenlik gösterdiği de görülebilmektedir.¹⁰ Osmanlı mahkemesi, önceki İslam devletlerindeki mahkemelerle kıyaslandığında daha gelişmiş bir yapıda olup yetki ve sorumluluklarına bakıldığında ise çok daha kapsamlıdır. Batılılaşma sürecine kadar gelişmiş bu yapı korunmuştur.¹¹ Tanzimat'tan önce Osmanlı mahkemeleri çok geniş yetkilere sahipken Tanzimat'tan sonra bu yetkilerde bir takım kısıtlamalar yapılmıştır. Mahkemelerin yetki ve görevleri yeni bir düzenlemeye tabi tutulup bu konuyla alakalı bir Nizamname yürürlüğe konmuştur.¹² 1870 tarihindeki Nizamname ile de Nizamiye mahkemelerinin

⁷ Fahrettin Atar, “Mahkeme”, *DİA*, C. 27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003, s. 338.

⁸ Halil Cin, Ahmet Akgündüz, *a.g.e.*, s. 274.

⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 108-109.

¹⁰ İlber Ortaylı, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı*, Kronik Yayınları, İstanbul 2016, s. 67-82.

¹¹ Mehmet Akif Aydın, “Mahkeme”, *DİA*, C. 27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003, s. 342.

¹² Cin, Akgündüz, *a.g.e.*, s. 236.

temeli atılmıştır. Buna göre şer'îyye mahkemelerinin bazı yetkileri ellerinden alınıp buraya verilmiştir.¹³

1.2.KADILIK MÜESSESESİ

Osmanlı kuruluşundan itibaren hâkimiyeti altında bulunan çeşitli milletlerden, dinlerden, ırklardan pek çok insanı çatısı altında toplayabilmiş ve yaklaşık altı asır ayakta kalmayı başarabilmiştir. Nasıl sorusunu sorduğumuzda ise siyasi sosyal ekonomik ve idari olarak izlemiş olduğu politikalara devlet içerisinde ve dışarısında kurmuş olduğu sistemlere bakmak gerekmektedir. Bunları yaparken de izlediği tüm politikaların çıktığı bir kapı vardır ki o da şüphesiz adalettir. Osmanlı padişahları adil bir hükümdar olmaya çalışmış ve adaletin, tebası arasında da iyi bir şekilde işlemlerini sağlamıştır. Adaletini de kadı vasıtasıyla sağlamıştır.

Kadı kelimesi Arapçada kişiler arasında vuku bulan sorunları, meseleleri mevcut kaidelere göre çözmek üzere yetkili yerler tarafından atanmış olan şahıslara yüklenmiş görevi ifade etmektedir. Aynı zamanda sorumluluğu altında yargı yetkisini de bulunduran kadı; Kur'an-ı Kerim'de, bu sayılan görevlere uygun olarak pek çok yerde kullanılmıştır.¹⁴ İslamiyet'le birlikte yargılama yetkisi devlet başkanı sıfatıyla Hz. Muhammed'in elinde olmuştur. İslam Devleti'nin sınırlarının genişlemesiyle birlikte bunu tek bir elden yürütmek zorlaşmış ve hâkim sıfatlı yargı yetkisiyle teçhiz edilmiş kimselerin ihtiyaç duyulan bölgelere tayin edilmesine karar verilmiştir. İslam devletinde ilk defa kadı ataması Hz. Muhammed tarafından yapılmıştır. İslam hukukunu şekillendiren kaynaklara bakıldığında bunlar Kur'an, Sünnet, İcma-i Ümmet ve Kıyas olmak üzere dört temel kaynak olup bunlar doğrultusunda hareket edilmiştir.¹⁵

Osmanlı Devleti'nde ilk defa Osman Gazi tarafından tâyin edilen kadılar, I. Murad devrinde, evvelki İslam devletlerinde mevcut olan kadiyülkudatlığa benzeyen kazaskerlik kurumu oluşturularak Anadolu ve Rumeli kazaskerliği olarak iki kısımda vücuda getirilmiştir. İlmiye sınıfı mensubu olan kadılar medreselerde iyi eğitim görmüş üstün başarı göstermiş kişilerden oluşmaktadır. Tayin edilecekleri yerlerde ise çok uzun

¹³ Ahmet Akgündüz, *Şer'îyye Sicilleri*, C. 1, Türk Dünyaları Araştırmaları Vakfı Yayınları: 52, İstanbul 1988, s.77-78.

¹⁴ Fahrettin Atar, "Kadı", *DİA*, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2001, s. 66.

¹⁵ Şeniz Anbarlı Bozatay, Konur Alp Demir, "Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 10, (2014 Haziran), s. 75.

süre görev yapmasına izin verilmemiş iki yıllığına gönderilmişlerdir. Mekke, Medine gibi yerlere ise bir yıllığına atamalarının yapıldıkları bilinmektedir. İşlerin yoğun olduğu bölgelerde ise kadılar; kendilerine, aranan şartları taşımaları şartıyla bir vekil tayin etmişlerdir ki bu vekillerin en önemlisi nâibdir.¹⁶

Şer'iyye mahkemelerinde kadılar dışında ikinci dereceden adliye görevlileri vardır ki bunlar; Nâibler, Muhzırlar, Çavuşlar, Subaşılar, Mübâşirler, Müşâvirler, Katipler ve Hademeler, Kassamlardır. Nâibler kadıların kendi yerlerine davalara bakmak ve diğer görevlerini ifa etmek üzere vazifelendirilmiştir. Kazâ nâibleri, mevâlî nâibleri ve arpalık nâibleri olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca yargıya yetkisi bulunanlar ve yargıya yetkisi bulunmayanlar olarak da iki grupta toplanır.¹⁷ Osmanlı kadısının yargıçlık ehliyetinin yanı sıra idari, beledi ve güvenlik meseleleriyle alakalı yetki ve sorumlulukları da vardır. Kadı aynı zamanda merkezi idarenin emir ve hükümlerini yerine getirmekle de vazifelendirilip cami, vakıf, şehir idaresi, asayişinin yönetimi ve denetlenmesi gibi meselelerle ilgilenmesi için görevlendirilmiştir.¹⁸

16. yüzyılın ikinci yarısından sonra devletin çeşitli kurumlarında meydana gelen bozulmalar neticesinde hukuki alanda da problemler meydana gelmiş dolayısıyla kadılık müessesesi de bundan payını almıştır. İşin ehli olmayan vasıfsız kişilerin yargı kurumlarında yer almak isteyip ilmiye sınıfına girmesiyle birlikte Osmanlı klasik devrinde tertipli bir şekilde işleyen sistem aksaklıklara uğramıştır. Bu doğrultuda 17. yüzyıldan itibaren önlemler alınıp sıkıntıların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Fakat alınan önlemlerin işe yaramaması köklü değişiklikler yapılmasını zaruri kılmıştır.¹⁹

1.31885-1906 YILLARINDA OSMANLI'NIN GENEL DURUMU

21 Eylül 1842 yılında doğan II. Abdülhamid'in annesi Tîrimüjgân Kadınefendi, babası Abdülmecid'dir. İsyanların baş gösterdiği malî sıkıntıların önüne geçilemediği, devletin en sıkıntılı dönemlerinden birini geçirmekte olduğu 31 Ağustos 1876 tarihinde tahta çıkmıştır. Kendinden önceki dönemlerde başlayan ve devam eden Bosna-Hersek ve

¹⁶ Ekrem Buğra Ekinci, "Osmanlı Devleti'nde Mahkemeler ve Kadılık Müessesesi Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 3, S. 5, (2005), s. 217-218.

¹⁷ Ahmet Akgündüz, *a.g.e.*, s. 72-75.

¹⁸ Şeniz Anbarlı Bozatay, Konur Alp Demir, "a.g.m.", s.76-79.

¹⁹ Hamiyet Sezer Feyzioğlu, Selda Kılıç, "Tanzimat Arifesinde Kadılık-Naiplik Kurumu", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 24, S. 38, (2005), s.32-49.

Bulgar ayaklanmaları V. Murad devrinde başlamış olan Sırbistan ve Karadağ savaşları mevcuttur. Rusya bu isyanları desteklerken şark meselesi için uygun zeminin oluşmasını beklemiştir. İsyanların önüne ekonomik sıkıntılar başta olmak üzere sosyal, siyasi ve idari problemlerden dolayı geçilememiştir.²⁰

Bu şartlar altında iktidara gelen Abdülhamid, öncelikle devletin mevcut hali ile devam edilerek problemleri halletme doğrultusunda politikalar izlemiştir. Meşrutiyeti ilan etmiş ve Anayasa'ya yönelik düzenleme çalışmaları gerçekleştirmiştir. Bu arada İngiltere önce Kıbrıs'ı ardından Mısır'ı ele geçirmiş, Fransa da Tunus'u işgal etmiştir. Bu durum devletin daha güçlü politikalar hazırlamasını zaruri kılmıştır. II. Abdülhamid'in hedeflemiş olduğu politikalar incelendiğinde bunları üç grupta toplamak mümkündür.

“1-İngiltere ve Rusya'ya karşı dengeli bir politika takip etmenin yanı sıra Almanya ile iyi ilişkiler içerisine girerek söz konusu devletlere karşı yalnız olunmadığının gösterilmesi, 2-Osmanlı toplumunu dinî hassasiyet etrafında birleştirerek içte dayanışmayı sağlamak, 3-Hilafetin önemini, Müslüman sömürgeci olan rakiplerini rahatsız edecek şekilde vurgulamak”.²¹

II. Abdülhamid'in saltanatı boyunca iki savaş meydana gelmiştir ki bunlar 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve 1897 Osmanlı-Yunan savaşıdır.²²

93 Harbi sonuçları açısından çok ağır bir savaştır. Tuna ve Kafkasya cepheleri olmak üzere iki cepheden oluşup ikisinde de başarısız olunmuştur. Sonuç olarak Rus etkisinin aşırı derecede baskın olduğu ve ağır şartları olan 1878 tarihinde Ayastefanos Antlaşması imzalanmıştır. Rusya'nın menfaatine daha yatkın olan bu anlaşma Avrupalı devletlerinin talebiyle toplanmış olan Berlin kongresinde tartışılmış ve genişletilmiştir. Avrupalı devletlerin menfaatleri doğrultusunda düzenlenen Berlin Antlaşması'na göre ise; gayrimüslim tebaya geniş yetkiler verilmiş, Osmanlı pek çok toprak kaybetmiş ekonomik olarak gerilemiştir.²³ Ayrıca 93 Harbinden dolayı yaşanan başarısızlıkla

²⁰ Cevdet Küçük, “Abdülhamid II”, *DİA*, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s. 216-217.

²¹ Cezmi Erarslan, “II. Abdülhamid Devri Politikalarında Din ve Devlet Anlayışına Genel bir Bakış”, *Sultan II. Abdülhamid ve Dönemi*, Coşkun Yılmaz (Ed.), Sultanbeyli Belediyesi, İstanbul 2012, s.76-78.

²² Gökhan Çetinsaya, “II. Abdülhamid'in İç Politikası: Bir Dönemlendirme Denemesi” *Osmanlı Araştırmaları Dergisi/The Journal of Ottoman Studies*, S.47, (2016), 353-409.

²³ Nühket Eltut, “1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve İki Ülke Açısından Sonuçları”, 38. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) (International Congress of Asian and North*

birlikte çok sayıda Müslüman ve Türk muhacir İstanbul'a göç etmişlerdir. Muhacirler Anadolu'ya yerleştirilmiştir.²⁴

Abdülhamid Dönemi'nde yapılmış olan 1879 Osmanlı-Yunan Savaşı'nı her ne kadar Osmanlı kazanmış ise de barış müzakerelerinde Avrupalı devletlerin müdahil olması sebebiyle karlı çıkmış sayılmaz. Çünkü savaş sonucu elde ettiği parayı gayrimüslimlerin hasarlarını karşılamak üzere vermiştir.²⁵

İşte tüm bu olumsuz koşullara rağmen II. Abdülhamid döneminde devletin içine düştüğü buhrandan çıkması için yollar aranmış hukukî, mülkî, malî, eğitim ve sağlık alanında çeşitli düzenlemeler ve yenilikler yapılmıştır. Bu çalışmalarla birlikte yenileşme ve modernleşme hareketleri hızlanmış cumhuriyete giden kapı aralanmıştır.²⁶ Pek çok alanda bozulmuş bir yapıyı devralan II. Abdülhamid tahta geçtiği andan inişine kadar ekonomiyi bir hayli büyütüştür. Sanayiye geliştirmeye çalışarak fabrikalar kurmuş, ulaşımaya önem verip demiryolları üzerine yatırımlarda bulunmuştur. 1881 tarihinde Düyûn-ı Umumiye kurularak dış borçlar meselesinin düzenli ve sistemli bir şekilde halledilmesi için bir adım atılmıştır.²⁷

Ekonominin düzeltilmesine yönelik yapılan bir diğer yenilik ise 1876 tarihinde "Meclis-i Ticaret ve Ziraat" adlı kurumun kurulmasıdır. Bu kurum icraatlerini 1882 tarihine kadar yürütmüştür. 1882 tarihinde "Dersaat Ticaret Odası" kurulmuştur. Eğitim alanında yapılan düzenlemelere bakıldığında ise; 1878 tarihinde Mülkiye ve Hukuk Mektepleri açılmıştır. Eğitim öğretime önem verilerek bu gibi çeşitli alanlarda mektepler ve kütüphanelerin açılışı yapılmıştır. Haydarpaşa Tıbbiyesi, Şişli Etfal Hastanesi ve Darülacezenin açılması yapılan diğer yeniliklerdendir.²⁸

II. Abdülhamid kendinden evvelki padişahlar döneminde yapılmış olan dış borçlar üzerine yoğunlaşarak bunları temizlemeye çalışmış bu doğrultuda çalışmalarını

African Studies), (10-15.09. 2007), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 6, Ankara 2009, s. 124-128.

²⁴Küçük, *a.g.e.*, s. 218.

²⁵ İbrahim Serbestoğlu, "1897 Türk-Yunan Savaşı'nda Ecnebilerin Zararlarının Tazmini Meselesi", *OTAM*, S. 34, (Güz 2013), s. 241.

²⁶ Halil İbrahim Çelik, "II. Abdülhamid Döneminde Yönetimde Değişim", *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1, (Ocak-Haziran 2015), Konya 2015, s. 85-100.

²⁷ Mehmet Bulut, "Sultan II. Abdülhamid Dönemi Eğitim ve Ekonomiye Yeniden Bir Bakış", *Sultan II. Abdülhamid Dönemi Siyaset-İktisat-Dış Politika-Kültür-Eğitim*, Mehmet Bulut, Muhammet Enes Kala vd. (Ed.), İzü Yayınları No: 26, İstanbul 2019, s. 245-258.

²⁸Çetinsaya, "a.g.m.", 353-409.

yürütmüştür. Kendine has bir dış politika izlemiştir. Ayrıca İngilizlerin Araplar üzerindeki milliyetçilik oyunlarını bozmak için Panislamizm politikasını uygulamak istemiştir. Panislamizm politikası etkili olmuş olsa da Batılı devletler bu durumu kendi lehlerine çevirmeye çalışmışlar ve uzun vadeli olarak devam ettirememiştir. II. Abdülhamid Devrinde Ermeni Meselesi, Filistin Meselesi, Avrupalı Devletlerin Osmanlı üzerindeki hesapları gibi pek çok sorunla uğraşılmasına rağmen çeşitli alanlarda ciddi başarılar sağlanmıştır.²⁹

1.4.ŞİRAN KAZASI

Şiran Kazası Gümüşhane merkezinin güney batısında olup, kuzeyinde Torul kazası, doğusunda Kelkit kazası ve güneyinde Erzincan, batısında Giresun bulunmaktadır. Latin kaynaklar incelendiğinde; Kherianon ve Sharian olarak kayıtlıdır. XV. ve XVI. asırlarda ise Karaca ismiyle karşımıza çıkmaktadır³⁰. Bölgede yaşayan insanlar tarafından “Şeyran” olarak adlandırılan Şiran Kazası, Yavuz Sultan Selim’in o civardan geçerken bölgeye baktığında “Ne güzel seyran” demesinden dolayı bu ismin kullanıldığı bilinmektedir. 18. yüzyılın ortalarından itibaren ise arslanlar³¹ anlamına gelen “Şiran” olarak kullanılmıştır.³²

Şiran kazası ve civarında yaşamış olan uygarlıklara bakıldığında ise bunlar sırasıyla; Hattiler, Hititler, Urartular, Kimmer-İskit Akıncıları, Metler, Persler, Pontus Krallığı, Romalılar, Selçuklular ve Osmanlıdır.³³ Şiran ve havalisi 1479 tarihinde Osmanlı topraklarına katılmış Karahisar-ı Şarkî sancağına bağlanmıştır.³⁴ Osmanlı döneminde Gümüşhane civarı iki defa Rusların saldırısına maruz kalmıştır. Bunlardan biri 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı diğeri ise I. Dünya Savaşı döneminde gerçekleşmiştir.³⁵ Tanzimat’ın ilanı ile birlikte ülkede sosyal, ekonomik ve idari alanlarda çeşitli değişiklikler gerçekleşmiştir. Bu süreçten itibaren bazı dönemlerde

²⁹ Küçük, a.g.e., s. 219-220.

³⁰ Eyüp Kul, “1642 Tarihli Avârız Defterlerine Göre Şiran Kazası ve Köyleri”, *Gümüşhane Tarihi*, Bayram Nazır ve Kemal Saylan (Ed.), Gümüşhane Üniversitesi Yayınları No:33, Gümüşhane 2016, s. 154.

³¹ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 2013, s. 1166.

³² Kemal Saylan ve Faruk Algül, *Osmanlı Vesikalarında Şiran Kazası*, Şiran Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s. 13.

³³ <http://www.gumushane.gov.tr/siran>

³⁴ Kemal Saylan, “Osmanlı Döneminde Kelkit ve Şiran Çevresinde Yaşanan Eşkıyalık Olayları (1760-1916)”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S. 24, (Bahar 2018), s. 65.

³⁵ Saylan, Algül, a.g.e., s. 18.

Erzurum vilayeti sancakları olan Erzincan ve Bayburt'a, bazı dönemlerde ise Trabzon vilayeti sancaklarından Gümüşhane'ye bağlanmış olduğu görülmektedir. Şiran Kazasının 1860-1864 tarihlerinde Gümüşhane sancağına, 1864-1868 tarihlerinde Erzincan sancağına bağlandığı bilinmektedir. 1868'de, 93 Harbine kadar Gümüşhane sancağına bağlanmıştır.³⁶

Kars, Ardahan, Batum, Artvin'in bir bölümünün ve Oltu'nun 93 harbi neticesinde Rusların hâkimiyeti altına girmesiyle birlikte Erzurum ve Trabzon vilayetlerinde bir takım düzenlemelere gidilmiştir. Gümüşhane sancağına bağlı olan Şiran kazası, ahalinin bu duruma şiddetle karşı çıkmasına rağmen Gümüşhane'nin bir diğer kazası olan Kelkit ile birlikte 2 Aralık 1878 tarihinde Gümüşhane sancağından alınıp Bayburt sancağına bağlanmıştır. Bu duruma halkın karşı çıkmasının temel sebebi ise Şiran kazasının Gümüşhane'ye daha yakın olup Bayburt'a uzak olmasıdır. Halk yapmaları gereken işler için kendilerine çok uzakta olan Bayburt sancağına gitmekten yakınmıştır. Halk, Şiran'ın tekrar Gümüşhane'ye bağlanması için taleplerde bulunmuşlardır. İhtiyaçlar ve şartlar göz önüne alınarak 1888 tarihinde Şiran kazası Kelkit ile birlikte tekrar Gümüşhane'ye bağlanıp, Gümüşhane sancağı, Cumhuriyet'e kadar Gümüşhane, Torul, Kelkit ve Şiran kazalarıyla idaresine devam etmiştir. Bayburt sancağı ise artık sancak olmaktan çıkarılmış birinci dereceden bir kaza olarak Erzurum'a bağlanmıştır.³⁷ Şiran kazası bugün ise Gümüşhane iline bağlıdır. 1837 tarihinde 74 tane köyden oluşup, 1844 sayımlarında nüfusun yaklaşık %95'ini Müslüman halk oluştururken, yaklaşık %5'lik kısmını Gayrimüslim tebâ oluşturmaktadır.³⁸

Şiran dağlık bir bölge olup Şiran'dan da geçen Kelkit çayı ahalinin tarım yapabilmesini sağlayan önemli etkenlerdendir. Tarıma elverişli olan düz bölgelerde tarım ile uğraşılırken daha engebeli olan yerlerde hayvancılık yapılmıştır. Şiran; Kelkit kazası ile birlikte, Gümüşhane'nin diğer kazalarına oranla tarım açısından daha uygundur. Bazı dönemlerde aşırı yağışların meydana gelmesi ile vuku bulan seller ve su taşkınlarına ilaveten yaz aylarında ortaya çıkan kuraklıklar tarım ve hayvancılığı

³⁶ Kemal Saylan, *a.g.e.*, s. 65.

³⁷ Selahattin Tozlu, *XIX. Yüzyılda Gümüşhane*, Akademik Araştırmalar, Erzurum 1988, s. 55-61.

³⁸ Naim Ürkmez, "Şiran Vakıfları (XIX. Vakıf Muhasebe Defterlerine Göre)", *Gümüşhane Tarihi*, Bayram Nazır, Kemal Saylan (Ed.), Gümüşhane Üniversitesi Yayınları No:33, Gümüşhane 2016, s. 424.

olumsuz olarak etkilemiştir. 19. yüzyıldan itibaren devlet bu sorunlarla başa çıkılması için birtakım önlemler alıp tarım ve hayvancılığı geliştirmeye çalışmıştır.³⁹

Gümüşhane ve çevresi göz önünde bulundurulduğunda, belli başlı bölgeler hariç tarımın yetersiz olduğu görülmektedir. Şiran, Kelkit kazası ile birlikte tarım açısından çok daha elverişlidir. Öyle ki bölgenin hububat ihtiyacı büyük ölçüde mezkur kazalardan temin edilmiştir. Ve hatta Şiran Trabzon'un da hububat ihtiyacında destek veren yerler arasında olmuştur. 1879-1890 tarihlerinde Kelkit ve Şiran civarı tahıl deposu olarak bilinmektedir. 1879 tarihli Trabzon Salnamesindeki toplam üretim incelendiğinde Kelkit ve Şiran'ın hububat üretiminin sancağın toplam üretimine oranla ciddi bir kısmını oluşturduğu görülmekte ve toplamda 6.940.360 keyl olan yonca ve hayvan yeminden 313.930 keylini ve toplamda 20.135 keyl olan fiğ ve küşnenin 8.458'ini Şiran'ın ürettiği bilinmektedir. Fakat şöyle de bir sıkıntı vardır ki bu hububatların Trabzon limanına indirilmesi ulaşım sağlanacak yolların bozuk olması ve ulaşımın maliyetli olması sebebiyle mallar ulaştırılsa bile çok fahiş rakamlarla satılmasına neden olmuştur.⁴⁰

20. yüzyılın başlarından itibaren Şiran'ın ulaşım hususunda geliştirilmesi için bir takım çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Şiran'da bir diğer geçim kaynağı madenlerdir. Gümüşhane kurşun, bakır, çinko, alçı, kömür, gümüş madenlerini bünyesinde barındırması açısından önemlidir. Gümüş ve kaya tuzu Şiran'da yaygın olarak çıkarılan temel madenlerdendir. 19. yüzyılın sonlarında Şiran'ın orman arazisi bakımından zengin olduğu görülmektedir. Çam, gürgen, köknar, sarıçam, meşe, ardıç, kızılığaç gibi ağaç çeşitlerinin bulunduğu saptanmıştır. Bu ağaçlar farklı alanlarda çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Yakacak olarak kullanılmasının yanı sıra eşya veya kap kacak ve alet yapımının ham maddesi olarak kullanılıp, fazlalığı ise civardaki bölgelere satılmıştır. Fakat ormanlara, gereken ehemmiyet gösterilmediği için tahrip edilip zamanla pek çoğu yok olmuştur.⁴¹

Şiran'a gelmiş olan seyyahlara bakıldığında buraya gelen seyyahların sayı bakımından az olduğu bilinmektedir. Şiran'a bağlı Karaca kasabasını tarif eden bir seyyah Gavur dağının yakınında 30 Müslüman evinin bulunduğu bir yerleşke olarak

³⁹ Saylan ve Algül, *a.g.e.*, s. 39-45.

⁴⁰ Selahattin Tozlu, *a.g.e.*, s. 108-110.

⁴¹ Saylan, Algül, *a.g.e.*, s. 39-48.

tarif ederken başka bir seyyah da 1830 yıllarında çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu 300 hanenin bulunduğunu ve 8-10 tanesinin Rum olup kasabada ikamet ettiğini belirtmektedir. Ayrıca evlerin mimarisinin soğuktan korunmak amacıyla göre şekillendirildiğini söylemiştir.⁴²

⁴² Kemal Saylan, *Seyyahların Gözüyle Gümüşhane (Osmanlı Dönemi)*, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları No: 32, Gümüşhane 2016, s.61.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL VE EKONOMİK BAKIMDAN ŞİRAN'DA VASİ TAYİNİ VE MİRAS

2.1 VASİ TAYİNİ

Bugün Gümüşhane'ye bağlı bir ilçe olan Şiran'a ait iki şer'iyeye sicili bulunmaktadır. Bunlardan ilki ve çalışmanın kaynağını oluşturan 8191 numaralı sicil H. 1302-1324 (M. 1885-1906), ikinci sicil ise H. 1324-1329 (M.1906-1911) tarihlerini kapsamaktadır.⁴³ İncelenen 8191 numaralı sicilde 38 adet vasi tayini kaydı bulunmaktadır. Bunlardan 36 tanesi Müslümanlara, 2 tanesi gayrimüslimlere aittir. 4 tanesi farklı günlerde görülmüş olan 2 kişiye ait olan mahkeme kaydı olup, aynı kişinin vasi tayininden bahsedildiğinden tek başlık altına alınmıştır. Çalışmada 1885-1906 yılları arasını kapsayan 8191 no'lu Şiran Şer'iyeye Siciline göre Şiran'da vasi tayini meselesi incelenerek, vasî-vesayet konusuna bir kaynak oluşturmak amaçlanmıştır. Vasi tayinleri rüşt isbatı, mecnunluk, bakamama, vasi değişimi, ölüm sonucu gibi sebeplerle gerçekleştirilmiştir.⁴⁴ İncelenen defterde kayıtlı olan vasîlerin geneli ölüm sebebiyle tayin edilmiştir. Sadece bir tane kayıta cinnet geçirme sonucu vasi tayin edildiği görülmektedir.

Sözlükte “*eklemek, bitişmek; birinden bir işi üzerine almasını istemek*” anlamındaki vasy kökünden türeyen vesayet; fıkıhta eda ehliyeti bulunmayan veya eksik olanlarla ehliyeti sonradan kısıtlananların mallarını koruma ve işletme, onlar adına mallarında tasarrufta bulunma yetki ve sorumluluğunu yahut veli/hakim tarafından bir kimseye bu yetki ve sorumluluğun verilmesini ifade etmektedir. Bu yetkiyi veren veliye (baba ve dede) “*mûsî*”, yetki verilen kimseye “*vasî*” yahut “*mûsâ ileyh*”, vesayetin sağladığı yetki ve yüklediği sorumluluğa “*mûsâ bih*”, vesayet altındaki kimseye de “*mûsâ aleyh*” denilmektedir.⁴⁵ Vasî-i muhtar; ölünün hayatta iken tayin ettiği vasî olup

⁴³Demir, *a.g.e.* s. 170; Edip Uzundal, “1885-1911 Yılları Arasında Şiran Kazasında İmam- Hatip Tayinlerine Dair Bir İnceleme”, *Türk Tarihine Dair Yazılar III*, Prof. Dr. Şamil Arık'a Armağan, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara 2018, s. 305.

⁴⁴ Seda Saraç Özturan, “19. Yüzyılın Son Çeyreğinde Osmanlı Mahkemelerinde Vasi Tayini,” *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/International Journal of Historical Researches*, C. 3, S. 1, (Bahar 2018), s. 239-254.

⁴⁵ Ali Bardakoğlu, “Vesayet”, *DİA*, C. 43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, s. 66-67.

vasiyeti yerine getirmekle vazifelidir. “*Vasî-i mansub*”; yetim için hakim tarafından tayin edilen vasîdir.⁴⁶ Vasî, “bir kimsenin, ölümünden sonra onun adına yapılmasını istediği şeyleri kendisinden talep ettiği kimse” manasına gelip, kelim ve mezhepler tarihinde Zeydiyye dışındaki Şia fırkalarınca kullanılır ve Hz. Peygamber’in temsilcisini, onun adına faaliyet yürüten kimseyi, onun halefini, varisini ifade eder. İmâmiyye Şîası’na göre Resûl-i Ekrem vasî kelimesini ilk defa, sahip olduğu silâh vb. maddî şeylerle birlikte siyasî ve uhrevî yetkilerini Hz. Ali’ye bıraktığını bildirmek için kullanmıştır.⁴⁷

⁴⁶ Ferit Devellioğlu, *Osmanlı-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2008, s. 1138.

⁴⁷ Mustafa Öz, “Vasî”, *DİA*, C. 42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2012, s. 546.

Tablo 2. 1: Sicilde Tespit Edilen Vasi Tayinleri ve Detayları

Tarih Miladi	Köy	Vefat Eden	Toplam Çocuk	Kaç Erkek	İsimleri	Kaç Kız	İsimleri	Vasisi	Yakınlık Derecesi
5 Ekim 1888	İslam tersun	Mercan oğlu Hüseyin bin Ahmed	4	3	Ahmet, Osman, Hasan	1	Fatma	Ömer	Abi
6 Nisan 1887	Sarıca	Seyyid Ağa ibni Ahmet	2	2	Şevki, Adem	0		Veli Ağa ibni Ahmet	Amca
14 Şubat 1888	Karaca	Cedid Oğlu Mehmed bin Halil	1	1	Mevlüd	0		Amcası Cedidoğlu Ali bin Halil	Amca
18 Şubat 1888	Karaca	Cedid Oğlu Mehmed bin Halil	1	1	Mevlüd	0		1. Amcası Ali, 2. Koyun oğlu Yusuf bin Ahmet, 3. Mehmet İzzet Efendi İbni İsmail.	Yabancı
26 Şubat 1888	Sarıca	Ömer Bey ibni Ahmet	1	1	Mehmed Emin	0		Hasan bin ibni Ahmet	Amcası
1 Aralık 1895	Söfker	Rum milletinden Yani veledi Gregor veledi Anastas	2	0		2	Anadolu ve Bartanaç	Sürmeli binti Nasuka	Anneleri
29 Aralık 1888	Seydiba ba	Kaya oğlu Süleyman bin Halil	1	1	Hüseyin	0		Yusuf bin Halil	Amcası
29 Aralık 1888	Seydiba ba	Kaya oğlu Süleyman bin Halil	1	1	Hüseyin	0		Yusuf bin Halil	Amcası
19 Hazira n 1890		Maraz oğlu Mehmed Ağa bin Süleyman	1	1	Hacı Mehmed	0		İdris Efendi ibni Hacı İbrahim	Damatları
9 Kasım 1888	Gersut-i Bala	Celeb oğlu Elhac Hantar? İbrahim Efendi ibni İsmail Efendi	2	1	Halik	1	Sabire	Güllü binti İbrahim	Anneleri

27 Ağustos 1890	Ayna	Hoca oğlu Hasan bin Hüseyin	1	1	Mahmud	0		Hatice binti Yusuf	Anneleri
15 Aralık 1890	Beşdam	Kanal oğlu Yusuf bin Hüseyin	2	1	Mehmed	1	Hanım	Emine binti Salih	Anneleri
2 Eylül 1888	Çirmiş	Serdar oğlu Dursun bin Veli	1	0		1	Zekiye	Mevlud Ağa ibni Halil	Amcası
17 Ekim 1888	İslam tersun	Uğurlu(Oğuzlu)?? oğlu Mehmed Çavuş bin İsmail	1	0		1	Miyase binti Mustafa(merhu mun torunu)	Molla Hüseyin bin Süleyman	Yabancı
17 Ağustos 1892	Uluşiran	Salih Efendi İbni Abdullah	3	2	Eşref ve İbrahim	1	Bahriye	Anneleri Hanife binti Tahir	Anneleri
16 Kasım 1892	Ayna	Ömer oğlu Del? İbrahim bin Ali bin Abdullah	2	1	Receb	1	Nafia	Hacı Hafız Süleyman Efendi ibni Ali	Amcaları
22 Eylül 1895	Sarıca	Salih Ağa zâde Edhem Ağa ibni Salih bin Mehmed	2	1	Salih	1	Feride	Anneannel eri Yemen bin Hacı Baki???	Anneannel eri
24 Eylül 1895	Kuzan	Osman bin Eyüb bin İsmail	1	0		1	Belgüzar?	Osman oğlu Rüşdü bin Ahmed	Abisi
16 Nisan 1896	Ergü	Mehmed bin İsmail bin Kenan?	3	2	Alaaddin ve Kenan	1	Sultan	Anneleri Kezban Hatun binti Dursun	Anneleri
16 Nisan 1896	Ergü	Mehmed bin İsmail bin Kenan?	1	1	Aziz	0	0	Abdullah	Yabancı
16 Nisan 1896	Tamara	Kaya oplu Hacı Mustafa bin Osman	1	1	Emirhan	0	0	Emin	Abisi
24 Ekim 1901	İnözü	Halil oğlu Mehmed	1	1	Hasan	0	0	Halil bin Halil	Amcası
18 Kasım 1901	Ayna	Çakal oğlu Mustafa bin Şerif	1	1	Mehdi	0	0	Mehmed bin Süleyman ?	Yabancı
3 Nisan 1902	Çirmiş	Molla oğlu Osman bin Yusuf	1	0		1	Melek	Yusuf bin İsmail	Babası
3 Haziran 1902	Giriftin	İshak bin Osman bin Zaim?	2	2	Bozbey ve Akif	0		Şevket Bey bin Ali	Yabancı

30 Temmuz 1902	Çal	Yakub oğlu Hasan bin Halil	3	2	Muharrem, Mehmed	1	Gülizar	Valideleri Maviş binti Mehmed	Anneleri
	Telme	Aydın oğlu İsmail bin Süleyman	1	0		1	Kâmile	Süleyman Ağa ibni İsmail	Dedesi
18 Haziran 1904	Gersut-i Zir	Kozanlı? Oğlu Ali	1	0		1	Emine	Zeyneb Hatun	Kız kardeşi
15 Ağustos 1904	Gersut-i Zir	Cansız? Oğlu Hüseyin bin Mehmed	5	4	Mahsud, Yamyaya?, Mehmed , Mustafa	1	Mâhiye	Fatma binti Dursun	Anneleri
19 Şubat 1906	İnözü	Cuma Ağa ibni Mustafa bin Abdullah	2	2	Rıza ve Mustafa	0		Mehmed Ağa ibni Mustafa	Amcaları
4 Mart 1906	Karaca	Nuri Bey ibni Mehmed Bey	2	1	Dursun	1	Rukiye	Yusuf Ziya Efendi	Yabancı
8 Mayıs 1889	Uluşiran	Arz? Oğlu Salih bin Mustafa	4	2	Büyük oğlu Mustafa, küçük oğlu Mevlud,	2	Küçük kızları Havva ve Aybike	Gülsüm binti İbrahim	Anneleri
1 Eylül 1890	Çağıl	Kostantin oğlu Nikola	1	1	Kayıp ve kebir oğlu Panik	0		Validesi Anna binti Andon	Annesi
3 Ekim 1905	Limniş	Molla İbrahim bin Mehmed bin İbrahim	3	3	Ahmed, Edhem, Halil İbrahim	0	0	Mehmed Efendi İbni İbrahim	Dedeleri
8 Haziran 1891	Hormonos							Mahir Ağa bin Abdullah	Erkek kardeşi
2 Nisan 1891	Keredam		4	3	Şaban, Edhem, Mehmed	1	Huriye	Hanım binti Ali	Yabancı

2.1.1. Vasi Tayini Meselesi ve Vasilerin Yükümlülükleri

İslam hukukunda aciz ve bakıma muhtaç olan bireylerin koruma işlerini üstlenen kişiye vasi adı verilip vasi olan kimse mahkemeden nafaka talep etme hakkına sahiptir. Vasilik görevi çoğunlukla babanın ölümü üzerine, çocuklarına bakmakla yükümlü olan anneye, bazen de akrabalarından ya da mahalleden güvenilir bulunan kişilere verilmiştir.⁴⁸ Vasi tayini mahkeme tarafından yapıp mahkeme vasi tayin edeceği kişinin dindar, ahlaklı, güvenilir olmasına dikkat eder, güvenilir olduğuna kanaat getirirse vasi olarak tayin ederdi. Eğer vasiyi ölmeden evvel merhum şahıs belirlemiş ise ve vasî; Müslüman, akıllı, bâliğ, emin ve tam fiil ehliyetine sahip olmak gibi vasîde aranan şartlardan birini taşıyor ise o kişi hakim tarafından vasî olarak tayin edilemezdi.⁴⁹

Aranan şartları taşısa da vasînin vasiliğe devam edebilmesi için de bazı yükümlülükleri yerine getirmesi gerekmektedir. Vasî olarak tayin edilen şahsın vesayet işlerini, başkalarından yardım alarak idare ettiği bizzat kendisinin yürütemediği vesayet işlerini yürütmekten aciz olduğu delillerle ispat edilirse vasiliğin devam edilmesine izin verilmez ve uygun görülen başka bir kimseye verilir.⁵⁰ Bazı durumlarda vasînin yanında bir de gözlemci (nâzır) tayin edilmiştir. Bu durumda malların idare ve muhafazasından vasî sorumludur ancak vasî gözlemciyi haberdar edip görüşünü almadan vasiyetçiye ait hiçbir şeyde tasarruf edemez. Belgelerde kendisine vasî tayin edilen çocuktan sagir (küçük) diye bahsedilmektedir. Vasî, küçüğün malından menfaat sağlayacak şekilde, küçüğün mal varlığını artırmak amacıyla ticarete bulunup her çeşit yararlı işi yapabilir fakat yetimin malıyla kendi adına ticaret yapamaz, yetimin malından borcunu ödeyemez, ödünç verip alamaz ve onun malını satın alması ya da malını ona satması caiz değildir.⁵¹

⁴⁸ Betül Özger, Mehmet İpçioğlu, “C. 74/F4 Numaralı Şer'iyeye Siciline Göre 1827-1833 Tarihleri Arası Konya'nın Sosyal Ve İdari Yapısına İlişkin Kayıtların Analizi,” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.17, (Aralık 2006), s. 295-319.

⁴⁹ Ahmet Akgündüz, *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 6, Diyarbakır: 1986, s. 251.

⁵⁰ Akgündüz, *a.g.e.*, 252.

⁵¹ Akgündüz, *a.g.e.*, 252-261.

İmam-ı Azam'a göre; vasînin, eğer vasîsi bulunduğu çocuğun menfaati varsa onun malını kendisine satması veya almasında bir sakınca yoktur fakat İmameyn'e göre böyle bir satış sahih değildir.⁵²

Çocuklarda temyiz⁵³ yaşı yedi veya daha yukarısı olup, çocukların bulûğ çağına girmesiyle reşit olduğu kabul edilmekle birlikte reşit olma yaşı genel olarak kız çocuklarında dokuz, erkek çocuklarında on iki olarak kabul edilerek, kız ve erkek çocukların bulûğa girme alametleri bu yaşlarda da görülmemiş ise her ikisinin de on beş yaşını bitirince balığ olduklarına hükmedilmektedir. Bakıma muhtaç kişi büyüdüğünde mahkemeye başvurarak vasîsini azledebilirdi.⁵⁴

2.1.2. Şiran Şer'iyye Sicilindeki Ölüm Sebebiyle Gerçekleşen Vasî Tayinleri

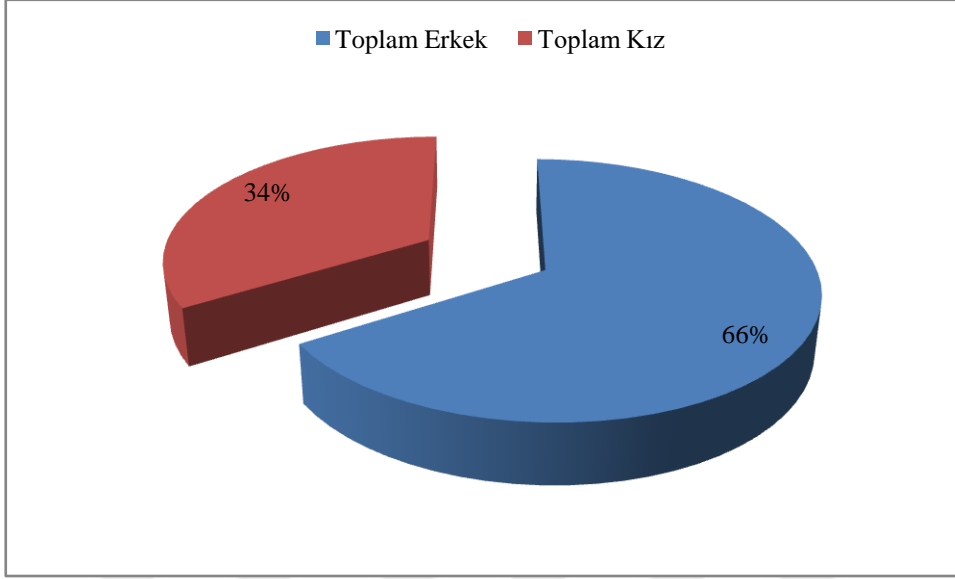
Çalışmanın temel kaynağını oluşturan 1885-1906 yılları arasını kapsayan 8191 no'lu Şiran şer'iyye sicilinde 38 adet vasi tayini kaydı bulunmaktadır. Bunlardan 4 adet kaydın aslında iki farklı kişiye ait olduğu görülmektedir. Yani ilk kayıta vasi olarak tayin edilen kişi belirlenmiş ikincisinde ise yine aynı kişiyle ilgili olarak vasî olarak tayin edilen kişinin maddi yükümlülüklerinden bahsedilmiştir. İki adet Gayrimüslime ait kayıt bulunurken 36 tanesi Müslümanlara aittir. 37 kayıt Şiran kazasının çeşitli köylerinden olup 1 tanesi kasabada yaşayan bir şahsa aittir. Defterde mevcut olan vasî tayinlerindeki vasîler ölüm sonucu tayin edilmiştir. Fakat bir tanesinde şahsın akıl sağlığını kaybetmesinden dolayı vasî tayininin gerçekleştiği görülmektedir. Mezkûr defterde tüm köylerdeki kendisine vasî tayin edilen kız sayısı 22, erkek sayısı 43 olup toplamda 65 çocuğa vasi tayin edilmiştir (bkz. Şekil 1.1)

⁵² İbrahim Halebî, *Şerh-i Mülteka el-Ehbur (Mevkûfat) İslâm Fıkhu*, Nedim Yılmaz (çev.), İlmî Neşriyat, İstanbul 1993, s. 553.

⁵³ bkz: İbrahim Kafi Dönmez, "Temyiz", *DİA*, C. 40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2011, s. 437-439.

⁵⁴ Akgündüz, *a.g.e.*, s. 262.

Şekil 1.1: Belgelerde Geçen Kız ve Erkek Sayılarının Yüzdelik Oranı

İncelenen defterdeki vasî tayinlerinde, 5 tanesinde vasînin yanında bir de nâzırın tayin edildiği görülmektedir. Vasî çocuğun bakımı, ihtiyaçlarının karşılanması, eğitimi, malının idare edilmesi, nafakasının temini gibi meselelerden bizzat sorumludur. Ancak önemli kararlar alırken ve bu işleri yürütürken nâzıra da sormak zorundadır. Vasî tayin edilirken vasîde aranan şartları, nâzır tayin edilecekse nâzırın da taşınmasına dikkat edilmiştir. Her zaman olmasa da bazı durumlarda aksaklık ve usulsüzlük teşkil edebilecek durumları önlemek amacıyla nâzır tayin edilmekteydi. Nâzır atamalarında iki farklı vasî üzerine tek nâzır tayin edilebilirken, aynı zamanda tek kişi farklı çocuklara hem nâzır hem de vasî olarak tayin edilebilmekteydi.⁵⁵ Bahsi geçen belgelerden 5 tanesinde çocuklara ne kadar para tayin edildiği hakkında teferruatlı bilgi verilirken diğerlerinde, küçüğün ya da küçüklerin ihtiyaçlarının karşılanmasından vasînin sorumlu olduğu ve bu ihtiyaçların genellikle merhum babaları ya da annelerinin kalan malından temin edilmesi gerektiği ya da vasînin ihtiyaç olduğu durumda borçlanabileceği belirtilmektedir.

8191 no'lu Şiran Şer'iyye sicilindeki vasî tayini kayıtlarından, 12 Receb 1304 (6 Nisan 1887) tarihli kayda göre; Şiran kazası Sarıca köyünden olan ve ordu-yı hümâyun üçüncü alayının birinci bölümü üsteğmeni Seyid Ağa ibn-i Ahmet taburda hizmette iken şehit olup vefat etmiştir. Şevki ve Adem adında iki çocuğu vardır. Güvenilir olduğu

⁵⁵ Hüseyin Muşmal ve İrem Gürbüz, "Osmanlı'da Vasîlik Kurumu: Konya Örneği", *Turkish Studies History*, 13/16, (Summer 2018), s. 225.

düşünülen bazı Müslümanların şهادetleriyle çocuklar reşit olana değin, vasîleri olarak Sarıca köyü ahalisinden ve çocukların dayıları olan Veli Ağa ibn-i diğer Ahmet tayin edilmiştir. Ve çocukların her türlü ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için hazineye borçlanmasına yetki ve izin verilmiştir.⁵⁶

29 Muharrem 1306 (5 Ekim 1888) tarihli belge incelendiğinde ise Şiran kazası İslâmtersun (Ericcek) köyünden Mercanoğlu Hüseyin bin Ahmed vefat etmiştir. Ahmed, Osman, Hasan adında 3 küçük erkek çocuğu Fatma adında da 1 küçük kızı vardır. Çocuklara vasi olarak anne baba bir kardeşleri olan abileri Ömer tayin edilmiştir ve her birine 10'ar paradan 1 kuruş nafaka bağlanmasına karar verilmiştir. Belge aynı tarihe ait iki kayıttan oluşup ilk kayıтта vefat eden kişi söylenmiş ve vasî olarak kimin tayin edileceğı belirtilmiş, ikinci kayıтта aynı durum tekrarlanıp küçük çocuklara ne kadar nafaka verileceğı hususu belirlenmiştir.⁵⁷

1 Zilkade 1307 (19 Haziran 1890) tarihli belgeye göre; Şiran kazası Karaca kasabasından Marazoğlu Mehmed Ağa bin Süleyman vefat etmiştir. Küçük oğlu Hacı Mehmed için vasî olarak aynı kasaba ahalisinden ve damatları olan İdris Efendi ibn-i Hacı İbrahim vasî olarak tayin edilmiştir. Babasından kendisine intikal eden malların emaneten idaresi ve kendisine reşit oluncaya değin senelik 150 kuruş verilmesine bu işlerin küçüğün vasisi İdris Efendi tarafından yürütülmesine karar verilmiştir.⁵⁸

3 Cemâziye'l-evvel 1308 (15 Aralık 1890) tarihli belgeye göre; Şiran kazası Beşdam köyü ahalisinden Kanaloğlu Yusuf bin Hüseyin vefat etmiştir. Mehmed adında 1 küçük oğlu, Hanım adında 1 küçük kızı vardır. Anneleri Emine bint-i Salih vasî olarak, amcaları Mustafa Ağa da nâzır olarak tayin edilmiştir. Nâzırları Mustafa Ağa mahkemeye gelerek otuzar paradan toplam 60 para çocuklara nafaka verilmesi talebinde bulunmuştur. Mahkeme bu meblağın müteveffanın kalan malından çocuklara temin edilmesine ve çocukların her türlü ihtiyaçlarının karşılanması için borç yapılabileceğine karar vermiştir.⁵⁹

⁵⁶ Şiran Şer'iyye Sicili 8191: 13/10.

⁵⁷ ŞŞS 8191: 35/11-12.

⁵⁸ ŞŞS 8191: 60/13.

⁵⁹ ŞŞS 8191: 90/182.

11 Safer 1306 (17 Ekim 1888) tarihli belgede; Şiran kazası İslamtersun (Ericcek) köyünden Oğuzluoğlu Mehmed Çavuş bin İsmail'in vefat ettiği ve ardında kalan merhumun küçük torunu Miyase bint-i Mustafa'ya vasi olarak akrabalık ilişkisi bulunmayan Molla Hüseyin bin Süleyman'ın vasî olarak tayin edildiği görülmektedir.⁶⁰ Hiçbir akrabalığı bulunmayan birinin vasi olarak tayin edilmesi küçüğün ya merhumdan başka vasî olarak tayin edilebilecek bir akrabasının bulunmadığını ya da bulunan akrabalarının vasiliğın şartlarına uyum sağlamadığının bir göstergesidir.

3 Şaban 1323 (3 Ekim 1905) tarihli belgeye göre, Şiran kazası Limniş(Günyüzü) köyünden Molla İbrahim bin Mehmed bin İbrahim ticaret için gittiği Rusya'nın Cadura kazasında vefat etmiştir. Küçük çocukları Ahmed, Edhem ve Halil İbrahim vardır. Dedeleri Mehmed Efendi ibn-i İbrahim vasileri olarak tayin edilmiştir.⁶¹

Belgelerde mevcut olan vasi tayinlerinin 37 tanesi olması gerektiği şekilde gerçekleşmiş olup bir problem görülmezken 1 kayıta küçüğün 3 vasi değiştirdiği görülmektedir. Bu kayıt; 5 Cemâzîye'l-ahir 1305(18 Şubat 1888) tarihlidir.Buna göre; Erzurum vilayeti Bayburt sancağı Şiran kazası Karaca köyünden Cedidoğu Mehmed bin Halil vefat etmiştir. Ardında küçük oğlu Mevlüd'ü bırakmıştır. Mevlüd'e vasi olarak amcası tayin edilmiştir. Fakat amcası mahkemeye verdiği istifa dilekçesiyle vasilikten vazgeçmiştir. Bunun yerine mahkeme şahitlerin huzurunda bu işe ehil olduğu düşünülen aynı köyün ahalisinden Koyunoğlu Yusuf bin Ahmet'i vasi tayin etmiştir. Merhum Mehmet'ten oğluna kalan tarlaların kira gelirinden çoğunluğu 575 kova buğday ve 200 kova arpa olmak üzere toplam 790 kova çeşitli zahire önceki vasi Ali'den alınarak eski teamül üzere kazanç/faiz ettirmek üzere Koyunoğlu Yusuf'un uhdesine verilmiştir. Ancak vasi olarak tayin edilen Yusuf'un idaresine verilen zahireyi kar ettirmediği zimmetine geçirdiği ve hasar ve telef ile çürüttüğü anlaşılmıştır. Aynıköyün ahalisinden İsmail Efendizâde Ömer İzzet Efendi ibn-i İsmail Efendi ve Tavalcı oğlu Mahmut bin Ali ve Mehmet oğlu Hüseyin bin Mehmet adlı kişiler mahkemeye gelerek 5 kanun-ı sâni tarihinde kefalet senedi vermişlerdir. Bu senetle mallarının kefilî ve tazmin edicisi

⁶⁰ ŞŞS 8191: 36/21.

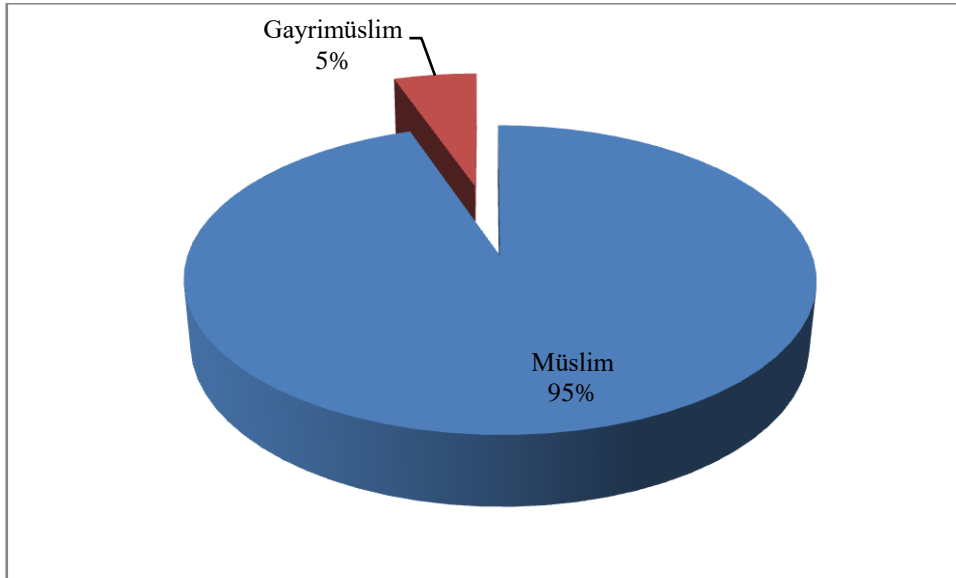
⁶¹ ŞŞS 8191: 255/1.

olduklarını ifade etmişlerdir. Bunun üzerine Yusuf bin Ahmet'ten vasilik kaldırılarak adı geçenlerden Mehmet İzzet Efendi İbni İsmail vasi tayin edilmiştir.⁶²

8191 no'lu Şiran Şer'iyye sicilinde geçen Gayrimüslim vasî kayıtları incelendiğinde, 28 Cemâziye'l-ahir 1313 (16 Aralık 1895) tarihli belgeye göre; Şiran kazası Söfker(Evren) köyü ahalisinden Rum milletinden Yani veled-i Gregor veled-i Anastas vefat etmiştir. Anadolu ve Bartana adında iki tane küçük kız çocuğu vardır. Vasîleri olarak anneleri Sürmeli bint-i Nasuka tayin edilmiştir.⁶³

16 Muharrem 1308 (1 Eylül 1890) tarihli bir başka Gayrimüslim şahıslarla alakalı olan belgeye göre;Şiran kazası Çağıl köyünden ve Gayrimüslim tebadan Kostantin oğlu Nikola vefat etmiştir. Panik adında bir erkek çocuğu vardır. Vasî olarak ise annesi Anna bint-i Andon tayin edilmiştir.⁶⁴ Müslüman çocuklara Müslüman vasî tayin edilmesi şart iken, bir Gayrimüslim çocuğa genellikle kendi dindaşından ya da akrabasından biri tayin edilirken zaman zaman da Müslüman vasîlerin atandığı bilinmektedir.⁶⁵

Şekil 2.1: İncelenen Şer'iyye Sicilinde Bulunan Müslim ve Gayrimüslim Vasî Kayıtlarının Sayı Bakımından Yüzdellik Oranı

⁶² ŞŞS 8191: 23/23.

⁶³ ŞŞS 8191: 162/14.

⁶⁴ ŞŞS 8191: 80/138.

⁶⁵ İhsan Karataş, *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin Toplum Hayatı*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2009, s. 80.

22 Şaban 1308 tarihli belgede, Keredam köyünden Hanım bint-i Ali Efendi mahkemeye gelerek vasisi bulunduğu Şaban, Edhem, Mehmet ve Huriye'nin Şeyh İsa Baba Tekkesi evkafından gelecek 700 kuruş hasılatın çocuklar arasında paylaşılması için, babası Ali Efendi bin Hüseyin'e vekalet vererek vekil ve naib olarak tayin edilmesini talep etmiştir.⁶⁶

27 Şevval 1308 tarihli belge incelendiğinde yukarıda bahsettiğimiz ölüm sebebiyle gerçekleştirilen vasî tayinlerinden farklı olduğu görülmektedir. Belgeye göre; Şiran kazası Hormonos köyünden Gülsüm bint-i Abdullah bir süre önce kendisinde cinnet arız olarak bakıma muhtaç duruma düşmüştür. Kendisine bakımını üstlenmesi ve mallarını muhafaza etmesi amacıyla bir vasî tayin edilmesi elzem görülmüştür. Gülsüm'e erkek kardeşi Mahir Ağa bin Abdullah vasî olarak tayin edilmiştir.⁶⁷

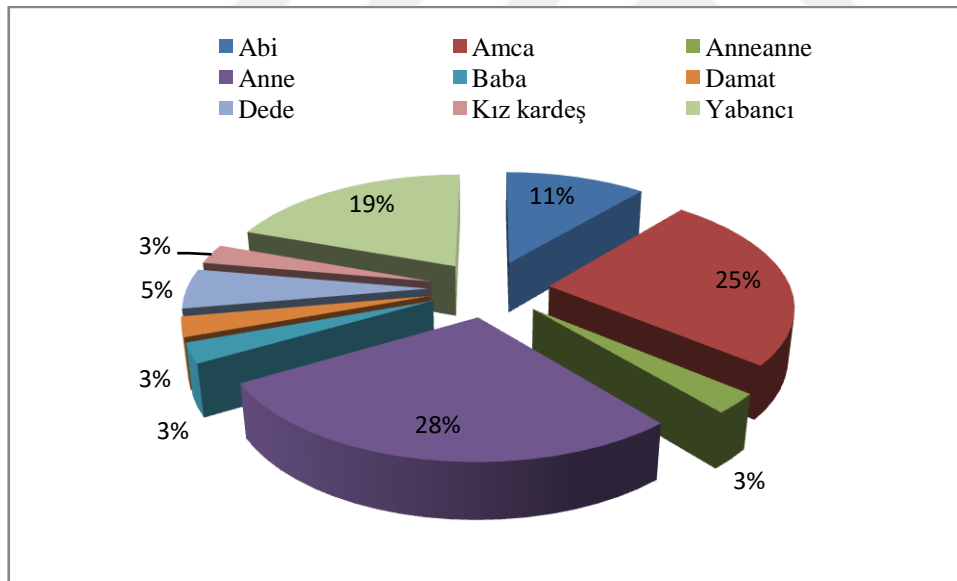
8191 no'lu defterdeki vasilerin genel olarak anne veya akrabalarından seçilmiş olduğu görülse de hiç kan bağı bulunmayan kişilerin de vasi olarak seçildiği görülmektedir. Bu durum küçüğün ya akrabasının bulunmamasıyla ya da bulunan akrabalarının vaside aranan şartları barındırmayıp, en önemlisi güvenilir olmadığından dolayı yabancılara vasilik verildiği yorumunda bulunulabilir. 8191 No'lu defterdeki belgelerde tayin edilen vasîler incelendiğinde en çok annenin, ardından amcanın vasî olarak tayin edildiği görülmektedir. Şiran sicilinde akrabalık bağı bulunmadan vasî olarak tayin edilenlerin oranı da azımsanmayacak sayıda olup toplam 7 tane vasî olarak atanan kişinin yabancı olduğu görülüp toplam sayıya oranla bu rakamın %19'unu oluşturmaktadır.

⁶⁶ ŞŞS 8191: 96/223.

⁶⁷ ŞŞS 8191: 99/3.

Tablo 3.1: Vasi Olarak Tayin Edilen Kişilerin Akrabalık Dereceleri ve Sayıları

Vasi Olarak Tayin Edilen Kişiler	Sayıları
Abi	4
Amca	9
Anneanne	1
Anne	10
Baba	1
Damat	1
Dede	2
Kız kardeş	1
Yabancı	7
TOPLAM	36

Şekil 3.1:Belgelere Geçen Vasilerin Akrabalık Dereceleri ve Yüzdeler Oranları

Şekil 3.1’de görüldüğü üzere Şiran’da vasî olarak tayin edilen ve toplam sayıya oranla en fazla olan kişi annedir. Şiran kazasında vasi olarak tayin edilen kişilerin %28’ini anne oluşturmuş, bunu %25 oranla amca takip etmiştir. En az tayin edilen vasîlerin ise %3’lük dilime tekabül edip, baba, damat, anneanne ve kızkardeş olduğu görülmektedir.

Vasî kayıtlarında 22 adet köyün ismi mevcut olup bunlar şunlardır: Ayna, İslam Tersun, Sarıca, Çirmiş, Ergü, Gersut-1 zir , İnözü, Karaca, Seydibaba, Uluşiran, Beşdam, Çağıl, Çal, Gersut-1 Bala, Giriftin, Kuzan, Limniş, Söfker, Tamara, Telme,Keredam, Hormonos.

Tablo4.1: Şiran Kazası Vasî Tayinlerinde Geçen Köyler ve Toplam Sayıları

Ayna	3
Beşdam	1
Çağıl	1
Çal	1
Çirmiş	2
Ergü	2
Gersut-i Bala	1
Gersut-i Zir	2
Giriftin	1
Hormonos	1
İnözü	2
İslam tersun	2
Karaca	2
Keredam	1
Kuzan	1
Limniş	1
Sarıca	3
Seydibaba	2
Söfker	1
Tamara	1
Telme	1
Uluşiran	2
TOPLAM	34

İncelenen belgelerden anlaşıldığı üzere ölüm neticesinde vefat eden velilerin ortada kalan çocukları için çocukları reşit olana kadar onların her türlü ihtiyaçlarının karşılanması ve miraslarının korunması için bir vasî ataması yapılmıştır. Tayin edilecek vasîde başta güvenilir olmak gibi çeşitli kriterler ölçüt olarak alınmış, vasîler genellikle dede, anne ve amca gibi akrabalarından seçilmiş aranan kriterleri taşımazlarsa yabancı biri vasî olarak tayin edilmiştir. Bazı durumlarda vasînin yanında bir de nâzır tayin

edilmiştir. Tayin edilen vasînin çocuğun mallarını suiistimal ettiği ve korumadığı durumlarda vasilik hemen alınıp bir başkasına verilmiştir. Çocukların korunmasına yönelik olan bu uygulama, Osmanlı'nın İslam hukuku çerçevesinde çocuk haklarına önem verdiğini onların başını boş, sahipsiz bırakmadığını göstermektedir.

2.2.MİRAS

Miras, lûgatte “*kök, temel; birinin başkasından devraldığı eski durum, bakiye*” manasına gelen irs kökünden türeyip herhangi bir şeyin bir başkasından bir başkasına intikal etmesi anlamında kullanılmaktadır. Miras meselesiyle ilgili Hicret'e kadar İslam'da örfi hukuk kullanılırken, hicretten sonra Müslümanlar birbirleriyle kardeş sayılmış, mümin ve muhacirlerle miras ilişkisi olabileceğine dair daha kapsamlı düzenlemeler yapılmıştır. Zamanla Kur'an, Sünnet ve icmâlar dikkate alınarak ferâiz hukuku oluşturulmuş ve geliştirilmiştir.⁶⁸ “*Bir şeyi belirlemek, takdir etmek, kesinleştirmek, açıklamak*” anlamına gelen farz kelimesinde gelen ferâize sahabeler devrinden itibaren büyük önem verilmiştir. Ferâizi anlamak için dinî bilgilerin yanı sıra matematik bilgisine de ihtiyaç vardır.⁶⁹

Ferâiz, İslam miras hukukunu teferruatlı incelemekte, Kur'an-ı Kerim Nisâ, Enfâl, Ahzab surelerinde bu konuyla alakalı bilgileri içerisinde taşımaktadır. Ferâiz, ölen şahsın ardında bıraktığı menkul ve gayrimenkul mallarını yani mirasını vârisleri arasında nasıl bir paylaşım yapılacağı hususunda aydınlatmaktadır. Ferâzî bu ilmin inceliklerine vâkıf olan kişidir. Ferâiz, ferâza kelimesinin çoğulu olup ferâza mirâsda belirli bir pay (sehim) manasına gelir. Miras işleminin gerçekleşebilmesi için, miras bırakan bir kişi, miras bırakılan kişiler ve de mal varlığı olmak durumundadır. Verâset yani mirasçı olma durumu ölümle başlar ve malların mirasçılar arasında İslam Hukukuna uygun bir şekilde paylaşılmasıyla sonuçlanır.⁷⁰

Vâris; ölünün bıraktığı terekede hakka sahip olan kişidir. Muris veya müverris de denilen kişi de ölen ve ardında tereke bırakan şahıs manasına gelmektedir. Tereke de murisin varislere bıraktığı maddi manevi haklarını ifade etmektedir.⁷¹ Ölen kişinin

⁶⁸ Hamza Aktan, “Miras”, *DİA*, C. 30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, s. 143-144.

⁶⁹ Ali Bardakoğlu, “Ferâiz”, *DİA*, C. 12, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s. 362-363.

⁷⁰ Ali Himmet Berki, *İslam Hukukunda Ferâiz ve İntikal*, 3. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1986, s. 5-36.

⁷¹ Mustafa Uzunpostalcı, *Hukuk ve İslam Hukuku II*, Damla Ofset Yayınları, Konya 1996, s. 32-33.

mirası paylaştırılmadan önce bazı yapılması gerekenler vardır. Merhumun cenaze masraflarının karşılanması, var ise borçlarının ödenmesi, vasiyetinin yerine getirilmesi miras paylaşımı yapılmadan önce yapılması gerekenler arasındadır. Bu hususlar yerine getirildikten sonra İslam hukukuna göre paylaşımlar gerçekleştirilmiştir. Mirastan faydalanamayan sınıfa bakıldığında ise; köle olma, adam öldürme, Müslüman olmama, başka ülkenin tebasından olma durumunda olan kişilerin mirastan yararlanma hakları ellerinden alınmıştır.⁷²

2.2.1. Miras Paylaşımı

İslam hukukunda varisler arasında miras paylaşımı yapılmadan evvel gerçekleştirilmesi gereken zaruri bir takım şeyler vardır. Bunlardan biri cenaze masraflarıdır. Merhumun terekesinden israf etmeden ve cimrilik yapmadan masraflar karşılanmalıdır. Ardından borçları ödenip vasiyeti var ise yerine getirilir. Tüm bunlar yapıldıktan sonra miras paylaşımına geçilir.⁷³ Merhum kişinin mirasını varisleri arasında paylaşırma görevini üstlenen kişi kassamdır. Kassam; kelime anlamı itibarıyla “*taksim eden, bölüştüren*” demektir. Kassamın olmadığı bölgelerde bu işi yapma görevi naiblere geçmiştir.⁷⁴

Erkeklerden mirasa hakkı bulunanlar; baba, dede, torun, erkek kardeş, erkek kardeşin oğlu, amca, amcaoğlu, koca, köleyi azat eden adamdır. Kadınlardan mirasa hakkı bulunanlar ise; anne, nine, kız, oğlun kızı, kız kardeş, karı ve köleyi azat eden kadınlardır. Kur'an-ı Kerim'de belirlendiği üzere mirasa hakkı bulunanlar için belirlenmiş hisseler; 1/2, 1/4, 1/8, 2/3, 1/3, 1/6 şeklindedir. Varislerin sayısına göre bu hisseler temel alınarak paylaşım gerçekleştirilmiştir.⁷⁵

Kabaca kimlerin hangi hisseye tabi olduğuna bakacak olursak, 1/2 hisse pay alan varisler; kız, oğlun kızı, anne baba bir kız kardeş, baba bir kız kardeş, çocukları ve oğlunun çocukları bulunmadan ölen karının kocasıdır. 1/4 pay alanlar; ölenin çocuğu veya oğlunun çocuğu bulunduğu hallerde koca ve ölenin çocukları veya oğlunun çocukları olmadığı hallerde karıdır. Murisin çocukları veya oğlunun çocukları ile birlikte varis olarak bulunan karısı 1/8 hisse almaktadır. 1/2 paya sahip olan varislerde

⁷² Akgündüz, *a.g.e.*, s. 281-288.

⁷³ İbrahim Halebî, *a.g.e.*, C. 4, s. 567-569.

⁷⁴ Said Öztürk, “Kassâm”, *DİA*, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 579-582.

⁷⁵ İbrahim Halebî, *a.g.e.*, C. 4, s. 567-569.

koca hariç diğerleri iki ve üstü olduğu zaman 2/3 pay almışlardır. 1/3 pay alan varisler ise; murisin evlatları ve oğlunun evlatları yahut kız ve erkek kardeşlerinden en az ikisinin bulunmadığı durumlarda anne, iki veya daha fazla olduklarında anne bir kardeşlerdir. 1/6 pay alanlar 6 kişidir ki; bunlardan birincisi ölenin çocukları oğlunun çocukları veya erkek ve kız kardeşlerden ikisi veya daha fazlasıyla birlikte varis olduklarında annedir. İkincisi ise yalnız bulunduğu ve bir tane olduğunda anne bir kardeşlerdir. Üçüncüsü ise; ölenin oğlu veya oğlunun oğlu ile varis olan babadır. Dördüncüsü; Oğul ve oğlu bulunmaksızın bir kızla birlikte varis olan oğul kızlarıdır. Beşincisi; Bir tane anne baba bir kız kardeşle birlikte varis olan baba bir kız kardeşdir. Altıncısı da ölenin oğlu veya oğlunun oğlu ile birlikte varis olan dededir.⁷⁶

2.2.2. Alacak Hususu İle İlgili Miras Davaları

İncelenen Şiran'a ait 8191 No'lu defterde 116 adet miras meselesini ilgilendiren kayıt tespit edilmiştir. Bunların bir kısmı merhum olan şahısların ölmeden önce başkalarına borç olarak vermiş olduğu parayı varislerinin talep ettiği davalardır. Bazı kayıtlarda ölen şahsın mirasının kaç pay olduğu tespit edilip ve varisler arasında paylaştırıldığı görülmektedir. Bazı davaların ise varislerin mirası paylaşma konusunda sorun yaşadıklarından dolayı gerçekleştiği tespit edilmiştir. Miras ile ilgili belgelerin 9 tanesi Gayrimüslimlere ait iken 107 tanesi Müslüman kişilerin kayıtlarından oluşmaktadır. Şiran kazasının çeşitli köylerinden kişilere ait başvurularla meydana gelmiştir. Merhum kişinin mirasının paylaşımında, merhumun cenazesinin kaldırılması, borçlarının ödenmesi gibi yapılması gerekenler yapıldıktan sonra, nasıl ki varisler tüm mirasda hak sahibi ise merhumun ölmeden evvel bazı şahıslara vermiş olduğu alacaklarından da hak sahibidir. Alacaklının çoğunlukla merhum kişi olduğu ve varislerinin mahkemeye başvurarak borçlu kişilerden borcu kendilerine vermesini talep ettiklerini incelediğimiz belgelerde görmekteyiz.

⁷⁶Uzunpostalcı, a.g.e., s.128.

Tablo 5.1: Alacak-verecek hususu ile ilgili kayıtlar ve borç miktarları

Tarih Miladi	Köy	Alacaklı	Borçlu	Borçlunun Köyü	Borç Miktarı
12 Şubat 1888	Civrişon	Merhum Sipahi oğlu Mehmed bin Ali bin Abdullah	İbrahim Ağa ibn-i Mustafa	Civrişon	50 kuruş
2 Aralık 1895	Cender	İsmail bin Mehmed	Mübaşir Hasan	Cender	50 kuruş
11 Nisan 1888	Norşun	Merhum Kenan oğlu Yusuf bin Salih	İdris Efendi ibn-i Abdullah	Karaca	50 kuruş
28 Haziran 1888	Gersud-ı Bala	Merhum Karakaş oğlu Halil bin Yusuf bin Abdullah	İbrahim Ağa ibn-i Mustafa	Karaca	50 kuruş
31 Ocak 1895	Karabahçe	Merhum Canver oğlu Şeyat	Hacızade Tahir	Karaca	50 kuruş
25 Kasım 1888	???	Merhum Musa oğlu İbrahim	Hacı Aziz Bey bin Ahmed	Karaca	50 kuruş
7 Ocak 1889	İslâmtersun	Oğuzlu oğlu Mustafa bin Mehmed bin Süleyman	Giriftin Zâde Tahir Bey ibn-i Edhem	Karaca	50 kuruş
20 Şubat 1889	Norşun	Ballıcaoğlu Yusuf bin Hasan bin Yusuf	Esad bin Yusuf	Karaca	50 kuruş
27 Şubat 1889	Karaca	Mehdi bin Osman Efendi ibn-i Hüseyin	Hacı oğlu Süleyman bin Halil	Karaca	50 kuruş
17 Ocak 1890	Ayna	Yörük oğlu Rıfât bin Salih	Vahab oğlu Hasab bin Mustafa	Ayna	50 kuruş
4 Şubat 1890	Karaşeyh	Ali oğlu Salih bin Mustafa	Evrenli oğlu Molla Ahmed bin Mustafa	Karaşeyh	50 kuruş
14 Şubat 1890	Ökseyyit	Merhum Ümem oğlu Hasan bin Mehmed	Hasan oğlu Hasan bin Hasan	Ökseyyit Köyü	50 kuruş

25 Şubat 1890	Babacan	Ayna Köyünden Bekdaş zâde Hüseyin Ağa ibn-i Arif	Akçacıoğlu Halil bin İsmail	Babacan	708 kuruş
4 Şubat 1890	Kırıntı	Bal oğlu İbrahim bin Hasan	Kasım oğlu Hasan bin Kasım	Kırıntı	50 kuruş
4 Şubat 1890	Kırıntı	Merhum Şah Veli oğlu Hamdi bin Timur	Bilal Çavuş bin Ali	Kırıntı	50 kuruş
4 Haziran 1890	Çirmiş	Şeyh Oğlu Ahmed bin Hasan	İbrahim bin Hasan	Karaca	50 kuruş
28 Temmuz 1891	Telme	Merhum Bekir efendi	Süleyman ağa bin Dursun	Telme	50 kuruş
20 Ekim 1891	Kırıntı	Merhum Halim	Odacı Süleyman Ağa bin Dursun	Karaca	50 kuruş
10 Ağustos 1892	Zarabot	Çavuş oğlu Arif bin Hasan bin Abdullah	Ahmed bin Abdullah	Zarabut	30 kuruş
10 Ekim 1892	Kasım oğlu Hüseyin bin Edhem bin Abdullah	Ali Efendi İbni Ahmed	Mezkur köy	30 kuruş
11 Ekim 1892	Telme	Laz Oğlu Şakir bin Süleyman bin Abdullah	Hasan Efendi ibn-i Abdullah	Telme	20 kuruş
14 Aralık 1892	Çanakçı	Ali bin Mehmed bin Mustafa	Süleyman Ağa ibn-i Abdullah	Çanakçı	30 kuruş
15 Aralık 1892	Hormonos	Mehmed bin Hasan bin Abdullah	Osman Ağa ibn-i Ahmed	Hormonos	20 kuruş
16 Aralık 1892	Mertekli	Melek oğlu Ali bin Ahmed bin Abdullah	Hasan Ağa ibn-i Abdullah	Mertekli	20 kuruş
2 Ocak 1893	Sinanlı	Pirakdar? Oğlu İsmail bin Mustafa bin Abdullah	Süleyman bin Abdullah	Sinanlı	20 kuruş
3 Ocak 1893	Sarıca	Mehmed oğlu Mevlüd bin Hasan bin Dursun	Mehmed ibn-i Mustafa	Sarıca	20 kuruş

4 Şubat 1893		Süleyman Nuri Efendi ibn-i Mehmed bin Abdullah	Mal müdürü Mehmed Temel Efendi ibn-i Tahir		627 kuruş
21 Şubat 1893	Ayna köy	Çal oğlu Hazım ve Şakir Onbaşı Şerif bin Abdullah	Mehmed Ağa ibn-i Abdullah	Ayna köy	30 kuruş
21 Şubat 1893	Babacan	Akca oğlu Paşa bin Salih bin Abdullah	Mustafa bin Mehmed	Babacan	20 kuruş
12 Mart 1893	Şemükzir	Yusuf oğlu Hasan bin mezbur Yusuf bin Abdullah	Ahmed bin Mustafa		30 kuruş
24 Mart 1893	Karaca	Giriftin zâde İzzet Bey ibn-i Hacı Mehmed Bey	Mal müdürü Mehmed Temel Efendi ibn-i Halil Ağa		648 kuruş
7 Haziran 1893	Gersud-i zir	Cansuz? Oğlu İbrahim Çavuş ibn-i İsmail ibn-i Abdullah	Hasan Ağa ibn-i Abdullah	Gersut-i Zir	30 kuruş
24 Eylül 1892	Ayna	Süleyman bin İsmail bin Abdullah	Mehmed Ağa ibn-i Ahmed	Ayna	30 kuruş
25 Eylül 1892	Beşkilise	Abbas oğlu Mehmed bin Ali bin Abdullah	Hasan bin Mehmed	Beşkilise	20 kuruş
13 Ocak 1894	Mumya	Hatip oğlu Ahmed bin Hasan bin Osman	Süleyman Ağa ibn-i Mehmed	Mumya	100 kuruş
30 Mayıs 1895	Sarıca	Abdurrahman bin Hasan bin Mustafa	Mehmed ibn-i Mustafa	Sarıca	30 kuruş
23 Ekim 1895	Seydibaba	Yusuf bin Mehmed	Hasan bin Mehmed	Gersut-i Zir	10 kuruş
11 Şubat 1896	Kozağaç	Hüseyin bin Mehmed	Mahkeme mübaşiri Hasan bin Mehmed	Gersut-i Zir	1 aded sim mecidiye
11 Şubat 1896	Kozağaç	Hasan bin Hüseyin	Mahkeme mübaşiri Hasan bin Mehmed	Gersut-i Zir	10 kuruş

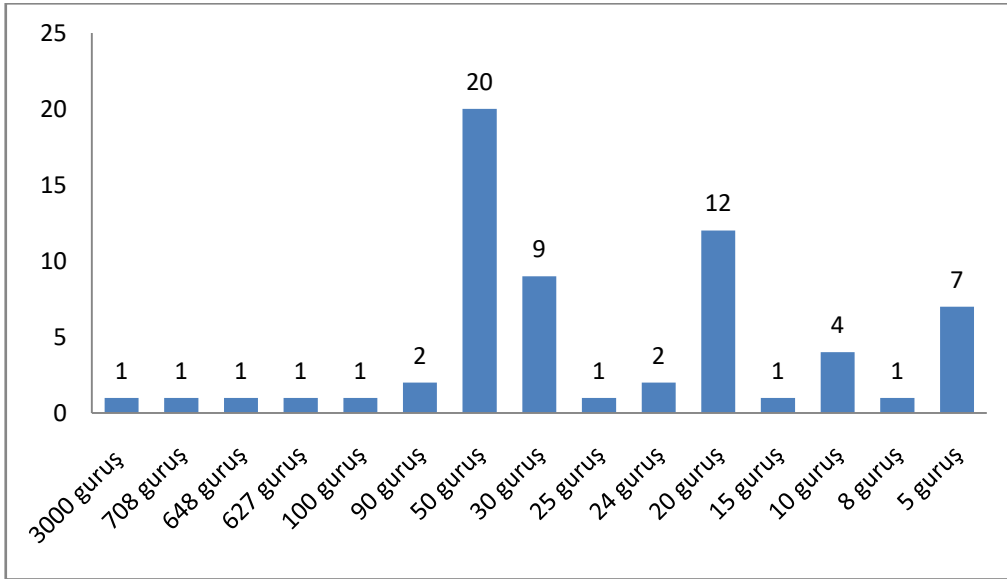
9 Aralık 1896	Korzaf	Hüseyin bin Ali	Mübaşir Hasan Ağa	Gersut-i Zir	1 sim mecidi
2 Kasım 1898	Aksipert	Biraderi Molla İsmail bin Süleyman	Merhum Mülazım Mustafa	Aksipert	3000 kuruş
5 Aralık 1901	Seydibaba	Hallacoğlu Yusuf bin Mehmed	Jandarma dairesinden Mehmmmed Çavuş bin Ömer	Karaca Köyü	5 kuruş
27 Şubat 1901	Çeküz	Hacı İsmail Efendi bin Süleyman bin Musa	Süleyman Ağa ibn- iDursun		Sim mecidiy e 19, kuruş hesabıyl a 13 kuruş
14 Mart 1901	Korzaf	Merhum İlyas bin İbiş	Mahkeme mübaşirlerinden Hasan Ağa bin Mehmed	Korzaf	5 kuruş
14 Nisan 1901	Sadık(köy)	Habiloğlu Kadir bin Halil	Süleyman Ağa ibn- iDursun		8 kuruş
18 Nisan 1901	İnözü	Merhum Haliloğlu Mehmed bin Çakır	Süleyman Ağa ibn- iDursun		5 kuruş
25 Nisan 1901		Nuri bin Feyzullah bin Mustafa	Süleyman Ağa ibn- iDursun		5 kuruş
		Çelebioğlu Yusuf bin Esad	Mahkeme mübaşiri Arslan Efendi bin Ahmed Ağa	Karaca Kasabası	5 kuruş
6 Aralık 1901	Ayna	Cebe? Alioğlu Şakir bin Şerif bin Yusuf	Hacıoğlu Osman bin Mahmud	Çengeriş	Sim mecidi 20, kuruş hesabıyl a 5800 kuruş

10 Şubat 1902	Civrişon	Sipahoğlu Hazım bin Ömer bin Süleyman	Süleyman Ağa ibn- iDursun		10 kuruş
1 Nisan 1902	Telme	Merhum İsmail bin Süleyman	Süleyman Ağa bin Dursun		20 kuruş
2 Haziran 1902	Mertekli	İdrisoğlu Salih bin Mehmed	Süleyman Ağa bin Dursun		10 kuruş
	Belen	Cengülü oğlu Lazar veled-i Dimitri	Yor veled-i Tanas	Söfker	Sim mecidi, kuruş hesabıyla 20 kuruş
2 Temmuz 1902	Babuş	Güruf Mahmud oğlu İsmail bin Mustafa	Süleyman Ağa bin Dursun		5 kuruş
28 Ocak 1903	Kuzan	Merhum Eyübzâde Selim Ağa	Yusuf bin Şerif	Kuzan	30 kuruş
29 Ocak 1903	Telme	Hamid bin Mehmed	Ömer bin Mahmud	Telme	20 kuruş
	Söfker	Lazar oğlu Lamyanus veled-i Kostantin	Yorgi veled-i Gregor	Söfker	25 kuruş
18 Haziran 1904	Sarıca	Merhum Emin bin Mustafa	Dursun oğlu Süleyman		20 kuruş
15 Haziran 1904	Babacan	Merhum Şakir bin Yusuf	Dursun oğlu Süleyman Ağa		24 kuruş
15 Haziran 1904	Civrişon	Merhum Ali bin Osman	Ahmed Efendi		20 kuruş
1 Aralık 1905	Şemükbala(yu karışemük)	İsmail bin İbrahim bin Hasan	Fazlı Efendi ibn-i Ahmed	Karaca kasabası	15 kuruş
1 Şubat 1906	Günbatur	Çerkes taifesinden Kocahan bint-i Şible bin Şukar	İdris Efendi ibn-i Hacı İbrahim	Karaca köyü	90 kuruş
13 Şubat 1906	Sarıca	Abdurrahman oğlu Hamdi bin İbrahim bin Ali	Fikri Ağa ibn-i Mehmed Emin	Sarıca	20 kuruş
18 Ocak 1906	Ayna	Hüseyin Ağa ibn-i Arif Ağa bin Abdullah	İdris Efendi ibn-i İbrahim	Karaca köyü	24 kuruş

9 Mart 1906	Karaca	Hace Fatma Hanım bint-i Ahme bin Abdullah	Fazlı Efendi ibn-i Mehmed Ağa	Karaca köyü	90 kuruş
28 Ekim 1890	Gersud-i bala	İbrahim Efendi bin İsmail	Mülazım Aziz Efendi bin İsmed	Gersud-ı Bala	50 kuruş
19 Kasım 1887	Norşun	Merhum Osman bin Hasan bin Abdullah	İbrahim Ağa ibn-i Mustafa	Karaca Köyü	50 kuruş
12 Kasım 1900	Törnük	Catlı oğlu Mehmed Şerif bin Kahraman	Süleyman Ağa bin Dursun		5 kuruş
24 Mart 1897		Merhum Ali Osman	Hasan Ağa	Mezkur kasaba	1 sim mecidi
27 Mayıs 1886	Çanakçı	Osman bin Tufan	Hüseyin Ağa ibn-i Arif	Ayna	50 kuruş

Tablo 5.1’de kimin kimden ne kadar alacağını olduğu detaylı bir şekilde gösterilmiştir. Bundan hareketle kaç kişinin ne kadar borcu olduğu şekil 4.1’de belirtilmiştir.

Şekil 4.1: Elde Edilen Verilere Göre Kaç Kişinin Ne kadar Borcu Olduğu

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere incelenen belgelerdeki en düşük borç miktarı 5 kuruş olup, 7 kişinin 5 kuruş borcu olduğu tespit edilmiştir. En yüksek borç miktarına ise bir kişinin sahip olduğu ve bu meblağın 3000 kuruş olduğu görülmektedir. Tablo 5.1’de Süleyman Ağa ibn-iDursun adlı şahıs dikkat çekmektedir. Bu kişinin çeşitli köylerden farklı farklı kişilere borcunun olduğu görülmektedir.

Borç, basit anlamıyla bir veya daha fazla kişinin birbirlerine olan sorumluluklarını zaruri kılan hukuki münasebettir. Kişiler arasında para gibi alacak-verecek ilişkisi söz konusudur.⁷⁷ Arapça bir kelime olan deyn kelimesi de aynı manada kullanılıp “*ödünç almak, ödünç vermek, emir ve itaat altına almak*” gibi anlamları taşımakla birlikte alacaklıya ait olan malı veya değerli bir şeyi ifade etmektedir. Deyn en dar kapsamıyla ödünç(karz) anlamına gelse de bazı hukukçular bunları birbirinden ayrı tutmayı tercih etmişlerdir.⁷⁸ Deyn karza göre daha kapsamlıdır.⁷⁹ Bu terimlerin teferruatına girildiğinde bazı ayrımlar olsa da incelemiş olduğumuz defterdeki bu kayıtlardaki borçların herhangi bir faize tabi tutulmadığı borç olarak ne alınmış ise onun talep edildiği görülmektedir.

Ölen şahıslara borcu olan kişilerden, varislerin mahkemeye başvurusuyla borcun talep edildiği davalarveya ölen şahısların borcunun olması sebebiyle varislerden talep edilen davalar mevcuttur. Bunların bir kısmına detaylı olarak baktığımızda inceleyeceğimiz ilk kayıt şöyledir; 29 Cemâziye'l-evvel 1305 (12 Şubat 1888) tarihli belgeye göre; Erzurum vilayeti Bayburt sancağı Şiran kazası Civrışon (Konaklı) köyünden Sipahioğlu Mehmed bin Ali bin AbdullahRedif taburu ikinci bölüğünden asker iken, Selanik vilayeti dâhilinde Karaferya Hastanesinde vefat etmiştir. Varisleri küçük oğlu Nuri, zevcesi Güllü ve validesi Esmâ bint-i Ömer’dir. Merhumun validesi ve zevcesi mahkemeye başvurarak Civrışon köyünden İbrahim Ağa ibn-i Mustafa’nın merhum Mehmed’e 50 kuruş borcu olduğunu ifade etmişler ve varisleri olarak paranın mezkur kişiden tahsil edilip kendilerine verilmesini talep etmişlerdir. Mahkeme durumu araştırmış, şahitlerin varisleri onaylamasıyla birlikte mahkeme 50 kuruşun varisler arasında taksim edilmesine karar vermiştir.⁸⁰

⁷⁷ Mehmet Âkif Aydın, “Borç”, *DİA*, , C. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 285-291.

⁷⁸ Mehmet Akif Aydın, “Deyn”, *DİA*, C. 9, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 266-268.

⁷⁹ H. Yunus Apaydın, “Karz”, *DİA*, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 520-525.

⁸⁰ ŞŞS 8191: 24/24.

14 Cemaziye'l-ahir 1313 (2 Aralık 1895) tarihli belgede, Erzurum vilayeti Bayburt sancağı Şiran kazası Cender (Yolbilen) köyünden İsmail bin Mehmed Sanayi takımında asker iken Erzincan'da vefat etmiştir. Varisleri ise babası Rençber Mehmed bin Osman ve validesi Emine'dir. Babası mahkemeye başvurarak Cender köyünden Mübaşir Hasan'ın oğluna bir miktar borcu olduğunu fakat oğlunun bu parayı alamadan vefat ettiğini söylemiştir. Durum mübaşir Hasan'a sorulduğunda; cevabında borcunun olduğunu kabul etmiş fakat varisleri inkar etmiştir. Bunun üzerine durum, köydeki bazı kişilerden ve başka bir köy ahalisinden olup Şiran'da ikamet eden 4. Redif Taburundan 2. Bölük efrad-ı askeriyesinden Hilmi bin Ziya bin Abdülbaki ve Zahid bin Ali adlı kişilerden sorulmuştur. İsmail'in 2 yıl önce Erzincan'da vefat ettiğini babasının isminin Mehmed, annesinin isminin ise Emine olduğunu teyid ederek şehadette bulunmuşlardır.⁸¹Bu davada görüldüğü üzere, defterde geçen bu tarzda davalara baktığımızda borçlu kişinin genel olarak borcunu kabul ettiği fakat varisleri inkâr ettiği görülmektedir. Bu durumda varislerin iddia ettikleri üzere alacaklı kişinin gerçekten varisleri olup olmadığı meselesi mahkemece araştırılarak doğruluğu ya da yanlışlığı tespit edilerek gereken kararın verildiği görülmektedir.

Bir diğer belge ise; 29 Receb 1305 (11 Nisan 1888) tarihlidir. Buna göre; Gümüşhane sancağı Şiran kazası Norşun köyünden Kenan oğlu Hüseyin bin Salih, Yemen ordu-yı hümayununun dokuzuncu takımının üçüncü nefer-i efradında asker iken Yemen Hastahanesi'nde vefat etmiştir. Varisleri ise küçük oğlu İbrahim, babası Salih bin Nuh, zevcesi Hanife bint-i Salih, kızı Azime ve validesi Fatma bint-i Abdullah'tır. Aynı zamanda küçük çocuklarının da vasisi olan merhumun babası Salih bin Nuh mahkemeye gelerek, Karaca köyünden İdris Efendi bin Abdullah'ın merhum oğullarına 50 kuruş borcu olduğunu belirtmiş ve varisleri olarak borcun kendilerine verilmesini talep etmiştir. Mahkeme heyeti tarafından İdris Efendi'ye sual edilmiştir. İdris cevabında merhuma borcu olduğunu kabul etmiştir, ancak merhumun varislerini inkar etmiştir. Bunun üzerine şahitlere sorulmuş ve onların varisleri teyid etmesiyle borcun alınıp varislere taksim edilmesine karar verilmiştir.⁸²

5 Cemâziye'l-evvel 1306 (7 Ocak 1889) tarihli belgeye göre ise; Trabzon vilayeti Gümüşhane sancağı Şiran kazası İslâmtersun (Ericcek) köyünden Erzincan

⁸¹ ŞŞS 8191: 162/15.

⁸² ŞŞS 8191: 28/41.

sancağıSekizinci Nişancı Taburunda asker iken Erzincan Hastanesinde Oğuzluoğlu Mustafa bin Mehmed bin Süleyman vefat etmiştir. Varisleri ise erkek kardeşleri Bekir, Molla Hüseyin ve Ali, zevcesi Güllü bint-i Salih, kızı Miyase, annesi Hediye bint-i Ali, büyük kız kardeşi Emine, küçük kız kardeşleri Fatma ve Gülizar olmak üzere toplam 9 kişidir. Merhumun toplam 211 sehmi (payı) vardır. 3 Sehm eşi Güllüye, 44 sehm kızı Miyase'ye, 28 sehm annesi Hediye'ye, 96 sehm kız kardeşi Emine'ye, 10'ar sehmden 30 sehm erkek kardeşleri Bekir, Molla Hüseyin ve Ali'ye, 5'er sehmden 10 sehm Fatma ve Gülizar'a pay edilmiştir. Merhumun erkek kardeşi Molla Hüseyin mahkemeye başvurarak merhum erkek kardeşinin ölmeden önce Karaca köyünden Giriftinzâde Tahir Bey ibn-i Edhem'e 50 kuruş borç verdiğini ifade ederek paranın borçludan alınıp merhumun varisleri olarak kendilerine verilmesi beyanında bulunmuş, durum araştırılarak teyid edilmiş ve paranın varisler arasında taksimine karar verilmiştir.⁸³

İncelenen belgelerde merhumların çoğu alacaklı olarak vefat ederken birkaç tanesi borçlu olarak vefat etmiştir. Bunlardan bir tanesi de 5 Receb 1307 (25 Şubat 1890) Gümüşhane sancağı Şiran kazası Babacan köyünden Akçacıoğlu Halil bin İsmail'in vefatından sonra gerçekleşmiş olan davadır. Merhum Halil bin İbrahim'in varisleri li-ebeveyn kardeşleri Hasan ve Hüseyin'dir. Ayna köyünden Hüseyin Ağa'nın merhum Halil bin İbrahim'den 708 kuruş alacağı vardır. Alacağını varislerinden tahsil etmek için mahkemeye başvurmuştur. Durum mezkur kardeşlerden sorulmuştur. Fakat merhumun borcunu inkâr etmişlerdir. Bunun üzerine mahkeme durumu şahitlerden sormuştur. Şahitlerin merhumun Hüseyin Ağa'ya mezkur meblağda borcu onaylamasıyla, mahkeme borcun merhumun terekesinden tahsis edilerek Hüseyin Ağa'ya verilmesine karar vermiştir.⁸⁴

17 Cemâziye'l-âhir 1316 (2 Kasım 1898) tarihli belge yukarda zikrettiklerimizden biraz daha farklı formattadır. Aksipert (Ardıçlı) köyünden Mülazım Mustafa Ağa 3 sene evvel vefat etmiştir. Kayda geçen varisler zevcesi Behiye bint-i Ali ve biraderi Molla İsmail bin Süleyman'dır. İsmail mahkemeye gelerek biraderi Mülazım Mustafa Ağa vefat etmeden önce ona 3000 kuruş borç verdiğini ve öldükten sonra varislere intikal eden bir bab oda ve 2 kıta tarlasından kendisine düşen hakkın verilmediğini iddia etmiştir. Ayrıca zevcesi Behiye bint-i Ali'ye 3 defa mahkemedden

⁸³ ŞŞS 8191: 42/45.

⁸⁴ ŞŞS 8191: 69/80.

uyarı belgesi gönderilmiş, hiç bir uyarıya cevap vermediği gibi kendisine bir vekil tahsis edilmesini de sağlamamıştır. Bunun üzerine mahkeme, Behiye Hanım için Erece kasabasında ikamet eden İdris Efendi ibn-i İbrahim'i vekil olarak tayin etmiştir. Behiye Hanım'ın vekili İdris Efendi mahkemede iddia sahibi İsmail'in iddiasını inkâr etmiştir. Mahkeme güvenilir kişilerden durumu araştırıp soruşturmuş ve İsmail'in haklı olduğuna kanaat getirerek merhumun terekesinden gerekli ödemelerin yapılmasına karar vermiştir.⁸⁵

24 Şaban 1319 (6 Aralık 1319) tarihli bir başka kayda göre; Ayna köyünden Cebe Alioğlu Şakir bin Şerif bin Yusuf vefat etmiştir. Varisleri, aynı anne ve babadan olan erkek kardeşi Mustafa'nın küçük oğlu Mehdi, validesi Fatma bint-i İsmail, aynı anne ve babadan olan küçük kız kardeşi Gülizar ve erkek kardeşi Osman bin Mehmed'dir. Buradan Osman'ın babasının başka birisi olduğu anlaşılmaktadır. Merhumun mirası 6 sehm olup 1'er sehmden toplam 2 sehm Fatma ve Mehdi'ye, 3 sehm kız kardeşi Gülizar'a ve 1 sehm Osman'a düşmektedir. Mehdi'nin vasisi Ayna köyünden Cebe Alioğlu Mehmed bin Yusuf'dur. Mehdi'nin vasisi Mehmed mahkemeye gelerek Çengeriş köyünden Hacıoğlu Osman bin Mahmud'un merhum Şakir'e sim mecdi 20, kuruş hesabıyla da 5800 kuruş borcu olduğunu ifade ederek merhumun varisinin vasisi olarak bu borcun tahsil edilip varislere verilmesini talep etmiştir. Mahkeme paranın tahsil edilip gerekli taksimatı yaparak varislere verilmesine karar vermiştir. Kararın üzerinde "*İşbu ilamı şerinin aslını aldım vasi Cebeoğlu Mehmed bin Yusuf*" şeklinde not vardır.⁸⁶ Bu not mahkeme kararının uygulandığını göstermektedir.

İncelenen belgelerde az sayıda da olsa Gayrimüslimlere ait kayıtlar da mevcuttur. Öyle ki bunlardan bir tanesi sadece hangi ayda gerçekleştiği yazılmış olan sene olarak belirtilmemiş olan belgedir. Kendinden önceki belgelerin tarihi göz önüne alındığında muhtemelen 1320 senesinde gerçekleşmiştir. Ay olarak ise 26 Rebi'ü'l-âhir'dir. 26 Rebi'ü'l-âhir 1320 (2 Ağustos 1902) tarihli belgeye göre; Devlet-i aliyyenin Rum milletinden Cengülü oğlu Lazar veled-i Dimitri, Rusya'nın Balta bölgesinden Giresun kazasına giderken vefat etmiştir. Varisleri büyük oğlu Yor ile büyük kızları Sehya ve Afetarbara'dır. Müvekkilleri merhumun amcasının oğlu Yanika veled-i Yordam'dır. Müvekkilleri Yanika mahkemeye gelerek merhumun ölmeden önce Söfker

⁸⁵ ŞŞS 8191: 178/23.

⁸⁶ ŞŞS 8191: 213/156.

köyünden Yor veled-i Tanas'a 20 kuruş değerinde 1 sim mecdi verdiğini fakat bunu alamadan vefat ettiğini belirtip bu miktarın mezkur kişiden alınıp kendilerine verilmesini talep etmiştir. Mahkeme durumu araştırıp şahitlere sormuş ve borcun alınıp varislere taksim edilmesine karar vermiştir.⁸⁷

Bir diğer Gayrimüslim kaydı ise yine sene olarak yazılmayıp ay olarak belirtilmiş olan kayıttır ki 29 Rebî'ü'l-âhirde gerçekleşmiştir. Kendinden önceki ve sonraki kayıtların tarihine baktığımızda büyük bir ihtimalle Hicri 1321 senesinde gerçekleşmiştir. 29 Rebî'ü'l-âhir 1321 (25 Temmuz 1903) tarihli bir diğer belgeye göre; Rusya'da Cadura kazasında Lazar oğlu Lamyanus veled-i Kostantin ticaret yaparken vefat etmiştir. Varisleri zevcesi Anastasya bint-i Karabobur oğlu Kutu, validesi Varvara bint-i Sarda veled-i Eda ve anne baba bir kardeşleri Yanya'dır. Merhumun validesi Varvara mahkemeye gelerek, merhum oğlu hayattayken köy ahalisinden Yorgi veled-i Gregor'a vermiş olduğu 25 kuruş borcu varisleri olarak talep etmiştir. Mahkeme durumu araştırarak 25 kuruş borcun Yorgi'den alınıp varislere verilmesine karar vermiştir. Merhumun validesi ve zevcesinin dava ettiği bir diğer konu da merhumun kardeşi Yanya'nın da Cadurca kazasında ticaret yaptığını belirterek merhumdan varislere intikal eden çeşitli eşya ve emlakın hem Osmanlı hem Rusya memleketinde, ticaret, nizamiye ve şer'iyeye mahkemelerinde kanunlara uygun bir şekilde hisselerine düşen mirasın paylaşılması ve hakları olan tüm yetkilerini kullanmak için kendilerine Cadura kazası Hemşinli Fırıncı Bombomoğlu Yakub ve erkek kardeşi Yani'nin vekilleri olarak tayin edilmesini talep etmişlerdir. Bunun üzerine mahkeme Yani ve Yakub Efendi'yi vekilleri olarak tayin etmiştir.⁸⁸

2.2.3. Anlaşmazlık Veya Miras İşlemlerinin Halledilmesine İlişkin Miras

Davaları

Defterde bulunan miras davalarına ilişkin bazı belgelerde bir önceki başlıkta olduğu gibi alacak verecek hususu ile ilgili kayıtlar tespit edilmiş, bazı belgelerde varisler arasında miras paylaşımı konusunda yaşanan anlaşmazlıkların meydana geldiği görülmektedir. Bazı belgelerde de miras işlemlerinin yürütülmesine yönelik faaliyetlerin yapıldığı görülmektedir. Kimi belgelerde ise vefat eden şahsın mirasının kaç sehmden

⁸⁷ ŞŞS 8191: 222/203.

⁸⁸ ŞŞS 8191: 231/15.

ibâret olduğu belirlenip varislerin hangisinin kaç pay alacağını belirlendiği görülmektedir.

Tablo 5.2: Anlaşmazlık ve miras işlemlerinin halledilmesine ilişkin davalar

Tarih Miladi	Kasaba	Köy	Vefat Eden	Toplam Varis	Kaç Erkek	Kaç Kız
4 Nisan 1889		Uluşiran	Seydi Ahmed Efendi ibn-i Süleyma Efendi	11	6	5
22 Nisan 1889		Karaca	Hacı Gülşan Hanım	2	2	0
4 Şubat 1893		Karaca	Süleyman Nuri Efendi ibn-i Mehmed bin Abdullah	4	2	2
19 Şubat 1893		Gersud-i Bala	Zeliha bint-i Tufan ibn-i Abdullah	5	4	1
24 Mart 1893		Karaca	Giriftin zâde İzzet Bey ibn-i Hacı Mehmed Bey	12	0	12
18 Eylül 1895			Müfti zâde Selim Efendi ibn-i Süleyman farisî Efendi ibn-i Ahmed	4	2	2
13 Şaban 1896		Sarıca	Yüzbaşı Süleyman Efendi	5	1	4
14 Mayıs 1896			Kadıızâde Selim Efendi ibn-i Süleyman farisî Efendi ibn-i Ahmed	4	2	2
17 Eylül 1888		Ayna	Mustafa bin Muslihiddin ibn-i Abdullah	9	3	6
8 Temmuz 1895			Pambuk ibneti İbrahim bin Abdullah	4	3	1
2 Eylül 1898		Öksemit	Serkes veled-i Aramyon	6	2	4
3 Mart 1901	Karaca		Mehmed Efendi ibn-i Hacı Ahmed	5	1	4
5 Mayıs 1902		Giriftin	Kantarcıoğlu Burhan bin Mikdad	6	2	4
3 Haziran 1902		Norşun	Kalmukoğlu Halil bin Mehmed bin Musa	1		1
3 Haziran 1902		Norşun	Kalmuk İbrahim bin Mehmed bin Musa	2	1	1
5 Ekim 1902		Belen	Kinyos oğlu Yorgi	2	0	2
10 Kasım 1902		Tersun-ı zir	İstasyus ve Hâci Ponabut veled-i Kostantin oğlu Papa Kostantin	1		1

21 Kasım 1902		Kuzan	Sıddık oğlu Yusuf bin Sıddık	4	2	2
18 Mayıs 1903	Karaca		Receboğlu Hüseyin bin Receb	4	1	3
7 Mayıs 1903		Sarıca	Tellioğlu Dursun bin Ahmed	2	2	0
21 Temmuz 1903		Çeküz	Karabeyoğlu Abdülmecid bin Mehmed	1		1
27 Haziran 1904		Telme	Seydi oğlu Yusuf bin Mehmed	7	4	3
27 Haziran 1904		Gersud-i zir	Cansızoğlu Hüseyin bin Mehmed	7	5	2
		Seydibaba	Burhan bin Halil	1	1	0
14 Mart 1905		Şive	Totur oğlu Sah veled-i Nikosa	3	0	3
5 Ağustos 1903	Karaca		el-hac İzzet Bey	4	0	4
10 Nisan 1905		Telme	Aydinoğlu Musa bin Hüseyin	2	1	1
7 Ağustos 1905		Belen	Emire oğlu Sorda veled-i Emire	6		6
10 Ağustos 1905		Belen	Emire oğlu Sorda veled-i Emire	6	0	6
15 Mayıs 1905		Belen	Emire oğlu Sorda veled-i Emire	7	0	7
19 Mayıs 1905		Sarıca	Emin bin Mustafa	5	4	1
3 Ekim 1905		Limniş	Molla İbrahim bin Mehmed Efendi	5	4	1
4 Mart 1906		Karaca	Nuri Bey ibn-i Hamdi Bey ibn-i Mehmed Bey	2	1	1
11 Nisan 1906		Kuzan	Ömer Zahi? Bey ibn-i Yusuf bin Abdullah	4	2	2
5 Ekim 1888		Sarıca	Kadıızâde Seyyid Ali Çavuş bin Ahmed Bey	7	3	4
		Uluşiran	Sırrızade Ahmed Efendi bin Süleyman	12	6	6
		Uluşiran	Pozusak	2	1	1
2 Ocak 1906		Telme	Mevlud bin Molla Hüseyin	2	1	1
3 Eylül 1903		Babacan		1	1	0
3 Eylül 1897		Karaköy	Hasan bint-i Ali	3	2	1
		Limniş	Çobanoğlu Ali	0	0	0
27 Nisan 1895		Öksemit	Hasan Ağa bin Ömer bin Hasan	8	3	5

10 Haziran 1889		Hormonos	Abduş bin Abdullah	2	1	1
24 Haziran 1889		Sarıca	Nuri Ağa ibn-i Hafız Dursun Ağa	3	1	2
18 Ekim 1899		Karaca	Marazoğlu Mehmed Ağa ibn-i Süleyman	7	2	5
19 Ekim 1889		Karaca	Marazoğlu Mehmed Ağa ibn-i Süleyman	7	2	5
		Sarıca	Hafız İsmail bin Hasan ibn-i Abdullah	1	0	1

Yukardaki tabloda özetlenmiş olan bilgiler ışığında karşımıza çıkan belgelerden örnekleri incelediğimizde ilk örneğimiz H. 3 Şaban 1306 (4 Nisan 1889) tarihli belgedir. Belgeye göre Trabzon vilayeti Gümüşhane sancağı Şiran kazası Uluşiran köyünden Seydi Ahmed Efendi ibn-i Süleyman Efendi vefat etmiştir. Toplam varisi 11 kişi olup bunlar büyük oğulları Süleyman, İskender, Şevket, Mürsel, Nuri ve Burhan, zevcesi Hanife bint-i Bekir, büyük kızları Fatma, Zeliha, Hanife'den olan Gül, Naime'dir. Toplam mirasları 128 sehmdir. 16 sehmi zevcesi Hanife'ye, 14'er sehmden toplam 84 sehmi, Süleyman, İskender, Şevket, Mürsel, Nuri ve Burhan'a, 7'er sehmden toplam 28 sehmi Fatma, Zeliha, Gül ve Naime'ye pay edilmiştir. Varislerden olan Süleyman mahkemeye giderek küçük kardeşleri Gül ve Naime'nin vasileri tayin edilen anne baba bir olan kardeşleri İskender ve diğer kardeşlerinin de bilgisi doğrultusunda mezkur köy sınırları içerisinde bulunan değirmenini babasının ölmeden 5 yıl evvel 3000 kuruş karşılığında kendisine sattığını dolayısıyla diğer varislerin değirmen üzerindeki haklarından men edilmesi talebiyle davacı olmuştur. Diğer vasilere sorulduğunda bu durumu inkâr etmişlerdir. Durum köy ahalisinden güvenilir kişilere sorulduğunda değirmenin Süleyman'a ait olduğuna şahitlik etmişler ve bunun üzerine mahkeme diğer varisleri men edip değirmenin Süleyman'a verilmesine karar vermiştir.⁸⁹

Bir diğer problemlili miras davası ise; 19 Şaban 1320 (21 Kasım 1902) tarihinde gerçekleşmiş olan davadır. Trabzon vilayeti Gümüşhane sancağı Şiran kazası Kuzan (Örenkale) köyünden Sıddık oğlu Yusuf bin Sıddık vefat etmiştir. Varisleri zevcesi Güllü Hatun bint-i Deli İsmail, büyük kızı Zekiye ve anne-baba bir kardeşleri Hasan ve

⁸⁹ ŞŞS 8191: 49/69.

Tahir'dir. Toplam mirasları 16 sehm olup 2 sehm zevcesine, 8 sehm büyük kızına, ve 3'er sehmden toplam 6 sehm erkek kardeşlerine düşmüştür. Güllü Hatun mahkemeye gelerek merhumdan 1 oda, 1 mezba, 1 ahır ve 500 kuruşluk 1 bab menzil kaldığını ifade edip bahsedilen menzilin 16 sehm olup bunun 10 sehmini mal ve mülkün oluşturduğunu ve merhumun erkek kardeşi Hasan'ın menzile el koyduğunu ayrıca farklı günlerde 3 defa mahkemeye çağrı tebliği gitse de bunların hiç birine icabet etmediğini bildirmiştir. Bunun üzerine mahkeme Hasan'ın vekili olan Süleyman Efendi ibn-i Dursun'a durumu sorduğunda Süleyman Efendi mevzuyu inkâr etmiştir. Mahkeme güvenilir şahitlere sorduğunda şahitler Güllü Hatun'un söylediklerine hak vererek şهادette bulunmuşlardır. Bunun üzerine Hasan'ın vekili Süleyman Efendi ibn-i Dursun'un Hasan'ı tembihlemesine ve gerekli paylaşımın yapılmasına karar verilmiştir.⁹⁰

20 Safer 1321 (18 Mayıs 1903) tarihli belgeye göre ise; aslen Bayburd'lu olup Şiran kazası merkezi Karaca kasabasından Receboğlu Hüseyin bin Receb vefat etmiştir. Varisleri zevcesi Şerife bint-i diğer Receb, büyük kızları Gülfem ve Arife ve büyük oğlu Receb'tir. Şerife, Gülfem ve Arife mahkemeye gelerek merhumun Bayburd kasabasının Zahdi mahallesinde tapu kalemı kaydında da mevcut olan bir bab mülkü olduğunu ve merhumun hayatta iken bu mülkü kızlara bıraktığına dair bir evrak imzaladığını ve bunun kayıtlarda da mevcut olduğunu bildirmişler ve merhumun oğlu Receb'in bu mülke zorla el koyduğunu ifade ederek haklarının uygun şekilde verilmesini talep etmişlerdir. Mahkeme mevzunun çözülmesi için mezkur köyden Receb Ağa'yı vekil ve naib tayin etmiştir.⁹¹

13 Rebî'ül-âhir 1322 (27 Haziran 1322) tarihli belgeye göre ise; Telme köyünden Seydi oğlu Yusuf bin Mehmed vefat etmiştir. Varisleri zevcesi Senem bint-i diğer Yusuf, büyük kızları Fatma ve Güllü, küçük oğlu Mustafa, büyük oğulları Hasan Burhan ve İsmail'dir. Küçük oğlu Mustafa'nın vasisi ise anneleri Senem bint-i Yusuf'tur. Merhumun toplam mirası 80 sehm olup, 10 sehm zevcesine, 7'şer sehmden toplan 14 sehm büyük kızları Fatma ve Güllü'ye, 14'er sehmden toplam 56 sehm oğulları Mustafa, Hasan, Burhan ve İsmail'e düşmektedir. Senem bint-i Yusuf mahkemeye gelerek, merhumun büyük oğullarından biri ve varisi olan Hasan'ın merhumdan kalan mallara el koyması sebebiyle, merhumun zevcesi Senem'in hem kendisinin hem de vasisi

⁹⁰ ŞŞS 8191: 229/7.

⁹¹ ŞŞS 8191: 231/13.

bulunduğu küçük Mustafa'nın hakkını gasp ettiği gerekçesiyle hakkını talep etmiştir. Mahkeme durumu önce Hasan'a sormuştur. Hasan cevabında merhumun varisi olarak mallara el koyduğunu kabul etmiş fakat Senem ve Mustafa'nın hakkı olduğu meselesini inkâr etmiştir. Akabinde durum şahitlere sorulmuş ve mallarda Senem'in de hakkı olduğuna karar verilmiş ve gerekli hukuki işlemlerin yapılması için Hasan'ın tembihlenmesine karar verilmiştir.⁹²

13 Rebî'ül-âhir 1322 (27 Haziran 1904) tarihli belgede aslen Gersud-ı zir köyünden olan Cansızoğlu Hüseyin bin Mehmed, İzmir sancağına ticaret için gittiği Karasu havzası mevkiinde Fransız kumpanyasında amelelik yaparken kazara ayağına taş isabet ederek Der-aliyye-i Red Kumpanya hastahanesinde vefat etmiştir. Varisleri zevcesi Fatma bint-iDursun, büyük oğlu Ahmed, küçük oğulları Maksud, Yahya, Mehmed, Mustafa ve küçük kızı Mahi'dir. Fatma bint-iDursunbüyük oğlu Ahmed ile gelerek, merhumun erkek kardeşi olan Cansız oğlu Hasan Ağa bin Mehmed'den merhumun mallarına haksız yere el koymasından dolayı şikayetçi olmuşlardır. Meselenin çözülmesi için Cansız oğlu Hasan Ağa bin Mehmed'den vekalet alınmış ve büyük oğlu Ahmed vekil ve naib olarak seçilmiştir.⁹³

Varisler arasında anlaşmazlık yaşanmış olan bir başka belge ise 16 Safer 1324(11 Nisan 1906) tarihlidir. Trabzon vilayeti Gümüşhane sancağı Kuzan köyünden olan ve Van'da asakir-i şahanede mir alayından Ömer Zahi Bey ibn-i Yusuf bin Abdullah vefat etmiştir. Varisleri Şiran kazasından Kuzan köyünde yaşayan zevcesi Cemile Hanım bint-i Hüseyin Efendi ibn-i Halil, büyük kızı Hamide Hanım, büyük oğulları Abdülaziz ve Halil Beyler'dir. Merhumun mirası toplam 40 sehm olup 5 sehm zevcesi Cemile Hanım'a, 7 sehm büyük kızı Hamide Hanım'a, 14'er sehmden toplam 28 sehm büyük oğullarına düşmüştür. Zevcesi Cemile ile oğulları Halil ve Abdülaziz mahkemeye gelerek merhumun büyük kızı kendilerinin kardeşi ve kızı olan Hamide Hanım'ın; babalarından kalan ve kendilerinin de 2493 kuruş Cemile Hanım'ın, 6993 kuruş Halil'in, 6993 kuruş Abdülaziz'in hakkına düşen her biri 108 kuruştan toplam 19980 kıymetinde 185 adet Osmanlı altınlarına el koyduğunu ifade etmiştir. Daha evvelki günlerde kardeşleri Hamide'den ve Hamide'nin vekili Karaca köyünden Arslan Efendi ibn-i Ahmed Ağa'dan haklarını taleplerine cevap gelmediğini belirtip

⁹² ŞŞS 8191: 237/29.

⁹³ ŞŞS 8191: 238/2.

mahkemeden haklarının kendilerine verilmesini talep etmişlerdir. Bunun üzerine mahkeme durumu önce Hamide Hanım'ın vekili Arslan Efendi'ye sormuştur. Arslan Efendi bu durumu inkâr etmiştir. Akabinde güvenilir pek çok şahidin şهادetliğine başvurulup, şahitlerin asıl müddei ve vekil olan Abdülaziz'in iddiasının doğru ve haklı olduğunu söylemişlerdir. Toplamda 16483 kuruşa tekabül eden meblağın Hamide Hanım'dan alınıp diğer varislere taksim edilmesine ve Hamide Hanım'ın parayı vermesi için vekili olan Arslan Efendi'ye bildirilmiştir.⁹⁴

Tarihi belirtilmemiş olan bir diğer belgeye göre ise; Uluşiran köyünden Sırrı zâde Ahmed Efendi vefat etmiştir. Varisleri Zevcesi Hanife bint-i Şeyh Bekir ve Hanife'den olan küçük kızları Güllü ve Naime ile merhumun vefat ettiği eşinden olan büyük oğulları Süleyman, İskender, Mürsel, Şevket, Nuri, Burhan ve büyük kızları Fatma ve Zeliha'dır. Küçük çocukların vasisi Hanife Hanım'dır. Merhumun zevcesi Hanife bint-i Şeyh Bekir mahkemeye gelerek kendisinin üvey oğlu olan Süleyman'ın merhumun terekesinde bulunan pek çok mal ve arsayı zabt ettiğini, kassamın bölüştürdüğü mirasa riayet etmeyerek merhumun terekesine ve parasına ayrıca merhumun Telme köyünden Gürüt oğlu Ahmed'den alacağı olan 2000 kuruşa da el koyduğunu iddia etmiştir. Hanife'nin iddiası Süleyman'a sorulduğunda Süleyman bunu inkâr etmiş ve kassamın bölüştürdüğü hisseye aykırı bir şey yapmadığını belirtmiştir. Durum Süleyman'ın erkek kardeşlerinden İskender'e de sorulmuş İskender Süleyman'ın böyle bir şey yapmadığını belirtmiş ve belli bir mal karşılığında mirastan sulh ile çekilmiştir.⁹⁵

2 Zilka'de 1312 (27 Nisan 1895) tarihli belgeye göre; Şiran kazası Ökseyit köyünden Hasan Ağa bin Ömer bin Hasan vefat etmiştir. Varisleri ise zevceleri Fatma bint-i Mehmed ve Rukiye bint-i Veli, büyük kızları; Cevahir, Gülsüm, Gülname, büyük oğulları; Dede Ömer, Burhan ve Tahir'dir. Merhumun mirası toplam 144 sehm olup zevcelerine 9'ar sehmden toplam 18 sehm, kızlarına 14'er sehmden 42 sehm, oğullarına 28'er sehmden toplam 84 sehm düşmüştür. Merhumun kızları Cevahir ve Gülsüm vekilleri Hoca Yusuf Efendi bin Ömer mahkemeye gelerek erkek kardeşleri Dede Ömer ve Burhan'ın babalarından kalan mirasa el koyması ve terekesini gasp etmesi sebebiyle haklarının kendilerine verilmesi talebinde bulunmuşlardır. Mahkeme durumu araştırarak

⁹⁴ ŞŞS 8191: 266/26.

⁹⁵ ŞŞS 8191: 81/145.

Cevahir ve Gülsüm'ün haklı olduğunu, Dede Ömer ve Burhan'ın babalarından kalan çeşitli eşya, tarla ve mülke haksız yere el koyduğunu tespit etmiştir. Bu durumda gerekli olanın yapıp Cevahir ve Gülsüm'e haklarının verilmesinde karar kılmıştır.⁹⁶

İncelenen kimi kayıtlarda ise merhum kişinin resmî bir kurumdan alacağını olmasa sebebiyle varisler mahkemeye başvurmuş ve bunun kendilerine verilmesi talebinde bulunmuşlardır. Öyle ki 17 Receb 1310 (4 Şubat 1893) tarihli belgeye göre Şiran kasabasında misafir iken emekli Binbaşı Süleyman Nuri Efendi ibn-i Mehmed bin Abdullah H. 1308 tarihinde vefat etmiştir. Zevcesi Esmâ Hanım küçük kızı Dursun ve kardeşleri Mustafa ve Abdullah varisleridir. Küçük kızının vasisi zevcesi Esmâ Hanım'dır. Zevcesi Esmâ Hanım ve Halil ibn-i Mehmed mahkemeye gelerek kassam olarak merhumun varislerinin temsilcisi olduğunu merhumun R. 7 kanun-ı sâni 1308 (19 Ocak 1893) tarihinde vefat ettiğini ve 26 günlük maaşı olan 627 kuruş 10 para alacağına mal müdürü Mehmed Temel Efendi'nin el koyduğunu ifade etmiştir. Bundan mütevellid paranın murislere verilmesini talep etmiştir. Mahkeme durumu araştırıp doğruluğuna kanaat getirmiş ve gereğinin yapılmasını emir buyurmuştur.⁹⁷

Benzer şekilde gerçekleşmiş olan 6 Ramazan 1310 (24 Mart 1893) tarihli bir diğer davaya göre ise;Gümüşhane sancağı Şiran kazasıKaraca köyünden Sandık Emîni Giriftinzâde Hacı İzzet Bey ibn-i Hacı Mehmed Bey vefat etmiştir. Varisleri ise zevcesi Cihan bint-i Hacı Mustafa, büyük kızları; Atlas, Elmas, Mahi, Hamide, Mahbub Reyhan ve Emine ile anne baba bir kardeşleri Akça Şemal ve Gülşan'dır. Varislerin vekilleri olan Mehmed Efendi ibn-i Ahmed Ağa mahkemeye gelerek, merhum Hacı İzzet Bey'in aylık 270 kuruştan 2 ay 12 günlük maaşı olan 648 kuruşunu alamadan vefat ettiğini ve kaza-i mezburda mal sandığı müdürü Mehmed Temel Efendi ibn-i Halil Ağa'nın buna el koyduğunu beyan etmiş, paranın varislere verilmesi talebinde bulunmuştur. Mahkeme durumu araştırıp durumun doğru olup olmadığını anlamak için mal müdürüne akabinde varisleri teyid etmek için şahitlere sormuştur. Neticede paranın varislere verilmesine karar verilmiştir.⁹⁸

13 Şaban 1896 tarihli belgeye göre ise; Şiran kazası Sarıca köyünden emekli Yüzbaşı Süleyman Efendi vefat etmiştir. Varisleri zevcesi; Fatma Hatun, büyük oğlu

⁹⁶ ŞŞS 8191: 153/10.

⁹⁷ ŞŞS 8191: 133/66.

⁹⁸ ŞŞS 8191: 138/6.

Rençber Şükrü bin Süleyman, büyük kızları; Gülsüm, Kıymet ve Mahinur'dur. Merhumun oğlu Şükrü mahkemeye gelerek babasının aylık 16 buçuk kuruş olan 5 aylık emekli maaşını alamadan vefat ettiğini ifade etmiştir. Emekli maaşının da merhumun zevcesi Fatma Hatun'a intikal ettiğini belirterek varisleri olarak maaşın kendilerine taksim edilmesi talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine mahkeme durumu mal sandığı emini Yusuf Efendi'ye sormuştur. Yusuf Efendi mal sandığında bu miktarda paranın bulunduğunu söylemiş fakat varisleri inkâr etmiştir. Mahkeme durumu aynı köy ahalisinden güvenilir bazı kişilere sormuştur. Şahitler bahsi geçen kişilerin merhumun varisleri olduğuna şahadet etmişlerdir. Sonuç olarak paranın varislere verilmesine karar verilmiştir.⁹⁹

Bir başka benzer dava ise; 26 Muharrem 1320 tarihinde gerçekleşmiştir. Giriftin köyünden zabıta efradından Kantarcıoğlu Burhan bin Mikdad vefat etmiştir. Varisleri zevcesi Hadice bint-i İsmail, büyük kızları Tehife ve Medhiye, validesi Güllü bint-i Ahmed, anne ve babaları bir erkek kardeşleri Hasan ve Ali'dir. Merhumun toplam mirası 48 sehmdir. 6 sehm zevcesine, 16'şar sehmden toplam 32 sehm kızlarına, 8 sehm validesine ve 1'er sehm anne babaları bir kardeşlerine düşmektedir. Merhumun zevcesi Hadice ve kızları mahkemeye başvurarak merhum Burhan'ın Asakir-i zabtiye sandığında olan paradan hisselerini talep etmektedirler. Bunun için de kendilerini temsil etmesi için Hasan bin Mikdad'ın vekil ve naib tayin edilmesini talep etmişler. Mahkeme de bundan sonraki süreçte vekilleri olarak Hasan bin Mikdad'ı tayin etmiştir.¹⁰⁰

Gayrimüslim kişilerin mahkemeye başvurusuyla gerçekleşmiş olan davalara baktığımızda ise bunlardan bir tanesi 15 Rebî'ül-âhir 1316 (2 Eylül 1899) tarihli belgedir. Şiran kazası ökseyit köyünden ve Ermeni milletinden Serkes veled-i Aramyon vefat etmiştir. Varisleri; zevcesi Sıraç bint-i Adem, büyük oğulları Ohan ve Vahbarun, büyük kızları Anna, Serme ve Bacaryan'dır. Varisleri miras işlemlerinin halledilmesi için mahkemeye başvurmuştur. Karaca kasabasından Muhacir Halid Efendi onlar namına miras meselelerini çözmek üzere kayyum olarak atanmıştır. (Kayyum hücceti ataması)¹⁰¹

⁹⁹ ŞSS 8191: 163/16.

¹⁰⁰ ŞSS 8191: 219/189.

¹⁰¹ ŞSS 8191: 178/21.

2 Receb 1320 (5 Ekim 1902) tarihli belge incelendiğinde Trabzon vilayeti Gümüşhane sancağı Şiran kazası Belen köyünden ve Devlet-i Aliyye tebasından Kinyosoğlu Yorgi veled-i Hacı Pavlu Ağa vefat etmiştir. Varisleri annesi Gregi bint-i Fotu ve zevcesi Bartana bint-i Lazar'dır. Mezkur hanımlar mahkemeye gelerek merhum Yorgi'nin varisleri olarak merhumdan kalan Karahisar-ı Şark kasabası civarındaki 1 bab mülk ve emlak-ı saire ile zimem-i nasda olan merhumun alacağını talep ederek bu işlemlerin sulh ve ibra yoluyla halledilmesi için Fotu Ağa'ya vekalet vererek Fotu Ağa'nın vekil ve naibleri olarak belirlenmesini talep etmişlerdir. Mahkeme bu talebi kabul etmiştir. ¹⁰²

8 Şaban 1320 (10 Kasım 1902) tarihli belgede ise; Tersun-ı zir köyünden İstasyus ve Hâci Ponabut veled-i Kostantin oğlu papa Kostantin Torul kazasına tabi Balaiye köyünde vefat etmişlerdir. Varisleri kardeşleri Adinya bint-i Kostantin oğlu Kostantin'dir. Adinya zevcesi Anastas Efendi ile birlikte mahkemeye gelerek merhumlardan kendisine intikal eden nakid, emlak, arazi, eşya ve zimem-i nasda olan alacakları için miras işlemlerinin halledilmesi için zevcesi Anastas Efendi'ye vekalet vererek zevcesinin kendisinin vekil ve naibi olarak atanmasını talep etmiştir. Mahkeme gerekli işlemlerin halledilmesi için Anastas Efendi'yi Adinya'nın vekil ve naibi olarak atamıştır. ¹⁰³

7 Muharrem 1323 (14 Mart 1905) tarihli kayda göre ise; Toturoğlu Sah veled-i Nikosa vefat etmiştir. Varisleri; validesi Kristana bint-i Sacikozma ve kız kardeşi Parsiye bint-i Toturiye'dir. Parsiye bint-i Totur, babasından kalan mallardan dolayı miras işlemlerini halletmek için, Benalot oğlu Esper veled-i Dimitri'nin kendilerinin vekil ve naibi olarak tayin edilmesi maksadıyla mahkemeye başvurmuştur. Mahkeme mezkur kişiyi vekil ve naibleri olarak belirlemiştir. ¹⁰⁴

10 Rebî'ül-evvel 1323 (15 Mayıs 1905) tarihli belge incelendiğinde; Osmanlı Devleti'nin Gayrimüslim tebasından Emire oğlu Sorda veled-i Emire vefat etmiştir. Varisleri zevcesi Mazantı bint-i İbit, anne-baba bir kız kardeşi Sofya bint-i Emire, büyük kızları Varvara, Yaşgüde, Debsini, Kristina Zağrafiye'dir. Merhumun kız kardeşi vekili Aleksî veled-i Yuri ile beraber mahkemeye gelerek merhumun diğer varislerinin

¹⁰² ŞSS 8191: 227/3.

¹⁰³ ŞSS 8191: 228/6.

¹⁰⁴ ŞSS 8191: 248/22.

kendisine kalan kassam tarafından bölüştürülmüş olan emlak, eşya ve mülkten oluşan 2071 kuruşa tekabül eden miras hakkına el koyduğunu ifade ederek gerekenin yapılmasını talep etmiştir. Durum araştırılmış ve diğer varislere ve vekilleri olan Tanas oğlu Gavrail'e 2071 kuruşun Sofya'ya teslim edilmesi ve diğer varislerin tenbihlenmesine karar verilmiştir.¹⁰⁵

Uluşiran köyünden Pozusak vefat etmiştir. Varisleri; babası Raçan Efendi ibn-i Gregos ve kız kardeşi Mariya'dır. Timurcuoğlu Murad zevcesi Mariya bint-i Aristo mahkemeye gelerek merhum abisinden kendisine miras olarak kalan 500 kuruş kıymetindeki 1 bab mülk menzile abisinin babası Raçan Efendi ibn-i Gregos'un el koyması ve zabt etmesinden dolayı şikayetçi olmuştur. Durum araştırılmış ve kadının haklı olduğu tespit edilmiş, Raçan Efendi'nin tenbihlenip uyarılmasına karar verilmiştir.¹⁰⁶

Kimi davalara baktığımızda kişilerin mirastan teharüc ile çekildikleri görülmektedir. Tehârüc, sözlük anlamı itibariyle “*karşılıklı olarak çıkmak*” manasına gelip vârislerin mirastan belli bir bedel karşılığında çekilmesini ifade etmektedir.¹⁰⁷ Teharüc meselesi sulh konusu ile yakından alakalıdır.¹⁰⁸ “*Barışma, uzlaşma*” gibi manalarda kullanılan sulh kişiler arasındaki anlaşmazlığın kişilerin rızalarıyla çözüme kavuşturulmasıdır.¹⁰⁹ Teharüc meselesinin devreye girdiği bir dava 9 Safer (Mantiken 29 olması gerekirdi. Çünkü kendinden bir önceki belge 28 Safer tarihli) 1321 (7 Mayıs 1903) tarihinde gerçekleşmiştir. Buna göre; Sarıca köyünden Telloğlu Dursun bin Ahmed vefat etmiştir. Varisleri oğulları Molla Behram ve Muhlis'tır. Molla Behram mahkemeye gelerek merhum babaları Dursun'dan akar, hayvanat ve yiyecek intikal ettiğini ifade ederek kendisinin öküz ve belli bir miktar bulgur karşılığında teharüc ederek kardeşi Muhlis ile anlaşacağını bildirmiştir.¹¹⁰

4 Safer 1323 (10 Nisan 1905) tarihli diğer belgeye göre; Aslen Telme köyünden olan Aydınoglu Musa bin Hüseyin Rusya'da maden işçisi olarak çalışırken bir şeyin

¹⁰⁵ ŞŞS 8191: 252/32.

¹⁰⁶ ŞŞS 8191: 171/1.

¹⁰⁷ Hamza Aktan, “Tehârüc”, DİA, C. 40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2011, s. 319.

¹⁰⁸ Ayşe Şimşek, “Osmanlı Miras Hukuku Sulh-Tehârüc Uygulamalarında Kadın: Konya Kadı Sicili 45. Defter (1714-1715) Örneği, *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*”, S. 2, (2016), s. 9-35.

¹⁰⁹ Fahrettin Atar, “Sulh”, DİA, C. 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, s. 481.

¹¹⁰ ŞŞS 8191: 231/4.

altında kalarak vefat etmiştir. Varisleri babası Mehmed oğlu Hüseyin bin Hüseyin ve annesi Hatice bint-i Salih'tir. Merhumun varisleri mahkemeye gelerek istinafen ve temyizen merhumun hem Rusya'daki hem de Osmanlı'daki haklarını, zarar ve ziyanının karşılanmasını ve kendilerine bu işlemleri, miras ve veraset işlerini yürütecek bir vekil tayin edilmesini talep etmişlerdir. Bunun üzerine kendilerine vekil olarak Cadura'da yaşayan Osman bin Şerif tayin edilmiştir.¹¹¹

3 Şaban 1323 tarihli belgeye göre ise Limniş köyünden Molla İbrahim bin Mehmed Efendi ticaret için gittiği Rusya'da vefat etmiştir. Varisleri zevcesi Gülzade Hatun bint-i Yusuf bin Mustafa, babası Mehmed Efendi, büyük oğulları Ahmed, Edhem, Halil İbrahim'dir. Merhumun toplam mirası 72 sehm olup, 9 sehm zevcesine, 12 sehm babasına, 17'şer sehmden toplam 51 sehm büyük oğulları Ahmed, Edhem, Halil İbrahim'e düşmektedir. Merhumun babası ve zevcesi mahkemeye gelerek merhumun ticaret için gittiği Rusya'da ölümüne sebebiyet verenlerden tazminat ve merhuma borçlu olan kişilerden borcunu talep etmektedirler. İstinaf ve temyiz davası açmışlardır. Bu işlerin yürütülmesi için ise köy ahalisinden Osman Efendi bin Şerif vekilleri ve naibleri olarak atanmıştır.¹¹²

İncelediğimiz belgelerde Şiran kazasına bağlı pek çok köy ismi geçmiştir. Bu köylerin bazılarının isminin değiştiği bilinmektedir. Miras başlığı adı altında incelediğimiz belgelerde tespit ettiğimiz köy listesi bugünkü adlarıyla birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

¹¹¹ ŞŞS 8191: 248/23.

¹¹² ŞŞS 8191: 256/2.

Tablo 6.1: Miras Davalarında Geçen Şiran Kazasına Bağlı Köy İsimleri

Kayıt Sayısı	Köy İsmi	Köyün Bugünkü İsmi	Kayıt Sayısı	Köy İsmi	Köyün Bugünkü İsmi
1	Aksipert	Ardıçlı	1	Karaköy	Karaköy
6	Ayna		1	Karaşeyh	Karaşeyh
4	Babacan	Babacan	3	Kırıntı	Kırıntı
1	Babuş	Babuş	2	Korzaf	Yeşilbük
5	Belen	Belen	2	Kozağaç	Kozağaç
1	Beşkilise	Ozanca	3	Kuzan	Örenkale
1	Cender	Yolbilen	2	Limniş	Günyüzü
3	Civrişon	Konaklı	2	Mertekli	Mertekli
2	Çanakçı	Çanakçı	1	Mumya	
2	Çeküz	Beydere	5	Norşun	Akbulak
1	Çirmiş	Alancık	3	Öksemit	Bilgili
3	Gersud-1 Bala	Yukarı Kulaca	1	Sadık(köy)	Sadikköy
2	Gersud-i zir	Aşağı Kulaca	11	Sarıca	Sarıca
1	Giriftin	Alıç	3	Seydibaba	Seydibaba
1	Günbatur	Günbatur	1	Sinanlı	Sinanlı
2	Hormonos	Koyunbaba	1	Söfker	Evren
1	İnözü	İnözü	1	Şemükbala(yukarış emük)	Kaynakbaşı
1	İslâmtersun	Eriçek	1	Şemükzir	Paşapınarı
1	Karabahçe		1	Şive	?
5	Karaca		7	Telme	Telme
1	Zarabot	Söğütalan	1	Törnük	Boğazyayla
3	Uluşiran	Merkez			

Tablo 6.1’de görüldüğü üzere kayıtlarda geçen köylerden sayıca en fazla olanın Sarıca olduğu tespit edilmiştir. Sarıca’yı takip eden köy ise Telme’dir.

ÜÇÜNCÜBÖLÜM

SOSYAL, EKONOMİK ve MİRİ MESELELER

3.1. SOSYO-EKONOMİK MESELELER

3.1.1.ALACAK DAVALARI

Bu başlık altında incelenecek olan davaların sayısı beştir. Davalar genel olarak bir şahsın başka bir şahıstan borç alması ve borcunu inkâr etmesi ya da ödememesi sonucunda gerçekleşmiştir. Burada incelenen davalar miras kısmında da tespit edilip açıklandığı üzere; şahıslar arasında alacak-verecek meselesinin hâsıl olmasıyla, borçlu kişinin borcunu ödememesi veya inkâr etmesi sebebiyle mahkemeye başvuran alacaklının hakkını talep etmesi sonucu oluşmuştur.

Bu bağlamda incelenen ilk örneğimiz; 29 Receb 1305 (11 Nisan 1888) tarihlidir. Trabzon vilayeti Gümüşhane sancağı Şiran kazası Hozman-ı zir köyünden değirmenci esnafından Halil Usta bin Mehmed mahkemeye gelerek, Hozman-ı Bala köyü ahalisinden Musa oğlu Hüseyin Çavuş bin Musa'nın kefilliğiyle Arslan Bey'e değirmeninden 6 aylığına icar ettiği bir miktar buğday, bir miktar arpa ve bir miktar bulguru talep etmiştir. Mahkeme durumu kefil Hüseyin Çavuş'a sorduğunda Hüseyin Çavuş durumu tamamen inkar etmiştir. Akabinde mevzu güvenilir şahitlere sorularak Halil Usta'nın iddiasının doğru olduğu ispatlanmış ve Hüseyin Çavuş çağrılarak Arslan Bey'in borcunu Halil Usta'ya teslim etmesi tembihlenmiştir.¹¹³

Alacak-verecek hususunda karşımıza çıkan bir başka dava ise 29 Ramazan 1320 (29 Ramazan 1320) tarihlidir. Şiran kazası Karaca kasabasından Bidayet Mahkemesi başkâtibi Fazlı Efendi, Reji memuru Mehmed Bey'e 20 kuruş değerinde bir eşya satmıştır. Parasını da belli bir süre sonra alacağına dair anlaşmışlardır. Süre dolduğunda Mehmed Bey borcunu vermeyince Fazlı Efendi mahkemeye başvurarak borcun kendisine verilmesini talep etmiştir. Durum evvela borçlu olduğu iddia edilen Mehmed Bey'e sorulmuştur. Mehmed Bey borcunu kabul etmiş fakat iddia edilen sürede

¹¹³ ŞŞS 8191: 28/40.

vereceğini inkar etmiştir. Bunun üzerine mahkeme güvenilir şahitlere sorarak Fazlı Efendi'nin haklı olduğunu ve borcun Fazlı Efendi'ye verilmesini kararlaştırmıştır.¹¹⁴

2 Ramazan 1314 (4 Şubat 1897) tarihli belgeye göre; Karaca kasabasından Rençber taifesinden Hacızâde Tahir Ağa, yine aynı kasabadan olan Giriftin zâde Hacı Mustafa Bey'e 150 kuruş borç vermiştir. Parasını da belli bir süre sonra alacağına dair anlaşmışlardır. Süre dolduğunda Mustafa Bey borcunu vermeyince Tahir Ağa mahkemeye başvurarak borcun kendisine verilmesini talep etmiştir. Durum evvela borçlu olduğu iddia edilen Mustafa Bey'e sorulmuştur. Mustafa Bey borcunu kabul etmiş fakat iddia edilen sürede vereceğini inkâr etmiştir. Bunun üzerine mahkeme güvenilir şahitlere sorarak Tahir Ağa'nın haklı olduğunu ve borcun Fazlı Efendi'ye verilmesini karar vermiştir.¹¹⁵

10 Muharrem 1316 tarihinde gerçekleşen bir başka davaya göre de; Şiran kazası Karaca köyünden Veli Hayrettin İdris Efendi mahkemeye başvurarak Ayna köyünden Salih bin İbrahim'den alacağı olan 350 kuruşu talep etmiştir. Şikayeti üzerine borç, borçlu olduğu iddia edilen Salih'e sorulmuş fakat Salih borcu külliye inkar etmiştir. Şahitlere sorularak Salih'in 350 kuruş borcu olduğu ispatlanmış ve borcun alınıp İdris Efendi'ye verilmesine karar verilmiştir.¹¹⁶

Bir başka alacak davası da 2 Ramazan 1313 (16 Şubat 1896) tarihinde kayda geçmiştir. Bidayet Mahkemesi başkatibi Fazlı Efendi mahkemeye gelerek Katip Mustafa Efendi'den şikayetçi olmuştur. Anlattıklarına göre; 1313 yılı Şevval ayında Katib Mustafa Efendi'ye 100 kuruş borç vermiştir. Parasını da belli bir süre sonra alacağına dair anlaşmışlardır. Süre dolduğunda Mustafa Efendi borcunu vermeyince Fazlı Efendi mahkemeye başvurarak borcun kendisine verilmesini talep etmiştir. Durum evvela borçlu olduğu iddia edilen Mustafa Efendi'ye sorulmuştur. Mustafa Efendi borcunu kabul etmiş fakat iddia edilen sürede vereceğini inkâr etmiştir. Bunun üzerine mahkemece güvenilir şahitlere sorularak Fazlı Efendi'nin haklı olduğu ispatlanmış, borcun Fazlı Efendi'ye verilmesine hükmedilmiştir.¹¹⁷

¹¹⁴ ŞSS 8191: 229/9.

¹¹⁵ ŞSS 8191: 168/2.

¹¹⁶ ŞSS 8191: 176/13.

¹¹⁷ ŞSS 8191: 164/20.

3.1.2.MÜLK SATIŞI

Mecellede satım akdi; “malı malla değişmek” olarak tanımlanır. İslam hukuku satım akdini “bey’ ve şirâ” olarak tanımlamaktadır.¹¹⁸ Bey’ satış durumunda kullanılırken şirâ satın alma durumunda kullanılmaktadır. Satışta kar veya zarar etme durumu olabileceği için eksik eda ehliyeti bulunan kişilerin satış işlemini vasisi ile gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Ayrıca hile ile bu akdi gerçekleştirenlerin de satışı geçersiz sayılmış ve her iki tarafın da rızalarının olması esas alınmıştır.¹¹⁹Rıza ile birlikte satım akdinin diğer temel unsurları mebî ve semendir. Mebîsatışa konu olan maldır.¹²⁰ Semenise satılan malın bedelidir.¹²¹

İncelenen defterde mülk satışına ilişkin 6 adet belge bulunmaktadır. H. 19 Rebî’ül-evvel 1305 (5 Aralık 1887) tarihli belge incelendiğinde;aslen Çerkes olan Osman Ağa, Yakub Efendi, Zekeriya Efendi, Molla Ahmed ve Hacı Ömer adlı kişiler Çerkezistan’ın Şebbiha kazasının Abzah kabilesinden olup Rumî 1280 senesinde Erzurum vilayeti Bayburt sancağı Şiran kazası Dumanoluğu köyüne hicret etmişlerdir. Mezkur kişiler bir dilekçe ile mahkemeye başvurmuşlardır. Buna göre; rakabesine müşterek oldukları pederlerinden kendilerine intikal eden arsa ve Hapaçuv bint-i Şiblezac isimli cariyenin satışını Bayburd sancağı mutasarrıfı Mehmed Ali Paşa ibn-i Himmet Paşa’ya 40 adet 100'lük Osmanî altını mukabilinde bir makbuz ile gerçekleştirdiklerini şahitlerin de şهادetleriyle mahkemeye bildirmişlerdir.¹²²Hapaçuv adlı cariyenin mülk ile aynı kategoriye koyulup satışının gerçekleştirilmesi dikkat çekmektedir.

Mülk satışına ilişkin bir başka belge ise 28 Şaban 1316 (11 Ocak 1899) tarihlidir. Buna göre; aslen Trabzon mahallelerinden Yenicami Mahallesi ahalisinden olan mal müdürlüğünden Mehmed Remzi ibn-i Mustafa mahkemeye başvurmuştur. Babası Hasan Ağa'nın kendisine bıraktığı tapulu malı olan Trabzona bağlı Maçka yakası dahilindeki Aysuru? köyündeki bir bab hane, bir dam ve bir anbarın talep edenlere satmak için kendisine yine aynı köyden Serhad bint-i Ali Ağa'nın vekil ve naib tayin

¹¹⁸ Cin ve Akgündüz, *a.g.e.*, C. 2, s. 217.

¹¹⁹ Ali Bardakoğlu, “Bey’”, *DİA*, C. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 13-19.

¹²⁰ Bilal Aybakan, “Mebî”, *DİA*, C. 28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 212.

¹²¹ Beşir Gözübenli, “Semen”, *DİA*, C. 36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, s. 465.

¹²² ŞŞS 8191: 22/16.

edilmesini talep etmiştir. Ayrıca babasına olan kefaletinden dolayı kendisinin ödemesi gerektiği borcun da bu satış sonucunda gerçekleştirileceğini belirtmiştir.¹²³

İlginç bir dava ise 4 Safer 1319 tarihlidir. Şiran kazası Karaca köyü ahalisinden Hacı Ali oğulları Tahir ve Salih ile kızı Hasibe mahkemeye gelerek mutasarrıfı buldukları 1000 kuruş kıymetindeki bir bab hane mülklerini kız kardeşlerinin oğlu İbrahim bin Genc? Ağa'ya, kendileri ölünceye kadar kendilerini beslemesi şartıyla hibe ve teslim ettiklerini bildirmişlerdir.¹²⁴

7 Ramazan 1319 (18 Aralık 1901) tarihli belgeye göre ise; Şiran kazası Sarıca köyünden Hafız Ömer Efendi ibn-i merhum Şeyh Hacı Mustafa Efendi mahkemeye gelmiştir. Sebebi ise kendisine ait olan malları satıp boşandığı eşinin nafakasını verip hakkına düşen malları hukuki olarak ona teslim etmektir. Hafız Ömer Efendi ile Hüdavendigâr vilayeti dâhilindeki merkez livası Karahisar şehri mahallelerinden İmaret Cami-i Şerif Mahallesi'nde ikamet eden Açıkgozzâde kerimesi Sabire Hatun bint-i Mehmed Efendi bir süre önce boşanmıştır. Kadınla boşandıktan sonra mihrî müeccelesini ödemek için bir bab mülk ve bir kıta bahçeyi alacak talipler için satışa çıkarılmasını ve bu satıştan gelecek paranın bir kısmını hukuki olarak eski eşine vereceğini ifade etmiştir. Hafız Ömer Efendi bu işlemlerin yürütülmesi için Şiran kazası Sellidere köyü ahalisinden Salih Efendi ibn-i Hacı İsmail vekil ve naibi olarak tayin edilmiştir.¹²⁵

28 Şaban 1322 (7 Kasım 1904) tarihli bir başka kayda göre ise; Trabzon vilayeti mahallelerinden Yenicami Mahallesi ahalisinden olan ve Şiran kazasında mal müdürlüğünde görevli olan Mehmed Remzi Efendi ibn-i Mustafa mahkemeye başvurmuştur. Remzi Efendi'nin Trabzon vilayeti Maçka nahiyesi Aysuru? köyünde tapusu kendisine ait olan 1 bab hanesi, bir damı, bir anbar ve bir kıta tarlası vardır. Mezkur gayrimenkullerin talep edenlere satışını gerçekleştirmek için kendisine Eyübzâde Hamdi Efendi'nin vekil ve naib olarak tayin edilmesi talebinde bulunmuştur. Satış sonucu gerçekleşecek paranın bir kısmını kayınpederi Hasan Ağa'ya kefaletinden

¹²³ ŞSS 8191: 179/20.

¹²⁴ ŞSS 8191: 207/19.

¹²⁵ ŞSS 8191: 213/158.

dolayı borçlarını ödemek için kullanacak olup geri kalan kısmını da validesi Serhad bint-i Ali Ağa'ya verecektir.¹²⁶

Bu başlık altında incelenen belgelerden bir tanesi de Gayrimüslim tebadan bir kişiye aittir. Hicrî 8 Receb 1320 (11 Ekim 1902) tarihli olan bu belgeye göre ise; Devlet-i Aliyye'nin Rum milletinden Şiran kazası Belen köyünden Kokinos oğlu müteveffa Yorgi veled-i Hacı Pavlu Ağa'nın validesi Gregis bint-i Fotu ile zevcesi Bartana bint-i Lazar isimli kadınlar mahkemeye gelerek birinin zevcesi birinin validesi olan Yorgi'den kendilerine kalan Karahisar-ı Şarki kasabasının metropolidhanesi civarında bulunan ve tapusu kendilerinde olan bir bab mülkhane ile çeşitli emlakın satışının gerçekleştirilmesi ve kendilerine pay edilmesi için Fotu veled-i mezbur Pavlu'nun vekilleri ve naibleri olarak tayin edilmesini talep etmişlerdir. Ayrıca müteveffa Yorgi'nin çeşitli insanlardan alacak hakkı olduğunu belirtip alacakların tahsil edilip kendilerine verilmesini istemişlerdir.¹²⁷

3.1.3. HIRSIZLIK

Hırsızlık, şer'îye sicillerinde “*sirkat etti, aldı, kabzetti*” gibi suretlerle karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik sıkıntılar ile insanlardaki yetinmeme ve daha fazlasına sahip olma arzusuyla ilgilidir.¹²⁸ Hırsızlık karşısında hadd cezası uygulanması lazım gelip, Kur'an'da Maide Suresinin 38. Ayetine göre hırsızlık yapan kişinin elinin kesilmesi gerekmektedir. İslam hukukunda genel olarak hırsıza el kesme cezası verilse de tövbe eden kişinin cezasının düşürüldüğü de bilinmektedir. Hırsız affedilse de affedilmeyip bu ceza uygulansa da malı çalınan veya gasp edilen kişinin mağduriyetinin giderilmesi alınan şeyin hırsızdan alınıp sahibine verilmesi gerekmektedir.¹²⁹ Fatih Devrinden itibaren kanunnameler vasıtasıyla bir takım düzenlemelere tabi tutulan hırsızlık suçuna; olayın mahiyetine göre el kesme cezası veya para cezası uygulanmıştır.¹³⁰

İncelenen defterde rastlanan toplam 3 tane hırsızlık davası bulunmaktadır. Bunlardan ilki 13 Ramazan (1306 13 Mayıs 1889) tarihlidir. Karahisarsancağı, nefsi-i

¹²⁶ ŞŞS 8191: 241/9.

¹²⁷ ŞŞS 8191: 227/3.

¹²⁸ Ömer Düzbakar, “İslam-Osmanlı Ceza Hukukunda Hırsızlık Suçu: 16-18. Yüzyıllarda Bursa Şer'îyye Sicillerine Yansıyan Örnekler”, TSA, S.2, (2008), s. 80.

¹²⁹ Yasemin Baba, “Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Hırsızlık Suçunun Hüküm ve Sonuçları”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 71, S.1, s. 79-88.

¹³⁰ Düzbakar, “a.g.m.”, s. 83-85; Baba, “a.g.m.”, s. 86-102.

Karahisar mahallelerinden Kızılca Mahallesi ahalisinden Hacı Bekir oğlu Bekir Efendi ibn-i Ali mahkemeye gelerek, kaza-i mezkur mal müdürü Temel Efendi'nin de huzurunda, Kars'ın Çıtak köyü ahalisinden Hızır oğlu Hüseyin bin Hızır'ın, 4 yaşındaki erkek atını çaldığını iddia ederek atın Hüseyin'den alınıp kendisine verilmesini talep etmiştir. Mahkeme durumu önce Hüseyin'e sormuş, Hüseyin cevabında kendisinde bir at olduğunu kabul etmiş fakat atın sahibi olduğunu iddia eden Bekir'in iddiasını inkâr etmiştir. Bunun üzerine güvenilir şahitlere sorulmuş, şahitlerin atın Bekir'e ait olduğunu söylemesiyle mahkeme atın Hüseyin'den alınıp Bekir'e verilmesine hükmetmiştir.¹³¹

Hırsızlık sayılabilecek bir başka dava ise 15 Şaban 1315 (7 Ocak 1898) tarihlidir. Şiran kazası Telme köyü ahalisinden Yazıcıoğlu Mahmud Ağa ibn-i Ömer mahkemeye gelerek, Kuzan köyünden Mehmed Alioğlu Mustafa Ağa'nın 800 kuruş kıymetindeki müstakil mülkünü gasp ettiğini söyleyerek mülkün kendisine geri verilmesini talep edilmiştir. Durum Mustafa Ağa'ya sorulmuştur. Mustafa Ağa mezkur mülkü satın aldığını ve kendisine ait olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine köy ahalisinden şahitlere sorulmuş ve mülkün Mahmud Ağa'ya ait olduğu tespit edilmiş, Mustafa Ağa'nın zabt ettiği mülkten geri çekilmesi için tenbihlenmesine karar verilmiştir.¹³²

Yine at hırsızlığı ile alakalı bir başka dava da 22 Rebi'ü'l-evvel 1320 (29 Haziran 1902) tarihlidir. Şiran kazasından Cizoğlu Molla Hüseyin bin Salih mahkemeye gelerek, dört sene önce Mayısın yedinci gecesinde doru kısırağının ve tahminen iki yaşında olan bir adet dişi tayının kaybolduğunu ifade edip, doru kısarak ve tayına Şiran kazası mal müdürü Mehmed Remzi Efendi'nin el koyduğunu iddia etmiştir. Mallarına el koyan Remzi Efendi'den atlarının alınıp kendisine verilmesini talep etmiştir. Durum öncelikle mal müdürü Mehmed Remzi Efendi'ye sorulmuştur. Mehmed Remzi Efendi kendisinde bir adet doru kısarak ve bir tay olduğunu kabul etmiş fakat iddia sahibinin atları olduğunu inkâr ederek kendi atları olduğunu söylemiştir. Akabinde mesele şahitlere sorularak şahitlerin verdiği ifadeler doğrultusunda atların Molla Hüseyin'e ait olduğu

¹³¹ ŞŞS 8191: 51/78.

¹³² ŞŞS 8191: 175/11.

tespit edilmiştir. Mehmed Remzi Efendi'den atların alınıp Molla Hüseyin'e verilmesine karar verilmiştir.¹³³

3.1.4. KÖLELİK MESELESİ

Tarihi eskilere dayanan, Eski Yunan ve Roma'da yaygın olan İslamiyet öncesinde de sonrasında da Araplarda önemli bir tabakayı oluşturan kölelik, hak ve özgürlükleri kısıtlanmış, sahibine itaat etmekle mükellef olan, bir bedel karşılığında alınan ve yine bir bedel karşılığında satılabilen köle adı verilen kişilerin oluşturduğu müessesedir. Kölelik müessesesini kuvvetlendiren ve temelini oluşturan unsur savaş sonucu elde edilmiş esirlerdir.¹³⁴ Pek çok devlette esirlere insanlık dışı muameleler yapılmış, kaldıramayacakları yüklerin yüklenmesinin yanı sıra çeşitli işkencelere maruz bırakılmıştır. İslam devletlerine bakıldığında ise kölelere daha insani davranıldığı görülmektedir. Hz. Muhammed, esirlere iyi davranılması, işkence ve zulümlerde bulunulmaması, kadınlara tecavüz edilmemesi gibi pek çok çağrıda bulunmuş ve uygulamalarında da bu çerçevede doğrultusunda hareket edilmesini sağlamıştır.¹³⁵

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında kölelik kurumu işletilmemiş ve savaş esirleri hayatlarını normal bir şekilde sürdürmüşlerdir. İlk olarak esirler I. Murad döneminde alınmış, kölelik kurumu sistemli bir şekilde oluşturulmaya başlanmıştır. Yeniçeri Ocağı'nın oluşumunda önemli rol oynayan esirlerin alınmasıyla birlikte köle ticareti başlamıştır. Köleler, şahıslara satılmasının yanı sıra devletin çeşitli makamlarında kullanılmıştır. Hz Muhammed döneminde olduğu gibi esirlere insani bir şekilde yaklaşılmasına ehemmiyet verilmiştir.¹³⁶ İstanbul'daki esir pazarı 1847 tarihinde kapatılmış, 1857 tarihinde zenci köle ticareti yasaklanmıştır. Beyaz köle ticaretinin yasaklanması 1909 tarihine tekabül etmektedir. Köleliğin kaldırılmasına yönelik pek çok çalışma mevcuttur. Tüm bu yasaklamalara rağmen esir sahipleri bunu gizli saklı yollarda yürütmeye çalışmışlar az da olsa ticareti imparatorluğun sonuna kadar sürdürmüşlerdir.¹³⁷

¹³³ ŞŞS 8191: 223/204.

¹³⁴ M. Akif Aydın-Muhammed Hamidullah, "Köle", *DİA*, C. 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 237-246.

¹³⁵ Ahmet Özel, "Esir", *DİA*, C. 11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s.382-389.

¹³⁶ Nihat Engin, "Köle", *DİA*, C. 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 246-248.

¹³⁷ Aydın, Hamidullah, "a.g.m.", s. 246; Engin, "a.g.m.", s. 248.

Kölelikle alakalı dikkate değer iki kayıt bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi köle itaatsizliği olup 5 Zilkade 1302 (16 Ağustos 1885) tarihlidir. Erzurum vilayeti Bayburd sancağı Şiran kazası Sellidere köyünden Çerkes muhacirlerden Zekeriya Ağa ibn-i Cangeri mahkemeye gelerek; babası Cangeri'den kendisine miras kalan kölelerinin bundan sekiz ay önce kendisine isyan ettikleri ve itaat etmediklerini iddia ederek onlardan şikayetçi olup tenbihlenmesini talep etmiştir. Köleleri iseaslen Çerkes olan Agoziş bin Abdullah, Agoziş'in oğulları Naşho ve Zakoçi ile Agoziş'in zevcesi Dadu bint-i Abdullah'tır. Agoziş'in oğulları Naşho ve Zakoçi ifadelerinde kendileri ziraatle uğraşırken Zekeriya Ağa'nın, buna müdahale ettiğini ve kendilerine el koyduğunu buna hakkı olmadığını ifade etmişlerdir. Durum köyün imamı, azaları gibi ileri gelen kişilerinden sorulduğunda bahsi geçen kişilerin Zekeriya Ağa'nın kölesi olduğu söylenmiş ve kölelerin sahiplerine itaat etmesi için tembihlenmesine karar verilmiştir.¹³⁸

Diğer kayıt ise kölelerin satışı ile ilgili olup tarih ay olarak verilmiş yıl olarak verilmemiştir. Verilen tarih 13 Rebi'ü'l-evveldir. Kendinden önceki ve sonraki belgelerin tarihi incelendiğinde ise H. 1310 yılına ait kayıtlar olduğu görülmektedir. Buna göre; Şiran kazası Sellidere köyünden Çerkes muhacirlerden Abuziş kabilesinden Zekeriya Ağa ibn-i Cankatibn-i Cakat mahkemeye gelerek, bundan 9 sene önce firar edip şu an Erzurum vilayetinde bulunan ve boyunduruğu altında bulunan köleleri; Noşho Zakoçi, Bayram, Nitok? ve Uzban ile Ahu, Ebes ve Hankaş isimli cariyelerini dava edip satışını gerçekleştirmek için başvurmuştur. Zekeriya Ağa, Erzincan'da sakin 19. süvari alayından Dursun Bey ibn-i İbrahim Paşa'ya sulh ve ibra ile vekalet vererek kendisinin vekil ve naibi olarak atanmasını talep edip ayrıca cariyeleri Dursun Bey'e satacağını bildirerek satış makbuzunu talep etmiştir.¹³⁹

3.1.5. SINIR ANLAŞMAZLIĞI

İnsanların iklim, toprak ve su gibi belirli kriterlere göre tercih edip hayatlarını devam ettirmek maksadıyla bir arazide oluşturdukları yaşam alanı yerleşme olarak adlandırılır.¹⁴⁰ Bu yerleşmeler; köyler, nahiyeler, kazalar, sancak/liva, vilayet/eyalet dediğimiz idari yapılanmayı oluşturmuştur. İdari yapılanmasının ise, hudut veya sınır da

¹³⁸ ŞSS 8191: 2/2.

¹³⁹ ŞSS 8191: 157/3.

¹⁴⁰ Alpaslan Demir, "Osmanlı Devleti'nde Yörükler ile Yerleşiklerin Kavgası: Kayıp Köyler Meselesi", *Akademik Bakış*, C. 11, S. 21, (Kış 2017), s. 17.

denilen sözlük anlamı itibariyle komşu il, ilçe veya kişilerin topraklarını birbirinden ayıran çizgi ile bölünmesi zaruri olmuştur. Osmanlıda vakıf toprakları ve mülk arazilerin sınırları daha dikkatli bir şekilde çizilmiştir. Haritacılık 18. yüzyıla doğru yaygınlaştığı için bahsi geçen yerlerin hududu belirlenirken çevresindeki dağ, tepe, dere gibi coğrafi unsurlar baz alınarak toprak ve taşla yapılmış olan işaretlerin ahvali hüccet şeklinde oluşturulmuş ve akabinde İstanbul'da hudutnâme-i hümayun olarak düzenlenmiştir. Osmanlı Devleti'nde sınır anlaşmazlıklarının önüne geçebilmek için devlet bölgelere bu konu ile ilgilenmek üzere tahsis ettiği görevlilerini göndermiş ve tahkikat yaptırıp durumdan mesul kişilere sınıname vermiştir.¹⁴¹

Kişiler arasında yaşanan sınır anlaşmazlıkları hem geçmişte hem günümüzde sıkça karşılaşılan bir sorundur. Tarla, ev, köy, yayla gibi yerlerin sınırlarının insanlar arasında zaman zaman anlaşmazlıklara yol açması halk arasında yaygındır. Bu anlaşmazlıklar kimi zaman tatlılıkla çözülmüş kimi zaman da ciddi problemler doğurmuştur. 15 Şaban 1321 (6 Kasım 1903) tarihli hudut anlaşmazlığına dair olan belge incelendiğinde; anlaşmazlığın ağır sonuçlar doğurmadan çözülmüş olduğu görülmektedir. Belgeye göre; Trabzon vilayetinin Gümüşhane sancağına bağlı Şiran kazasının Sarıca köyü sakinleri ile Kelkit kazası Mengüt köyü sakinleri arasında bir yayla meselesi hâsıl olmuştur. Mengüt köyü yaylası ile Sarıca köyü yaylasını tarif eden bir hat alameti olmaması sebebiyle yayla ahalileri arasında problem çıkmıştır. Mahkemeye başvuran kişiler ise; Sarıca köyünden Süleyman Efendi Hoca ibn-i Ahmed Efendi, Muhtar Mustafa Ağa, Tellioğlu Abdülkadir, Ali Ağas ibn-i İsmail, Hoca Bey nam Musa, Abdülkadiroğlu Ziya, Hasan Hoca bin İbrahim, Ahmed bin Mustafa Efendi, İbrahim bin Abdurrahman, Tellioğlu Mehmed, Mollaoğlu İbrahim, Kadızade Şevket Bey, Kelkit kazası Mengüt köyünden İmam Molla İsmail bin Osman, Mustafa Bey oğlu Halil bin Mehmed, Mustafa beyzade Hasan Ağa, Ömer, Zeynel bin Osman, Kara Alioğlu Esad, Küçük İsmail oğlu Hüseyin bin Süleyman, Beşeoğlu Osman, Mehmed Bey oğlu Timür, Hasan Bey oğlu Abdullah olmak üzere tolpam 22 kişidir. Mahkeme kararına göre; Mengüt köyü yaylası ile Sarıca köyü yaylası arasında bir hudut belirlenmiştir. Araştırmalar sonucunda Sarıca köyü yaylası ahalisinin haksız olarak Mengüt köyü yaylası sınırları içerisine kaydığı tespit edilmiştir. Bir hudut alameti

¹⁴¹ Osman Gümüşçü, "Siyasi Coğrafya Açısından Sınırlar ve Tarihi Süreç İçinde Türkiye'de Sınır Kavramı", *Bilig*, (Kış 2010), s. 79-104.

olmadığından bunun soruna yol açtığı görülmüş ve sınır koyma çalışmasına gidilmiştir. Teferruatları belgede belirtildiği üzere Mengüt köyünün şark tarafı ile Sarıca köyünün garp tarafı sınırlandırılmıştır. Belirlenen sınırlar kati' olup, kimsenin ihlal etmemesi gerektiği ayrıca iki köyün ahaliilerinin de sınır meselesi sebebiyle bir daha asla mahkemeye başvurmaması tembihlenmiştir.¹⁴²

3.1.6. ÖLÜM TAHKİKİ

Adam öldürme kadı sicilleri içerisinde bulunan çeşitli davalardan bir tanesidir. Osmanlı Devleti kişilerin yaşama hakkına saygı duyarak bu doğrultuda çeşitli önlemler almış, kişilerin haklarını korumaya çalışmıştır. Keşif raporları da bu minvalde ortaya çıkmıştır. Keşif adli bir olayın gerçekleştiği bölgede suçlu ve suçsuz kişilere ait delilleri toplama, araştırma ve inceleme çalışmasıdır. Bu çalışma kadı veya naib gibi kadıların yardımcıları tarafından gerçekleştirilmekteydi.¹⁴³ İncelenen defterde bir adet keşif raporu kaydına rastlanmıştır.

11 Cemaziye'l-evvel 1308 (23 Aralık 1890) tarihli bir belgeye göre; Şiran kazası Pağnik köyünden Beytullahoğlu Yusuf bin İbrahim öldürülmek suretiyle vefat etmiştir. Kâtip Salih Efendi merhum Yusuf'un muayene ve keşif tahkiki için bazı kişilerle birlikte hanesi önündeki teneşir tahtası üzerine serilmiş cenazesinde inceleme yapmak için gelmişlerdir. İnceleme sonucunda merhumun sol elinin şehadet parmağının oynacı ile elinin iç tarafından yaralandığı ve başı tarafında ve alınının iki tarafında kızarıklık tespit edilmiştir. Merhumun yaralanması ve katledilmesi oğlu Mahir ve erkek kardeşi Mehmed Ağa'dan sorulmuştur. Onların cevabına göre ise; Yusuf'un katili Köleoğlu Süleyman bin Yusuf'tur. Yusuf bin İbrahim vefat etmeden 34 gün önce gece 3 sularında kardeşi Hacı Süleyman Efendi'nin değirmeninde bırakmış olduğu buğday çuvallarını öğütmek üzere gitmiş ve Süleyman bin Yusuf'un hanesinin kapısının önünden geçerken Süleyman, merhuma hücum edip bir iki taş atmış, bunun üzerine merhum değirmene kaçmıştır. Evine giderken tekrar saldırmış; şehadet parmağının iç tarafından yaralanmış ve başına bir değnekle vurmıştır. Müteveffa bayılmış ve bir süre sonra akli başına

¹⁴² ŞSS 8191: 234/21.

¹⁴³ Özen Tok, "Kayseri Kadı Sicillerindeki Yaralanma ve Ölüm Vakalarıyla İlgili Keşif Raporları (1650-1660)", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 22, (Ocak 2007), s. 327-347.

gelince evine gitmiştir. Evine gittikten sonra durumu oğlu ve erkek kardeşlerine anlatmıştır. Olaydan 34 gün sonra da Yusuf ölmüştür.¹⁴⁴

3.1.7. EVLİLİK

Evlilik akdi sonucu, anne, baba, çocuklar ve akrabalarından meydana gelen aile, toplumu oluşturan temel yapı taşı niteliğindedir. Bir aile kurmanın ilk evresi namzetlik de denilen nişanlanma aşamasıdır.¹⁴⁵ Çiftler bu evrede daha çok birbirlerini tanımaktadırlar. Anlaşmazlık durumunda ayrılabilirler evlenmek zorunda değillerdir.¹⁴⁶ Anadolu'da genel olarak gelenek görenekler göz önünde bulundurulup uygulamaya konulmuştur. Bazı aileler yaş itibarıyla küçük olan ve evlenme ehliyetine henüz sahip olmayan kız çocukları adına söz verip evlilik çağına geldiklerinde çocuklarını evlendirmişlerdir. Aileler söz verdikleri dönemden evliliğin gerçekleşeceği döneme kadar pek çok değerli hediyeleri de çocukları adına almışlardır.¹⁴⁷

Nişanlılık evresinden bir sonraki aşama ve evliliği meşhulaştırılan unsur olan nikah gelmektedir. Nikahla birlikte toplumu oluşturan ailenin binası inşa edilmiş olur. İslam kişilere nasıl evlilik hakkı vermişse sorunların ortaya çıktığı ve çözümlenemediği durumlarda boşanma hakkı da vermiştir.¹⁴⁸

Evlilikte problem yaşanmasından dolayı mahkemeye yansımış olan kayıt 1 Zilkade 1321 (19 Ocak 1904) tarihlidir. Davaya göre; Şiran kazası Seydibaba köyünden Hüseyin Ağa ibn-i Mehmed mahkemeye gelerek, tahminen 13 yaşında olan oğlu Mustafa bin Hüseyin Ağa ile yiğeni ve merhum erkek kardeşinin kızı Ayşe bint-i Hasan el-mezbur Mehmed'in nikâhlandığını ifade etmiştir. Mihr-i müeccel olarak 450 kuruş verildiğini belirtmiştir. Fakat yiğeni ve gelini Ayşe'nin Mustafa'ya nefsinin teslim etmediği, kadınlık görevini yapmadığı gerekçisiyle ondan şikayetçi olmuş ve mahkeme tarafından uyarılmasını talep etmiştir. Mahkeme iddiayı Ayşe Hatun'a sormuş Hatun cevabında kendisinin buluğ çağına girmediği akile-i balige olmadığını ifade etmiştir.

¹⁴⁴ ŞŞS 8191: 88/177.

¹⁴⁵ Bahar Kocabaş, "1672-1673 Yılları Arasında Konya'da Sosyal Hayat (16 Numaralı Şer'iyye Siciline Göre)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat 2017, s. 21-23.

¹⁴⁶ Arzu Karaslan, "Osmanlı Toplumunda Ailenin Teşekkülüne İlk Adım: Namzedlik", *Yaşam Bilimleri Dergisi*, C.5, S.3 (Batman 2015), s. 191.

¹⁴⁷ İlber Ortaylı, "Anadolu'da XVI. Yüzyılda Evlilik İlişkileri Üzerine Bazı Gözlemler", *Osmanlı Araştırmaları I*, İstanbul 1988, s. 37-38.

¹⁴⁸ Ahmet İlhan Aybek, "40 Numaralı Şer'iyye Siciline göre Konya'da Sosyal Hayat", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu 2017, s. 23-36.

Durum araştırılmıştır. Ayşe Hatun'un bulüğ çağına girdiği tespit edilmiştir. Ayşe Hatun'un kocasına olan kadınlık görevini yerine getirmesine, hukuk-ı zevciyeye uygun davranmasına ve kocasını gözetmesi için uyarılmasına ve tembihlenmesine karar verilmiştir.¹⁴⁹ Belgeden anlaşıldığı üzere eşlerin birbirlerine karşı sorumlulukları vardır.

8 Şaban 1305 (20 Nisan 1888) tarihli belgeye göre ise; Şiran kazası Civrişon köyünden Turhaloğlu Murtaza bin Mustafa mahkemeye gelerek yine aynı köyden Kara Halil oğlu Ahmed'in kızı akıle-i baliğe Zekiye bint-i Ahmed ile tahminen 12 yaşında olan küçük oğlu Mürsel'i kızın babası Ahmed vefat etmeden önce kendi evinde evlendirmiştir. Murtaza, oğlu reşit olmadığı ve buluğa ermediği için bu nikahın iptal edilmesini talep etmiştir. Kardeşleri Yusuf bin Mustafa ve Melek bin Mustafa da bu duruma şahittirler. Zekiye ile Mürsel'in evlenmek için yeterli şartları taşımadıkları ispatlanmıştır. Zekiye'nin nikâhtan men edilmesine karar verilmiştir.¹⁵⁰

3.1.8. MÜHÜR KAYBETME

Doğu ülkelerinde çok eski tarihlerden beri varlığı tespit edilen mührün, İslam devletlerinde Hz. Muhammed döneminden beri kullanıldığı bilinmektedir. Mührü özellikleri ve şekilleri itibarıyla altı başlıkta toplamak mümkündür. Bunlardan ilki padişah mühürleri olan mühr-i hümâyündür. Diğerleri; resmî mühürler, vakıf mühürleri, şahsi mühürler, tatbik mühürleri ve sahh mühürleri olmak üzere sınıflandırılmıştır.¹⁵¹

İncelenen defterde iki adet mühür kaybetme ile ilgili kaydın bulunduğu görülmektedir. Bunlardan ilkinde kişinin şahsî mührünü kaybetmesi sebebiyle mahkemeye başvurduğu görülmektedir. Rumi 24 Kanun-ı sâni 1305 (5 Şubat 1890) tarihli bu kayda göre; Şiran kazası Dumanoluğu köyünden Hasanoğlu Canbolat Kanun-ı sanininin 21. günü şahsî mührünü kaybetmesi sebebiyle mahkemeye müracaat etmiştir. Bu hususta gerekenin yapılmasını talep etmiştir.¹⁵²

Osmanlıda belgelerdeki mührün gerçek olup olmadığını anlamak ve evrakta sahtecilik yapma girişimlerinin önüne geçmek için belgelerde kullanılan mühürlerin

¹⁴⁹ ŞŞS 8191: 235/22.

¹⁵⁰ ŞŞS 8191: 29/42.

¹⁵¹ Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 83-97.

¹⁵² ŞŞS 8191: 1/1.

numuneleri tatbik mührü ismiyle teyid edilip gerekli yerlere gönderilmiştir.¹⁵³R. 13 Ağustos 1305 (28 Ağustos 1889) tarihli belgede tatbik mührünü kaybetme sebebiyle bir başvurunun olduğu görülmektedir. İsmail Efendizâde İzzet Efendi mahkemeye başvurarak bir tarafında Ahmet İzzet, diğer tarafında sade İzzet, üçüncü tarafında da Berduh isimlerinin yazılı olduğu 1298 tarihli tatbik mührünü kaybettiğinden dolayı kendi zatının kabul etmesi gereken evrakı kabul edemeyeceğini bildirip gereğinin yapılmasını talep etmiştir.¹⁵⁴

3.1.9. VEFAT EDEN ŞAHISLARIN DEFNİ

Vefat eden bir Müslüman'ın cenazesinin yıkanması, namazının kılınması ve bekletilmeden defin işlemlerinin gerçekleştirilip kabre konulması farz-ı kifâyedir.¹⁵⁵ Müslümanlar da bu ilkeleri yerine getirme konusunda hassas davranmışlardır. Evlerinden uzak memleketlerde vefat eden şahısların defnedilmesi meselesinin incelediğimiz deftere yansımış olması da bu hassasiyeti açıkça gözler önüne sermektedir.

8 Zilkade 1315 (31 Mart 1898) tarihli belgeye göre; Şiran kazası Ökseyit köyünden olan Mehmed Ali bin Ömer rumi tarihe göre bundan 20 ay önce 1312 Haziran ayında Yemen Vilayeti'nin Usber? Sancağı İbha? kasabasındaki hastahanedeki vefat etmiştir. Gülfuz bint-i Ömer mahkemeye gelerek vefat eden zevcesinin bir Müslüman'a uygun şekilde defnedilip defnedilmediğini öğrenmek için başvurmuştur. Mehmed Ali'nin bir Müslümana uygun bir şekilde guslünün aldırılıp selası okunduktan sonra Müslümanların olduğu bir kabre gömüldüğü şahitler huzurunda tasdik edilmiş, zevcesi Gülfuz bint-i Ömer'e söylenmiştir.¹⁵⁶

Yine tarih olarak belirtilmemiş olan bir başka dava ise şöyledir: Asakir-i şahanenin 65. alayının birinci taburunun birinci bölüğünün birinci takımı neferlerinden olan Şeyh Ağa oğlu Şaban Rumî 1308 senesi 15 Haziran (27 Haziran 1892) tarihinde vefat etmiştir. Şiran kazası Çalğan köyünden zevcesi merhumun cenazesinin Müslümana uygun şekilde defnedilip defnedilmediğini öğrenmek için mahkemeye başvurmuştur. Cenazesini bir Müslümana uygun şekilde (selası okutulup abdesti

¹⁵³Kütükoğlu, *a.g.e.*, s. 96-97.

¹⁵⁴ŞŞS 8191: 57/2.

¹⁵⁵Kürşat Demirci, "Kabir", *DİA*, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 33.

¹⁵⁶ŞŞS 8191: 176/16.

aldırılarak) defnedilmiştir. Musaoğlu Nuri bin Abdülkadir defnedilene kadar bu duruma şahit olduğunu ifade etmiş, merhumun zevcesi Kezban bint-i Musa Efendi huzurunda durum tasdik edilmiştir.¹⁵⁷

3.1.10. KURBAN BAYRAMI

Osmanlı'da ramazan ve kurban bayramları büyük bir coşku ile kutlanmıştır. Bayram namazı kılındıktan sonra başlayan bayram törenlerinde bayramlaşılır büyüklere hürmet gösterilirdi. Padişahın bizzat kendisinin seçtiği camide namaz kılınırdı. Bayram namazını kılmak için saraydan camiye giderken ve camiden saraya dönerken düzenlenen bir merasim vardı ki bu merasim bayram alayı olarak adlandırılmıştır. Bayram alayına devlet erkânından pek çok kişi katılmıştır.¹⁵⁸ Fatih tarafından kanunlaştırılmış olan saray içerisindeki bayramlaşmaların belirli kaideleri vardır. Bu kurallara uyularak bayramlaşma gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁹ İncelenen defterde ramazan bayramı konusu çalışılmış olup kurban bayramıyla alakalı bir kayıt bulunmaktadır.

1 Zilhicce 1323 (7 Ocak 1906) tarihinde kaleme alınan kayda göre, kurban bayramının ne zaman olacağı hangi güne denk geldiği hususundan bahsedilmektedir. Adı geçen ayın 9. gününün kurban bayramı arefesi olduğu ve Cumartesi gününe denk geldiği, Pazar günü de kurban bayramının birinci günü olduğu belirtilmiştir.¹⁶⁰

3.2. MİRİ MESELELER

3.2.1. NAİB TAYİNİ

Nevb kökünden gelen ve sözlük anlamı itibariyle “*birini temsil etmek, birine vekalet etmek*” manasına gelen naib, bir mevkinin sahibinin görevlerini geçici olarak yerine getiren kişidir. İslam devletlerinin önemli yöneticilerinin vekillik ve temsilcilik görevini üstlenmiştir. Naibliğin, İslamiyet'in kabulünün ilk zamanlarından beri uygulandığı görülmektedir.¹⁶¹ Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren var olan naibler, sıkı bir medrese eğitimi alan, ilmiye sınıfına mensup zatlar idi. Adli teşkilatta kadının mühim yardımcıları arasında yer almışlar ve Anadolu veya Rumeli kazaskeri

¹⁵⁷ ŞŞS 8191: 178/22.

¹⁵⁸ Özdemir Nutku, “Bayram Alayı”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 5, İstanbul 1992, s. 265-266.

¹⁵⁹ Özdemir Nutku, “Bayram”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 5, İstanbul 1992, s. 263-265.

¹⁶⁰ ŞŞS 8191: 259/2.

¹⁶¹ Casım Avcı, “Nâib”, *DİA*, C. 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s. 311-312.

tarafından atamaları yapılmıştır. Genel olarak belli bir zaman kısıtlaması olmadan süresiz olarak tayin edilen naibler görevlerinde başarısız olurlarsa, görevlerini kötüye kullanırlarsa veya bilgisiz oldukları tespit edilirse azledirlerdi. Osmanlı'da 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra bilhassa kadı ve naib yetiştirmek için bazı kurumlar açılmıştır. Cumhuriyet'ten sonra ise şer'î mahkemelerin kaldırılmasıyla birlikte naiblik müessesesi de ortadan kalkmıştır.¹⁶²

3.2.1.2. Kadı'nın Vekili Olarak Ataması Yapılan Naib Tayinleri

İncelenen sicil defterinde 12 adet naib tayini kaydı mevcuttur. Naib ataması yapılırken uyulması gereken bazı hususların altı çizilmiş ve atamalar kazasker tarafından gerçekleştirilmiştir. Kaidelere uyması, şeriata aykırı kararlar vermemesi gibi hususlara dikkat etmesi bildirilip ataması yapılmıştır.

¹⁶² Mehmet İpşirli, "Nâib", *DİA*, C. 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s. 312-313.

Tablo 7.1: Şiran Kazası'nda Naib Tayinleri

Tarih Miladi	Vilayet	Kaza	Naib olarak atanan kişi	Atayan Kişi
17 Aralık 1887	Erzurum	Şiran	Mekremetli Salih Rasim Efendi	Anadolu kazaskeri el-fakir kasideci Süleyman Sırrı
29 Nisan 1892	Trabzon	Şiran	Ali zamanî Efendi	Anadolu kazaskeri el-fakir ...zade Mehmed Nuri
8 Temmuz 1895	Trabzon	Şiran	İsmail Hakkı Efendi	Anadolu Kazaskeri el-fakir Gevaginâde? Es-Seyyid Mehmed Ataullah Efendi
15 Eylül 1905	Trabzon	Şiran	Önceki Kırmastı Naibi Mehmed Şükrü Efendi	Anadolu Kazaskeri El-fakr sürmedi? Hoca Ahmed Efendizâde es-Seyyid Ahmed Nureddin
5 Temmuz 1894		Şiran	İdris Efendi	
22 Temmuz 1902	Trabzon	Şiran	Ahmed Sabri Efendi	Yok
29 Haziran 1904	Trabzon	Şiran	Mehmed Kamil Efendi	Anadolu Kazaskeri El-fakr sürmedi? Hoca Ahmed Efendizâde es-Seyyid Ahmed Nureddin
7 Nisan 1984	Trabzon	Şiran	Önceki Bursa naibi Mehmed Kemal Efendi	Anadolu Kazaskeri el-fakr ... Mehmed Ataullah
26 Haziran 1896	Trabzon	Şiran	İsmail Hakkı Efendi	Anadolu Kazaskeri el-fakir Gevaginâde? Es-Seyyid Mehmed Ataullah Efendi
15 Haziran 1895		Şiran	Naib vekilleri Mekremetli Ali Fazlı Efendi ve sandık emini sabıkı İdris Efendi	Kemal Efendi
14 Temmuz 1885	Trabzon	Şiran	Ali Rıza Efendi	Anadolu Kazaskeri el-fakr Ali Rıza Efendi

3.2.1.3. Şahısların Vekili Olarak Ataması Yapılan Naib Tayinleri

28 Receb 1303 (2 Mayıs 1886) Kozan köyü ahalisinden Tersane-i Amire burgucu esnafından olan Mustafa bin Halil, Rumî 1293 Mart ayında emekli olmuştur. Emeklilik sonrası maaşının takip edilmesi ve Tersane-i Amire hazinesinden tahsis edilmesi için kendisine vekaleten bu işleri takip edecek bir vekil tayin edilmesi talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine yine aynı köyden Mehmed Zahdi Efendi vekili tayin edilmiştir.¹⁶³

21 Cemaziye'l-evvel 1310 (11 Aralık 1892) tarihli belgeye göre; Erzurum vilayetine bağlı Erzincan mahallelerinden Molla Güzel mahallesinden olan 4. Ordu-yı Hümâyundan Levazım Dairesi 4. tabya idaresinden Abdullah Efendizâde kul Ağası Hakkı Salih mahkemeye gelerek, mezkur mahalle civarında bulunan malik ve mutasarrıfı bulunduğu tarlaların müzayedede bulunduğundan gerekli bedeli ödeyip görevinde kalma ve mülklerinin devamını talep edip bu işlerin yürütülmesi için kendisine bir vekil tayin edilmesi talebinde bulunmuştur. Ordu-yı Hümâyun Levazım dairesi 3. tabya müdür muavini Abdullah Efendizâde Hacı Rahim Efendi'ye vekalet vererek vekil ve naibi olarak onun tayin edilmesini istemiştir.¹⁶⁴

9 Safer 1306 (15 Ekim 1888) tarihli bir belgeye göre; Raşid Efendizâde Salih Rasim Efendi ibn-i Raşid Efendi İstinaf mahkemesine başvurarak, Trabzon çarşısında bulunan ve vakfiyet üzere mutasarrıf olduğu hanenin kapısının önceden mağara olduğunu ifade etmiş, semerciler caddesinde bulunan hanın çarşı tarafında ticaret yaptığı Abdülmuttalip Efendi ibn-i Evliya Efendi'ye 9 senedir icar ettiği haneyi almak için dava etmiştir. Muhasebe, sulh ve ibra ile İstinaf ve Temyiz temennisiyle meselenin halledilmesi için Midhat Efendi ibn-i Ahmed Efendi'ye vekâlet vererek vekil ve naibi olarak atanmasını talep etmiştir.¹⁶⁵

25 Zilhicce 1323 (20 Şubat 1906) tarihli belge incelendiğinde icra ile alakalı olduğu görülmektedir. Belgeye göre; Mehmed Fazlı Efendi ibn-i Mehmed Ağa Şiran kazası Karaca köyünden Miyase bint-i Mehmed bin Kahraman'ın hanesine gelerek,

¹⁶³ ŞSS 8191: 7/59.

¹⁶⁴ ŞSS 8191: 151/6.

¹⁶⁵ ŞSS 8191: 35/13.

mallarına haciz etmekle görevlendirilmiştir. Akabinde 2 adet inek ile 8 adet koyun kuzuya el konulmuştur. Miyase Hatun mahkemeye gelip temyiz ve istinaf mahkemesinde haciz borcunun zevcesi İdris Efendi'ye ait olduğunu ifade ederek el konulan malların kendisinin olup malların kendisine verilmesini talep etmiştir. Erkek kardeşi Hacı Mehmed ibn-i Mehmed'e de hukuki işlemlerin yürütülmesi ve takip edilmesi için vekalet vererek vekil ve naibi olarak tayin edilmesini talep etmiştir.¹⁶⁶

28 Rebi'ül-ahir 1316 (15 Eylül 1898) tarihli belgeye göre; Şiran kazası Çanakçı köyünden Kadioğlu Osman bin Süleyman mahkemeye gelerek Gersut-ı zir köyünden Molla Mehmed bin mübaşir Mehmed Ağa'ya vermiş olduğu Çanakçı köyünde bulunan 3 kıta tarlasınının ederini alamadığından dolayı bidayeten, istinafen ve temyizen mahkemeye başvurmuştur. Molla Mehmed'den alacağını icra yoluyla haciz ederek almak istemektedir. Meselenin kendi adına yürütülmesi için Kuzan köyünden Timur Ağazâde Ziya Efendi bin Hacı Ali Efendi'ye vekalet vererek vekil ve naibi olarak atanmasını mahkemeden talep etmiştir.¹⁶⁷

22 Zilkade 1307 (10 Temmuz 1890) tarihli kayda göre; Şiran kazası Kuzan köyü ahalisinden Dervişoğlu İzzet ile Tavukcuoğlu Ali'nin kerimesi Hanım arasındaki nikah davasının bir üst mahkemeye taşınmasından dolayı, Hanım, Kuzan köyünden Kayaoğlu Mehmed'e vekalet vererek kendisinin vekil ve naibi olarak tayin edilmesini talep etmiştir.¹⁶⁸

Bir başka belge incelendiğinde belgede tarihin verilmediği görülmektedir. Kendinden önceki belgelerin tarihine bakacak olursak 7 Zilkade 1323 tarihli olduğu görülmektedir. Belgeye göre; İsmail Efendi, Mehmed Ağa, İzzet Efendi ibn-i İsmail Efendi isimli kardeşler mahkemeye başvurarak, kız kardeşleri Aslı'nın Yasin bin Mehdi ile olan problemlerinin halledilmesi ve istinaf ve temyiz mahkemelerince çözülmesi için kız kardeşlerinin Kuzan köyünden Yusuf Ziya Efendi ibn-i Hacı Ali'ye vekalet vererek vekil ve naibi olarak tayin edilmesini talep etmişlerdir.¹⁶⁹

¹⁶⁶ ŞŞS 8191: 262/17.

¹⁶⁷ ŞŞS 8191: 209/132.

¹⁶⁸ ŞŞS 8191: 79/131.

¹⁶⁹ ŞŞS 8191: 258/8.

3.2.2.ORDUYA KOYUN ALIMI

Küçükbaş hayvanların bulunduğu sınıfa giren ve çeşitli türleri olan koyun, Osmanlı'da ekonomik açıdan önemli bir yere sahiptir.¹⁷⁰ Beslenmede etinden, giyim kuşamda, yatak-yorgan yapımında yününden faydalanılmıştır. Bazı coğrafyalarda ise temel bir geçim kaynağı olmuştur.

Devlet için de ekonomik anlamda elzem bir yere sahiptir. Öyle ki; “resm-i ganem, âdet-i ağnam” adları altında küçükbaş hayvancılıkla meşgul olan kişilerden vergi alınmıştır. Bu vergi hazinenin önemli gelirleri arasındadır. Tanzimat'tan sonra da vergiler alınmaya devam edilmekle birlikte zaman zaman düzenlemeler getirilmiştir. 1962 tarihinde bütün hatlarıyla kaldırılmıştır.¹⁷¹ Osmanlı Devleti'nde sanayileşme çabaları doğrultusunda çeşitli fabrikalar açılmıştır. Bu fabrikaların hammaddesini temin etmek maksadıyla da bazı girişimlerde bulunulmuştur. Mihaliç Çiftlikat-ı Hümayunu; merinos koyunu yetiştirip özellikle asker kıyafeti yapımında kullanılmış olması önemli adımlardan birisidir.¹⁷²

Etinden, sütünden, derisinden ve yününden faydalanılan koyunun orduda askerin sofrasına da girdiği görülmektedir. Nitekim 12 Reb'ü'l-evvel 1304 (9 Aralık 1886) tarihli belge bunu ispatlamaktadır. Şiran kazası mahkeme-i şer'i başkâtibi Mehmed Maşuk Efendi, köy muhtarı ve ihtiyar azaları huzurunda ordu-yı hümayun için Şiran kazasının çeşitli köylerindeki çeşitli kişilerden satın alınan koyunlar için meclis-i şer'de toplanmışlardır. Koyunları satan şahıslar Kozan Ağa'nın eline koyunları teslim etmişlerdir. Kozan Ağa koyunları Bayburd maliyesine götürmüştür. Satıcılar verdikleri koyunların ederi ne kadar ise buna karşılık gelen düyün-ı tahvilat makbuzunu mal sandığından talep edip kendilerine vermesi için Kozan Ağa'nın kendilerinin vekil ve naibleri olarak atanması için ona vekalet vermişlerdir. Beşkilise köyünden 7, Törnük'ten 4, Korzaftan 3, Kuzağaç'tan 4, Şemük-i zir'den 4, Şifon'dan 3, Sarıca'dan 3, Hormonos'tan 2, Miyadun'dan 2, Tamara'dan 3, Seydibaba, Babacan, Civrışon,

¹⁷⁰ Ertan Gökmen, “XIX Yüzyıl Ortalarında Alaşehir'de Tarım ve Hayvancılık”, Akademik Bakış, C. 3, S. 6, (Yaz 2010), s. 230.

¹⁷¹ Feridun Emecen, “Ağnam Resmi”, *DİA*, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s. 478-479.

¹⁷² Necmi Odabaşı, “Mihaliç Çiftlikât-ı Hümayunu'nda Merinos Koyunu Yetiştiriciliği”, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 25 (2013/2), s. 289-303.

Çamyurdu, Paynik, Mertekli, Ökseyit, Kalur, Kertanos, Ara, Ergü, Çirmiş, Hozman-ı bala, Kuzan, Günbatur köylerinden 1'er kişiden koyun alınmıştır. Günbatur köyünden alınan koyun Rum milletinden bir şahsa aittir.¹⁷³ Görüldüğü üzere satın alınan koyunlar sadece Müslim kişilerden alınmamış, aynı zamanda Gayrimüslim kişilerle de alış veriş içerisine girilmiştir.

3.2.3.VAKIFLARDA GÖREV TALEBİ VE GÖREVLİ ATAMASI

İslam tarihinde mühim bir statüye sahip olan vakıflar, VIII. yüzyıldan XIX. yüzyıl bitimine değin sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamda aktif bir rol oynamışlardır. Yardımlaşma, sorumluluk, iyilik, hoşgörü gibi duygular üzerine inşa edilmiştir. Cami, mescid, mektep, medrese, imaretler, tekke, hankah, zaviyeler, misafirhaneler, kütüphaneler, hastahaneler, çeşmeler, hamamlar, makbereler, yollar, köprüler, kervansaraylar gibi pek çok eser hayrat sisteminden ortaya çıkarılarak, İslam coğrafyası içerisinde bulunan herkese hizmet etmiştir. Tüm bu hayratın devamlılığı düzenli bir şekilde işletilmiş olan gelir kaynaklarına yani akara sahip olmasına bağlanmıştır. Zaman içerisinde, bazı vakıf kurumundaki hizmetlerin babadan oğula geçen bir mesleğe evrildiği görülmektedir.¹⁷⁴ Vakıf müessesesinde zaviyelerdeki şeyhlik, zaviyedarlık, mütevellilik gibi idari vazifelerin işte ehil olmaları kaydıyla evlatlarına geçmesi gelenek haline gelmiştir.¹⁷⁵ Bilhassa vâkıfı şeyh olan tekkelerdeki şeyhlik görevinin varislere bırakıldığı bilinmektedir.¹⁷⁶

Vakıfların genel süreci göz önünde bulundurulduğunda bu duruma örnek teşkil edecek kayıtlara baktığımız zaman, 1860 tarihinde cüzhan Salih Efendi'nin ölümü sebebiyle ondan boşalan göreve oğulları Hüseyin Zühdü ve Mehmed Emin Şükrü Efendi'nin getirildiği bilinmektedir. Kayda değer bir başka örneğe baktığımızda; 1869 tarihinde vefat eden bir imamın yerine göreve geçecek olan oğlunun yaşının küçük olması ve ilminin yetersiz olması sebebiyle ehil oluncaya değin bir başkasına vazifenin verildiği, gerekli şartlara sahip olduğu zaman da imamet ve hitabet cihetine mahzar

¹⁷³ ŞSS 8191: 10/76.

¹⁷⁴ Bahaeddin Yediöldüz, "Vakıf", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 42, İstanbul 2012, 479-486.

¹⁷⁵ Ali Açık, "Tokat Şeyh Pir Havend Zaviyesi Vakfı (1453-1839) ve Çöregibüyük Köyü Türbesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (LXXXV 2018), s. 103-125.

¹⁷⁶ Yediöldüz, "a.g.m.", s. 479-486.

edildiği ve belirli bir maaşla göreve başladığı bildirilmiştir.¹⁷⁷ İncelediğimiz kayıtlardakarşımıza vakıfla alakalı olarak çıkan davalar babasından boşalan vakıf görevini talep etme ile alakalıdır.

H. 23 Muharrem 1324 (19 Mart 1906) tarihli belgeye göre; Şiran kazası Seydibaba köyünde bulunan ve Ebî Bekir Sıddık hazretleri neslinden gelen vakfın mütevellisi es-Seyyid Veysel, es-Seyyid Ebu Bekir bin es-Seyyid Veysel'dir. Vakfın zaviyedarlık ciheti 4 hıntal rubdur. Beratlı mutasarrıfları olan, es-Seyyid Mehmed bin es-Seyyid Musa bin es-Seyyid Osman, es-Seyyid Mahmud bin es-Seyyid Ahmed bin es-Seyyid Yusuf ve es-Seyyid Osman bin es-Seyyid Hasan bin es-Seyyid Yusuf vefat etmiştir. Mezkur şahısların ölümüyle boşalan tevliyet ve türbedarlık görevleri için Seydibaba köyü ahalilerinden olan ve merhumların oğulları olan şahıslar mahkemeye başvurmuştur. Mütevellinin büyük oğlu es-Seyyid Mehmed, zaviyedarından es-Seyyid Mahmud'un büyük oğulları es-Seyyid Yusuf ve es-Seyyid Mehmed, es-Seyyid Mehmed'in büyük oğlu es-Seyyid Hüseyin, es-Seyyid Osman'ın büyük oğlu es-Seyyid Yemin mahkemeye gelerek evkaf müdürü vekili Ali Rıza Efendi ibn-i Hasan'ın huzurunda babalarından boşalan görevler vakfiye kuralları gereğince kendilerinin hakkı olduğundan görevlere kendilerinin geçirilmesini talep etmişlerdir.¹⁷⁸

21 Safer 1324 (16 Nisan 1906) tarihli belgenin de yukardaki belge ile içerik olarak benzer şekilde olduğu görülmektedir. Evkaf Nezareti'ne bağlı olan evkaftan Şiran kazası Keredam köyü Derviş İsa Baba hazretleri vakfının zaviyedarlık ciheti 6 hissedenden ibarettir. Berat sahibi zaviyedarı ise vefat etmiştir. Vefat eden şahıslardan boşalan zaviyedarlık makamı için yerlerine merhumların oğullarının geçmesi teklif edilmiştir. Bu sebeple zaviyedarların oğulları makamın kendilerine devredilmesi için mahkemeye başvurmuşlardır. Mutasarrıfları es-Seyyid Mustafa, es-Seyyid Bilal, es-Seyyid Ali, es-Seyyid Hüseyin, es-Seyyid Yasin, İbrahim bin es-Seyyid Mustafa, es-Seyyid Hasan bin Ebubekir bin es-Seyyid mezbur İbrahim'den mezbur es-Seyyid Mustafa'nın büyük oğlu Ömer ve mezbur es-Seyyid Bilal'in 4 oğlu olup es-Seyyid İbrahim, es-Seyyid Nuri, es-Seyyid Ahmed, es-Seyyid Mehmed, mezbur es-

¹⁷⁷ Gazanfer İltar, Mehmet Fatsa, "Giresun Merkezde Yok Olmuş Bir Vakıf Eseri: Sultan Selim (Hüdavendigâr) Camisi", *Vakıflar Dergisi*, S. 50, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, (Aralık 2018), s. 183.

¹⁷⁸ ŞSS 8191: 265/24.

SeyyidHüseyn'in büyük oğulları Rıfat ve Edhem'dir. Merhumların çocukları hisselerine ne kadar düşüyorsa kendilerine verilmesi ve zaviyedarlık görevini ifa etmek için bir kıta berat-ı şerif ile atamalarının yapılmasını talep etmişlerdir.¹⁷⁹

5 Rebi'ül-evvel 1315 (4 Ağustos 1897) tarihli kayda göre ise; Gümüşhane sancağına bağlı Şiran kazasının Nurşin köyündeki Cami-i şerif vakfında yarım akçe vazife ile beratla hitabet cihetine mutasarruf olan Hasan Halife ibn-i Yusuf bundan 15 sene önce vefat etmiştir. Büyük oğlu Mehmed'in göreve layık olmaması ve bilgisizliği sebebiyle Hüseyin Efendi ibn-i Mustafa bir kıta berat ile yerine boşalan göreve atanmıştır.¹⁸⁰ Bu belgeden anlayabiliriz ki; her ne kadar vakıf görevi babadan çocuklara intikal edebiliyor ise de, bu intikalın gerçekleşmesi için geçeceği görevinde ehil olması gerekmektedir.

3.2.4.EYTAM MÜDÜRLÜĞÜ'NE MEMUR TAYİNİ

İslam toplumları yetim kalan kişilerin korunmasına önem vermiş ve yetimlerin bakımını üslenecek kurumlar teşekkül etmişlerdir. Selçuklulardan itibaren eytamhane ve ıslahhaneler kurularak yetimlerin mağduriyeti giderilmeye çalışılmıştır. Osmanlı'da bu uygulamalar daha da genişletilmiş ve avarız vakıfları fakir yetimlerin dayanağı olup darüleytamlarda ihtiyaçları karşılanmıştır. XIX. yüzyıldan itibaren eytam sandıkları oluşturulmuştur. 1873 tarihinde kurulan Darüşşafaka ile birlikte yetimlerin eğitim ve himayesi daha sistemli bir şekilde tedarik edilmiştir.¹⁸¹

R. 17 Haziran 1310 (29 Haziran 1984) tarihli dava yetiştirme yurduna memur tayini ile alakalıdır. Belgeye göre; Şiran kazasında Eytam Müdürlüğüne tayin edilmiş olan Şiran kazası sakinlerinden Kuzanlı İdris Efendi'nin müdürlüğü esnasında emval-i miri ve eytam hasılatından zimmetine akçe geçirmeyeceği vazifesini gerekli şekilde eda edeceği gibi dikkat etmesi gereken hususlar belirtilmiştir. Karaca kasabasından Hacızâde Tahir Ağa, Eytam müdürü İdris Efendi'ye kefalet etmiş, kefaletinin muteber olduğu tasdik edilmiştir.¹⁸²

¹⁷⁹ ŞSS 8191: 265/25.

¹⁸⁰ ŞSS 8191: 171/2.

¹⁸¹ Abdüsselam Arı, "Yetim", *DİA*, C. 43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, s. 501-503.

¹⁸² ŞSS 8191: 150/4.

3.2.5. İRADE-İ SENİYYE

Kelime anlamı itibarıyla “padişah emri” manasına gelen irade-i seniyyenin sözlü ve yazılı olmak üzere iki türü bulunur. Padişahın emrinin mâbeyn başkatibi tarafından sadrazama bildirildiği belge türüdür.¹⁸³

Bir emirnâme sureti olan ve tarih olarak belirtilmemiş olan kendinden bir önceki belgenin ise 17 Cemaziye'l-ahir 1307 (8 Şubat 1890) tarihli olduğu belgeye göre; kazalardaki alım satım işlerinin zamanında gerçekleştirilmesi için vilayet merkezlerinde görev yapan yetkili kişilerden bir komisyon oluşturulup tebliğ edilen görevin ifa edilmesi için gönderilmiş olan ferman-ı hümayundur. Buna göre vilayet merkezlerinden müftüler, defter-i hakanî tahrir müdür ve memurları, evkaf muhasebecileri ve meclis idare azasından birer kişiden oluşan birer komisyon kurulması emredilmiştir. Bu komisyona naiblerin, naibler olmadığında katiplerin vekalet edebileceği belirtilmiştir. Padişahın bu emrinin onun takdir ettiği şekilde gerçekleştirilmesini ve ferman-ı hümayunun icab ettiği şekilde uygulanması emr olunmuştur.¹⁸⁴

3.2.6. İZİN BELGESİ

Tarihi belirtilmemiş olan bir başka belgeye göre; Emniyet alayından, jandarma ve zabitanın ehilleştiği hususunda lazım geldiği şekilde izin belgesi verilmesine dair talimat-ı zabtıyede açıklık olmadığı meselesi zikredilmiştir. Jandarma ve zabitanın ehilleştikleri için verilecek olan ruhsatın firka kumandanlığına müracat edilerek verilecek olan karar kaydı olmadığı gibi zabıta nizamnamesinde ileri gelen devlet adamlarının izinlerinin olmadığı belirtilmiştir. Meselenin gerekli işlemler yapılarak halledilmesi buyrulmuştur.¹⁸⁵

İkinci bölümde sosyal, ekonomik, idari, askeri alanlarda çeşitli türden belgeler mevcuttur. Birinci bölümde defterde sayı bakımından ağırlıkta olan miras ve vasi tayini mevzusu ile alakalı olan kayıtlar incelenirken; ikinci bölümde sayı bakımından daha az olan belgeler sınıflandırılarak aktarılmaya çalışılmıştır. 8191 numaralı deftere yansıyan bu belgelerde, Şiran kazasına bağlı pek çok köyden kişinin hırsızlık, alacak-verecek meselesi, sınır anlaşmazlığı, evlilikte yaşanan problemler, mühür kaybetme gibi çeşitli

¹⁸³ Mübahat S. Kütükoğlu, “İrade-i Seniyye”, DİA, C. 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 391-392.

¹⁸⁴ ŞSS 8191: 68/No Yok.

¹⁸⁵ ŞSS 8191: 149/1.

sebeplerle mahkemeye başvurduğu görülmektedir. Kimi kayıtlarda kişilerin yaşadığı sorunların ne şekilde çözümleneceği konusunda bir sonuca varılırken; kimi kayıtlarda da kişilerin ne sebeple mahkemeye başvurdukları bilgisi verilir, sonraki süreçte kendilerini temsilen bir vekil atanmasına karar verildiği görülmektedir. Kayıtlarda mahkemeye meramını bildiren kişilerin ağırlıklı olarak Şiran kazasına bağlı köylerden olduğu görülmüş, bazen de Karaca isimli kasabadan gelen insanların başvurularını yaptıkları tespit edilmiştir. Kayıtlarda her zaman kişilerin hangi köy ve kasabadan oldukları belirtilmemiş sadece Şiran kazasından oldukları bilgisi verilmiştir.

Tablo 8.1: Defterin İkinci Kısımında İncelenen Belgelerde Geçen Köy İsimleri

Kayıt Sayısı	Köy Adı	Yeni Adı
1	Telme	Telme
4	Kuzan	Örenkale
1	Hozman-ı zir	Aşağı Duruçay
3	Karaca	Karaca
2	Dumanoluğu	Dumanoluğu
2	Sarıca	Sarıca
1	Belen	Belen
2	Sellidere	Sellidere
1	Pağnik	Bolluk
1	Öksemit	Bilgili
1	Çalgan	
2	Seydibaba	Seydibaba
1	Mengüt	
1	Çanakçı	Çanakçı
1	Civrişon	Konaklı
1	Keredam	Kavakpınarı
1	Norşun	Akbulak

SONUÇ

İncelenen 8191 Numaralı Şiran Şer'iyе Sicili H. 1302-1324 (M. 1885-1906) tarihleri arasını kapsamakta, denk geldiği dönem itibarıyla II. Abdülhamid dönemine tekabül etmektedir. Bazı belgelerde zikredildiği üzerehastanelerde ya da şehiden vefat etmiş askerlerin varlığını işaret eden belgelerden bir savaşın varlığını anlamaktayız. Sicil sosyal, ekonomik, kültürel, idari, hukuki türden pek çok belgeleri ihtiva etmektedir.

8191 numaralı sicilde 205 adet belge incelenerek çalışmanın temeli oluşturulmuştur. Bunlardan 116 tanesi miras, 38 tanesi vasi tayini, 51 tanesi de sosyo-ekonomik ve miri konuları kapsamaktadır. Sicilde incelenen toplam belgenin 12 tanesinin Gayrimüslim şahıslara ait olduğu görölmektedir. Buna göre; vasi tayinlerinin 36 tanesi Müslümanlara, 2 tanesi Gayrimüslimlere aittir. 116 miras davasında, 107 tanesi Müslüman kişilere ait iken 9 tanesi Gayrimüslim kişilere aittir. 6 tane mülk satışına ilişkin kayıta ise 1 tane Gayrimüslim şahsa ait mülk satışına rastlanmıştır. Gayrimüslim kişilerin kendi mahkemeleri varken şer'i mahkemelere başvurusu, Osmanlı adaletine güvenmeleri sebebiyle olabilir. Sicilde Gayrimüslim şahısların başvurusuna en fazla miras davalarında rastlanmıştır. Belki de diğer alanlarda da olduğu gibi sistemli ve adil bir şekilde işleyen Osmanlı miras hukukuna göre bir paylaşımı tercih etmelerindeki sebep kendi sistemlerinden daha karlı çıkmalarıdır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde zaman, mekan, kavram ve kurumlar bakımından Şiran kazasına dair bilgiler verilerek temel konular açıklanmıştır. İkinci bölümde sosyal ve ekonomik bakımdan Şiran'da vasi tayini ve miras meselesi konusuna açıklık getirilip sicildeki örneklerle pekiştirilmiştir. Üçüncü bölümde de sosyal, ekonomik ve miri meseleler üzerinde durulmuştur.

Vasi tayinleri, miras davaları, mülk satışı, alacak hususu, hırsızlık, vekil ve naib tayinleri, köle satışı gibi pek çok konu bulunan belgelerde en çok miras davasının ve vasi tayininin varlığı dikkat çekmektedir. Vasi genellikle reşit olmayan çocukların annesiz ya da babasız kalmaları durumlarda tayin edilmiş, akıl sağlığını kaybetme gibi sebepten de vasi tayin edildiği görölmüştür. Bu tayinlerde merhum kişinin kim olduğu, nereli olduğu, kaç tane küçük çocuğu olduğu ve kimin vasi olarak tayin edildiği gibi bilgiler verilmiştir. Vasi olarak tayin edilen kişinin güvenilir olmak, Müslüman olmak

gibi şartları taşımasına dikkat edilerek vasi tayini gerçekleştirilmiştir. Vasi olarak tayin edilen kişinin bazı görev ve sorumlulukları vardır. Bu görev ve sorumlulukları yerine getirmediği durumlarda vasiliğin ellerinden alındığı görülmektedir. Sicilde vasiyetnâme ile atanan bir vasi yoktur. Vasî kayıtlarının hepsi “Vasî-i mansub” denilen, kadı tarafından tayin edilmiş olan vasîlerdir. Sicildeki vasî tayinlerinde, vasî olarak tayin edilen kişi çoğunlukla akrabalarından olmuş, çoğunlukla annenin ve amcanın vasî olarak tayin edildiği görülmüştür. Fakat hiçbir akrabalığı bulunmadan vasî olarak tayin edilen kişilerinde azımsanmayacak sayıda olduğu tespit edilmiştir.

Sayı bakımından fazla olan bir başka belge türü de miras ile alakalı olanlardır. Bu belgelerde genel olarak vefat eden kişi ile ilgili bilgilerin yanı sıra varislerinin kimler olduğu, mirasın neler olduğu ve kaç paydan oluşup kime ne kadar düştüğü ayrıntılı olarak verilmiştir.

Sicilde karşımıza çıkan bu belgeler iki farklı başlık altında sınıflandırılmıştır. Bunlardan birincisi alacak-verecek hususu ile alakalı olanlar, ikincisi ise mirasta anlaşmazlık veya miras meselesinin halledilmesine yönelik davalardır. Alacak-verecek hususu ile alakalı olanları incelediğimizde; bu davalarda öncelikle merhum kişinin adı, hangi vilayet, hangi sancak, hangi kaza, hangi köyden olduğu bilgileri verilmiştir. Akabinde varislerinin kim olduğu, kaç kız kaç erkek olduğu bilgileri de verildikten sonra mahkemeye başvuran şahsın ismi ve yaşadığı yer söylenmiştir. Mahkemeye başvuran genel olarak merhumun varislerinden biridir. Merhumun varislerinden biri ise merhum kişi ile akrabalık derecelerini ifade edip, merhumun ölmeden önce bir şahsa bir miktar borç verdiğini ve bu borcun borçlu kişiden alınıp varislere pay edilmesi talebinde bulunulmuştur. Mahkemenin ise durumu araştırıp kim haklı ise o doğrultuda karar verip haklı kişinin lehine mahkemeyi sonuçlandırdığı görülmektedir.

Miras ve vasî tayini meselesinde vefat eden şahısların ölüm sebepleri dikkat çekicidir. Örneğin 27 Haziran 1904 tarihli belgede Hüseyin bin Mehmed adlı kişinin Fransız kumpanyasında amelelik yaparken bir kaza geçirip vefat ettiği kayda geçirilmiştir. İncelediğimiz eserlerde her ne kadar Şiran kazasında tarım ve hayvancılığın, maden işçiliğinin, ormancılığın civar bölgeye göre çok daha iyi olduğu bilgisi yer alsada, aslında bölgede iş imkanlarının kısıtlı olduğunu bu yüzden insanların

işçi olarak farklı bölgelere gittiğini dolayısıyla ekonominin pek parlak olmadığını söyleyebiliriz.

İkincisi dediğimiz anlaşmazlık veya miras işlemlerinin halledilmesine yönelik davalarda ise genellikle mal paylaşımı konusunda varislerin birbiriyle husumet yaşayıp haksızlığa uğrayan kişinin mahkemeye başvurup hakkını talep ettiği görülmüştür.

Miras davalarında tespit edilen bir diğer mesele ise kişilerin çok eşli olmamalarıdır. Vefat eden şahıslar genel itibarıyla tek eşli olup iki zevcesi olan kişi sayısı yok denecek kadar azdır.

İki başlık altında topladığımız miras davalarından, alacak hususu ile alakalı olan kayıtlara baktığımızda; borçlanmaların makul miktarlarda olduğu ve çok fahiş rakamda bir borçlanmanın olmadığı görülmektedir. En düşük miktarı 5 kuruşken, en yüksek borç miktarı 3000 kuruş olup bir kişinin bu miktarda borcunun olduğu tespit edilmiştir. Miras davalarında, tereke kayıtlarında olduğu gibi teferruatlı mal sayımı yapılmasa da çoğu kayıta kişilerin malları söylenmiştir. Bunlardan hareketle halkın, geçimini genellikle tarım ve hayvancılıkla sağladığı ve ortalama bir yaşam sürdükleri görülmektedir.

Miras ve vasi tayini ile alakalı belgeler dışında hırsızlık, alacak davaları, mülk satışı, mühür kaybetme, kölelik, orduya koyun alımı, ölüm tahkiki gibi sosyal, ekonomik, askeri konuları kapsayan belgelerin sayı bakımından az olduğu görülmektedir. Sicilde görülen davalarda suçluluk durumlarında ne ceza verildiği belirtilmemiş meselenin çözümünden bahsedilmiştir. Kimi davalarda ise şahıslar meramlarını iletip hangi konudan dolayı mahkemeye başvurdukları bilgisi verilmiştir.

Sonuç olarak Şiran kazasında meydana gelen olaylar şer'îye sicillerine yansıdığı boyutuyla dönemin şartları da göz önünde bulundurularak ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

ARŞİV KAYNAKLARI

Şiran Şer'iyeye Sicilleri (ŞŞS) 8191 Numaralı Defter.

TETKİK ESERLER

AÇIKEL, Ali, "Tokat Şeyh Pir Havend Zaviyesi Vakfı (1453-1839) ve Çöreğibüyük Köyü Türbesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (LXXXV 2018), s. 103-125.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 6, Diyarbakır: 1986.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Şer'iyeye Sicilleri*, C. 1, Türk Dünyaları Araştırmaları Vakfı Yayınları: 52, İstanbul 1988.

AKTAN, Hamza, "Miras", *DİA*, C. 30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005.

AKTAN, Hamza, "Tehârüc", *DİA*, C. 40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2011, s. 319.

APAYDIN, H. Yunus, "Karz", *DİA*, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 520-525.

ARI, Abdüsselam, "Yetim", *DİA*, C. 43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, s. 501-503.

ATAR, Fahrettin, "Kadı", *DİA*, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2001.

ATAR, Fahrettin, "Mahkeme", *DİA*, C. 27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003.

ATAR, Fahrettin, "Sulh", *DİA*, C. 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, s. 481.

AVCI, Casim, "Nâib", *DİA*, C. 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s. 311-312.

AYBAKAN, Bilal, "Mebî", *DİA*, C. 28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 212.

AYBEK, Ahmet İlhan, *40 Numaralı Şer'iyeye Siciline göre Konya'da Sosyal Hayat*, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu 2017.

- AYDIN, M. Akif, “Osmanlı Hukukunun Genel Yapısı ve İşleyişi”, *Türkler*, C. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- AYDIN, M. Akif, HAMİDULLAH, Muhammed, “Köle”, *DİA*, C. 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 237-246.
- AYDIN, Mehmet Âkif, “Borç”, *DİA*, , C. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul1992, s. 285-291.
- AYDIN, Mehmet Akif, “Deyn”, *DİA*, C. 9, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 266-268.
- AYDIN, Mehmet Akif, “Mahkeme”, *DİA*, C. 27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003.
- BABA, Yasemin, “Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Hırsızlık Suçunun Hüküm ve Sonuçları”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 71, S.1, s. 79-88.
- BARDAKOĞLU, Ali, “Bey’ ”, *DİA*, C. 6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 13-19.
- BARDAKOĞLU, Ali, “Ferâiz”, *DİA*, C. 12, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995.
- BARDAKOĞLU, Ali, “Vesayet”, *DİA*, C. 43, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2013.
- BERKİ, Ali Himmet, *İslam Hukukunda Ferâiz ve İntikal*, 3. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1986.
- BOZATAY ANBARLI, Şeniz, DEMİR, Konur Alp, “Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 10, (2014 Haziran).
- BULUT, Mehmet, “Sultan II. Abdülhamid Dönemi Eğitim ve Ekonomi’ye Yeniden Bir Bakış”, *Sultan II. Abdülhamid Dönemi Siyaset-İktisat-Dış Politika-Kültür-Eğitim*, Mehmet Bulut, Muhammet Enes Kala vd. (Ed.), İzü Yayınları No: 26, İstanbul 2019, s. 245-258.
- CİN, Halil, AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Türk Hukuk Tarihi*, C. 1, Selçuk Üniversitesi Yayınları No:58, Konya 1989.

- ÇELİK, Halil İbrahim, “II. Abdülhamid Döneminde Yönetimde Değişim”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 1, (Ocak-Haziran 2015), Konya 2015, s. 85-100.
- ÇETİNSAYA, Gökhan, “II. Abdülhamid’in İç Politikası: Bir Dönemlendirme Denemesi” *Osmanlı Araştırmaları Dergisi/The Journal of Ottoman Studies*, S.47, (2016).
- DEMİR, Alpaslan, “Şer’iye Sicillerine Göre Şiran Kazası’nda Arazi Sulama Davaları”, *Türk Tarihçiliğine Katkılar <Mustafa Kafalı Armağanı>*, Ed. Üçler Bulduk-Abdullah Üstün, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara 2013.
- DEMİR, Alpaslan, Osmanlı Devleti’nde Yörükler ile Yerleşiklerin Kavgası: Kayıp Köyler Meselesi”, *Akademik Bakış*, C. 11, S. 21, (Kış 2017), s. 17.
- DEMİRCİ, Kürşat, “Kabir”, *DİA*, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 33.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 2013.
- DÖNMEZ, İbrahim Kafi, “Temyiz”, *DİA*, C. 40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2011.
- DÜZBAKAR, Ömer, “İslam-Osmanlı Ceza Hukukunda Hırsızlık Suçu: 16-18. Yüzyıllarda Bursa Şer’iyye Sicillerine Yansıyan Örnekler”, *TSA*, S.2, (2008), s. 80.
- EKİNCİ, Ekrem Buğra, “Osmanlı Devleti’nde Mahkemeler ve Kadılık Müessesesi Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 3, S. 5, (2005), s. 217-218.
- ELTUT, Nükhet, “1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve İki Ülke Açısından Sonuçları”, 38. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) (International Congress of Asian and North African Studies)*, (10-15.09. 2007), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 6, Ankara 2009, s. 124-128.
- EMECEN, Feridun, “Ağnam Resmi”, *DİA*, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s. 478-479.
- ENGİN, Nihat, “Köle”, *DİA*, C. 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 246-248.

ERARSLAN, Cezmi, “II. Abdülhamid Devri Politikalarında Din ve Devlet Anlayışına Genel bir Bakış”, *Sultan II. Abdülhamid ve Dönemi*, Coşkun Yılmaz (Ed.), Sultanbeyli Belediyesi, İstanbul 2012.

FEYZİOĞLU, Hamiyet Sezer, KILIÇ, Selda, “Tanzimat Arifesinde Kadılık-Naiplik Kurumu”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 24, S. 38, (2005), s.32-49.

GÖKMEN, Ertan, “XIX Yüzyıl Ortalarında Alaşehir’de Tarım ve Hayvancılık”, *Akademik Bakış*, C. 3, S. 6, (Yaz 2010), s. 213-236.

GÖZÜBENLİ, Beşir, “Semen”, *DİA*, C. 36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, s. 465.

GÜMÜŞÇÜ, Osman, “Siyasi Coğrafya Açısından Sınırlar ve Tarihi Süreç İçinde Türkiye’de Sınır Kavramı”, *bilig*, (Kış 2010), s. 79-104.

HALEBÎ, İbrahim, *Şerh-i Mülteka el-Ehbur (Mevkûfat) İslâm Fıkhi*, Nedim Yılmaz (çev.), İlmî Neşriyat, İstanbul 1993.

<http://www.gumushane.gov.tr/siran>

İLTAR, Gazanfer, FATSA, Mehmet, “Giresun Merkezde Yok Olmuş Bir Vakıf Eseri: Sultan Selim (Hüdavendigâr) Camisi”, *Vakıflar Dergisi*, S. 50, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, (Aralık 2018), s. 77-199.

İPŞİRLİ, Mehmet, “Nâib”, *DİA*, C. 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, s. 312-313.

KARASLAN, Arzu, “Osmanlı Toplumunda Ailenin Teşekkülüne İlk Adım: Namzedlik”, *Yaşam Bilimleri Dergisi*, C.5, S.3 (Batman 2015), s. 186-191.

KARATAŞ, İhsan, *Osmanlı Devleti’nde Gayrimüslimlerin Toplum Hayatı*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2009.

KOCABAŞ, Bahar, *1672-1673 Yılları Arasında Konya’da Sosyal Hayat (16 Numaralı Şer’iyye Siciline Göre)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2017.

- KUL, Eyüp, “1642 Tarihli Avâız Defterlerine Göre Şiran Kazası ve Köyleri”, *Gümüşhane Tarihi*, Bayram Nazır ve Kemal Saylan (Ed.), Gümüşhane Üniversitesi Yayınları No:33, Gümüşhane 2016.
- KÜÇÜK, Cevdet, “Abdülhamid II”, *DİA*, C. 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., “İrâde-i Seniyye”, *DİA*, C. 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 391-392.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., *Osmanlı Belgelerinin Dili*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.
- MUŞMAL, Hüseyin, GÜRBÜZ, İrem, “Osmanlı’da Vasîlik Kurumu: Konya Örneği”, *Turkish Studies History*, 13/16, (Summer 2018).
- NUTKU, Özdemir, “Bayram Alayı”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 5, İstanbul 1992, s. 265-266.
- NUTKU, Özdemir, “Bayram”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 5, İstanbul 1992, s. 263-265.
- ODABAŞI, Necmi, “Mihaliç Çiftlikât-ı Hümâyunu’nda Merinos Koyunu Yetiştiriciliği”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 25 (2013/2), s. 289-303.
- ORTAYLI, İlber, “Anadolu’da XVI. Yüzyılda Evlilik İlişkileri Üzerine Bazı Gözlemler”, *Osmanlı Araştırmaları I*, İstanbul 1988.
- ORTAYLI, İlber, *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti’nde Kadı*, Kronik Yayınları, İstanbul 2016.
- ÖZ, Mustafa, “Vasî”, *DİA*, C. 42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2012.
- ÖZEL, Ahmet, “Esir”, *DİA*, C. 11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s.382-389.
- ÖZGER, Betül, İPÇİOĞLU, Mehmet, “C. 74/F4 Numaralı Şer’iye Siciline Göre 1827-1833 Tarihleri Arası Konya’nın Sosyal Ve İdari Yapısına İlişkin Kayıtların Analizi,” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.17, (Aralık 2006), s. 295-319.

- ÖZTURAN, Seda Saraç, “19. Yüzyılın Son Çeyreğinde Osmanlı Mahkemelerinde Vasi Tayini,” *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/International Journal of Historical Researches*, C. 3, S. 1, (Bahar 2018), s. 239-254.
- ÖZTÜRK, Said, “Kassâm”, *DİA*, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 579-582.
- SAYLAN, Kemal, “Osmanlı Döneminde Kelkit ve Şiran Çevresinde Yaşanan Eşkîyalık Olayları (1760-1916)”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S. 24, (Bahar 2018).
- SAYLAN, Kemal, ALGÜL, Faruk, *Osmanlı Vesikalarında Şiran Kazası*, Şiran Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2017.
- SAYLAN, Kemal, *Seyyahların Gözüyle Gümüşhane (Osmanlı Dönemi)*, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları No: 32, Gümüşhane 2016.
- SERBESTOĞLU, İbrahim, “1897 Türk-Yunan Savaşı’nda Ecnebilerin Zararlarının Tazmini Meselesi”, *OTAM*, S. 34, (Güz 2013).
- ŞİMŞEK, Ayşe, “Osmanlı Miras Hukuku Sulh-Tehâruc Uygulamalarında Kadın: Konya Kadı Sicili 45. Defter (1714-1715) Örneği”, *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, S. 2, (2016), s. 9-35.
- TOK, Özen, “Kayseri Kadı Sicillerindeki Yaralanma ve Ölüm Vakalarıyla İlgili Keşif Raporları (1650-1660)”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 22, (Ocak 2007), s. 327-347.
- TOZLU, Selahattin, *XIX. Yüzyılda Gümüşhane*, Akademik Araştırmalar, Erzurum 1988.
- UĞUR, Yunus, “Şer’iyye Sicilleri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.
- UZUNDAL, Edip, “1885-1911 Yılları Arasında Şiran Kazasında İmam- Hatip Tayinlerine Dair Bir İnceleme”, *Türk Tarihine Dair Yazılar III, Prof. Dr. Şamil Arık’a Armağan*, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara 2018.

UZUNPOSTACI, Mustafa, *Hukuk ve İslam Hukuku II*, Damla Ofset Yayınları, Konya 1996.

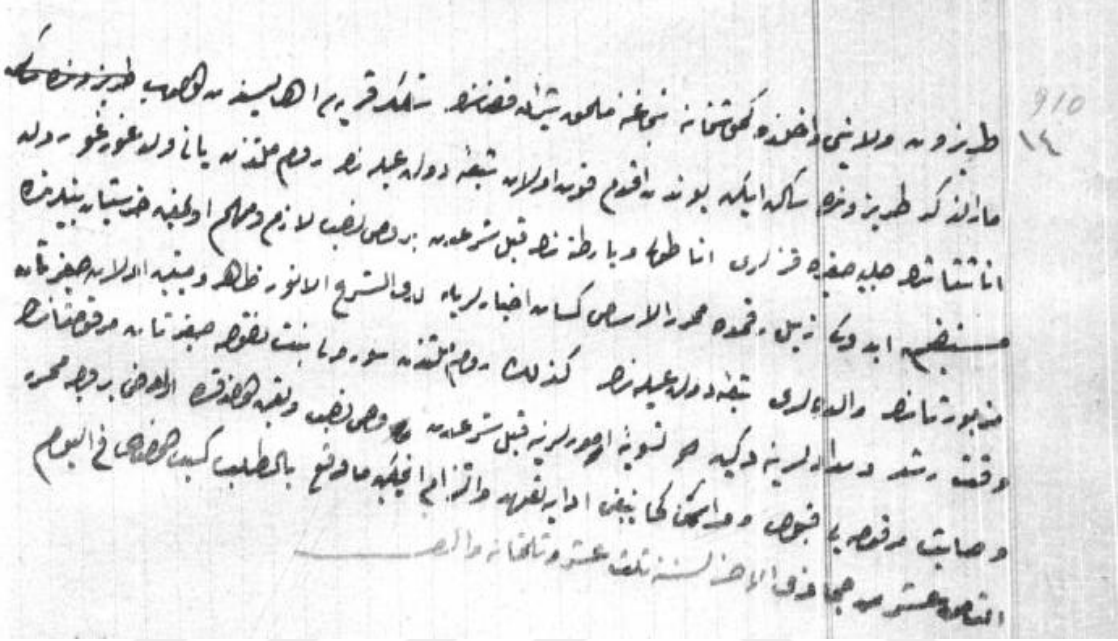
ÜRKMEZ, Naim, “Şiran Vakıfları (XIX. Vakıf Muhasebe Defterlerine Göre)”, *Gümüşhane Tarihi*, Bayram Nazır ve Kemal Saylan (Ed.), Gümüşhane Üniversitesi Yayınları No:33, Gümüşhane 2016.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “Vakıf”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 42, İstanbul 2012, s. 479-486.

EKLER

Ek-1

§§§ 8191: 162/14

Trabzon vilâyeti dâhilinde Gümüşhane sancağına mülhak Şiran Kazâsının Söfker karyesi ahâlisinden olub mâru'z-zikr Trabzon'da sâkin iken bundan akdem fevt olan tebâ-i Devlet-i Âliyye'nin Rum milletinden Yani veled-i Gregor veled-i Anastas'ın sülbiye-i sâgîre kızları Anadolu ve Bartana kîbel-i şer'i'den bir vasî nasb lâzım ve mühim olmağın Hristiyan beynlerinde müstelzim idüğü zeyl-i rakimde muharrerü'l-esâmi kesân ihbârlarıyla lede-ş-şer'-i enver zâhir mübeyyen olan sagirtân-ı mezburtânın vâlideleri tebâ-i Devlet-i Âliyye'nin kezâlik Rum milletinden Sürmeli bint-i Nasuka sagirtân-ı merkûmtânın vakt-i rüşd ve sedâdlarına değın tesviye-i umûrlarına kîbel-i şer'i'den bir vasî nasb ve ta'yin olundukda ol dahi ber vech-i muharrer vesâyet-i merkûmeyi kabûl ve mirâsını kemâyen-bâğî edâya ta'ahhüd ve iltizâm itmegin mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu. Fi'l-yevmi'l sâmin 'işrîn Cemâziye'l-âhir li-sene sâlis aşer ve selâsemi'e ve elf.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Cansu ÇALIŞKANOĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1994/Konya

Eğitim Durumu: Lisans

Lisans Öğrenimi: Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrenimi: Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Yabancı Dili: İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri: Osmanlı Devleti'nde Patatesin Serüveni (Aksaray Genç Tarihçiler Öğrenci Çalıştayında Sunulan Bildiri)

İletişim: cansugop90@gmail.com